

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**AZERBAYCAN TÜRKÇESİNDE İSİM
CÜMLELERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ELİF UZUN

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. OKTAY SELİM KARACA

BİLECİK, 2022

10300349

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**AZERBAYCAN TÜRKÇESİNDE İSİM
CÜMLELERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ELİF UZUN

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. OKTAY SELİM KARACA

BİLECİK, 2022

10300349

BEYAN

“Azerbaycan Türkçesinde İsim Cümleleri” adlı yüksek lisans tezinin hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel araştırma ve etik kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmının Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını, aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Bu çalışmanın, Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP), TÜBİTAK veya benzeri kuruluşlarca desteklenmesi durumunda; projenin ve destekleyen kurumun adı proje numarası ile birlikte, ETİK KURUL onayı alınması durumunda ise ETİK KURUL tarih karar ve sayı bilgilerinin beyan edilmesi gerekmektedir.			
DESTEK ALINMIŞTIR		DESTEK ALINMAMIŞTIR	X
Destek alındı ise;			
Destekleyen kurum;			
Desteğin Türü		Proje Numarası	
1- BAP (Bilimsel Araştırma Projesi)			
2- TÜBİTAK			
Diğer;.....			
ETİK KURUL onayı var ise;			
ETİK KURUL karar tarih/sayı:		/.....	

Elif UZUN

Tarih

İmza

ÖN SÖZ

Bu tez çalışmasının yazılmasında, çalışmamı sahiplenerek takip eden danışmanım Sayın Prof. Dr. Oktay Selim KARACA' ya değerli katkı ve emekleri için teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Tez çalışmam süresince gösterdikleri sabır ve fedakarlıklar için çocuklarım Melike Su, Bilge Ece ve eşim Süleyman Uzun'a teşekkür ederim.

Elif UZUN

Tarih



ÖZET

AZERBAIJAN TÜRKÇESİNDE İSİM CÜMLELERİ

Azerbaycan Türkçesinde isim cümlelerinin incelendiği bu çalışmada isim cümlelerinin yapısının ve kullanım sıklığının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla Azerbaycan edebiyatı yazarlarından olan Elçin Efendiyev'in Ağ Dävə (Ak Deve) adlı romanındaki isim cümleleri taranarak yüklem zamanına, türüne, anlamına ve yerine göre cümleler tasnif edilmiştir. Ayrıca romandaki bazı isim cümlelerinin, cümledeki zamanından, tür ve anlamından farklı olarak Türkiye Türkçesine aktarılması gerektiği tespit edilmiş ve tasnifte belirtilmiştir.

Çalışmada Azerbaycan Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde isim cümlesi, ek-fiil konularıyla ilgili literatür taraması yapılarak araştırmacıların görüşlerine yer verilmiştir. Eserdeki isim cümleleri önce transkribe edilip sonrasında Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Belirlenen tasnife göre cümleler yerleştirilip çalışmanın sonunda cümlelerin metin içindeki kullanım sıklığı tablolar halinde verilmiştir. Böylece isim cümlelerinin Ağ Dävə romanı esasında Azerbaycan Türkçesindeki kullanım özellikleri ve sıklığı belirlenmiştir. Bu çalışma “Birinci Bölüm”, “İkinci Bölüm” ve “Sonuç” tan oluşmaktadır. Çalışmanın sonunda da “Kaynakça” yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan Türkçesi, İsim Cümleleri, Ek-Fiil.

ABSTRACT

NOUN CLAUSE IN AZERBAIJAN TURKISH

The goal of this study, which looks at noun clauses in Azerbaijani Turkish, is to figure out how they're structured and how often they're used. The noun clauses in Elçin Efendiyev's novel Ağ Dävä (Ak Deve) by Elçin Efendiyev, an Azerbaijani writer, were scanned for this purpose, and the sentences were classified according to the time, type, meaning, and location of the predicate. Furthermore, it was determined that some noun clauses in the novel should be transferred to Turkey Turkish, different from the tense, type and meaning of the sentence, and it has been specified in the classification.

The researchers' perspectives were included in the study by conducting a literature review on noun clauses and suffixes in Azerbaijani Turkish and Turkey Turkish. Sentences were placed according to the determined classification, and the frequency of use of the sentences in the text was given in tables at the end of the study. Thus, the usage characteristics and frequency of noun clauses in Azerbaijani Turkish were determined on the basis of Ağ Dävä novel. This study consists of "Part One", "Part Two" and "Conclusion". At the end of the study, there is a "References".

Keywords: Azerbaijan Turkish, Noun Clauses, Suffix Verb.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....	xiii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	2
1.3. Çalışmanın Yöntemi ve Sınırlılıkları	2

BİRİNCİ BÖLÜM

İSİM CÜMLELERİ

1. TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE İSİM CÜMLELERİ	3
1.1. Ek-Fiil	5
1.1.1. Ek-Fiilde Olumsuzluk	7
2. AZERBAYCAN TÜRKÇESİNDE İSİM CÜMLELERİ (İSMİ XƏBƏR)	8
2.1. Bildirme (Ek-Fiil).....	10
2.1.1. Bildirme Cümlelerinde Olumsuzluk	11

İKİNCİ BÖLÜM

İNCELEME

1. YÜKLEMİ ŞİMDİKİ ZAMAN (GENİŞ ZAMAN) OLAN İSİM CÜMLELERİ..	12
1.2. Yüklemi Belirtili İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri.....	12
1.2.1. Olumlu İsim Cümleleri.....	12
1.2.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	12
1.2.2. Olumsuz İsim Cümleleri	18
1.2.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	18
1.2.2.2. Devrik İsim Cümleleri.....	20
1.3. Yüklemi Belirtisiz İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri	20
1.3.1. Olumlu İsim Cümleleri.....	20
1.3.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	20
1.3.1.2. Devrik İsim Cümleleri.....	21
1.3.2. Olumsuz İsim Cümleleri	21

1.3.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	21
1.4. Yükleme Sıfat Tamlaması Olan İsim Cümleleri.....	21
1.4.1. Olumlu İsim Cümleleri.....	22
1.4.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	22
1.4.1.2. Devrik İsim Cümleleri.....	28
1.4.2. Olumsuz İsim Cümleleri	29
1.4.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	29
1.4.2.2. Devrik İsim Cümleleri.....	31
1.5. Yükleme Edat Grubu Olan İsim Cümleleri	31
1.5.1. Olumlu İsim Cümleleri.....	31
1.5.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	31
1.5.1.2. Devrik İsim Cümleleri.....	32
1.5.2. Olumsuz İsim Cümleleri	32
1.5.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	32
1.6. Yükleme Unvan Grubu Olan İsim Cümleleri	32
1.6.1. Olumlu İsim Cümleleri.....	32
1.6.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	32
1.7. Yükleme Yönelme Grubu Olan İsim Cümleleri	32
1.7.1. Olumlu İsim Cümleleri.....	32
1.7.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	32
1.8. Yükleme Ayrılma Grubu Olan İsim Cümleleri	33
1.8.1. Olumsuz İsim Cümleleri	33
1.8.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	33
1.9. Yükleme Fiilimsi Olan İsim Cümleleri.....	33
1.9.1. Olumlu İsim Cümleleri.....	33
1.9.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	33
1.9.2. Olumsuz İsim Cümleleri	33
1.9.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	33
1.10. Yükleme Özel İsim Olan İsim Cümleleri	34
1.10.1. Olumlu İsim Cümleleri.....	34
1.10.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	34
1.10.2. Olumsuz İsim Cümleleri	35
1.10.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	35
1.10.2.2. Devrik İsim Cümleleri.....	35
1.11. Yükleme Cins İsim Olan İsim Cümleleri.....	36

1.11.1. Olumlu İsim Cümleleri.....	36
1.11.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	36
1.11.1.2. Devrik İsim Cümleleri.....	38
1.11.2. Olumsuz İsim Cümleleri	38
1.11.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	38
1.11.2.2. Devrik İsim Cümleleri.....	40
1.12. Yükleme Kişi Zamiri Olan İsim Cümleleri	40
1.12.1. Olumlu İsim Cümleleri.....	41
1.12.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	41
1.12.1.2. Devrik İsim Cümleleri.....	42
1.12.2. Olumsuz İsim Cümleleri	42
1.12.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	42
1.13. Yükleme İşaret Zamiri Olan İsim Cümleleri	42
1.13.1. Olumlu İsim Cümleleri.....	42
1.13.2. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	42
1.13.3. Olumsuz İsim Cümleleri	43
1.13.3.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	43
1.14. Yükleme Soru Zamiri Olan İsim Cümleleri.....	43
1.14.1. Olumlu İsim Cümleleri.....	43
1.14.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	43
1.14.1.2. Devrik İsim Cümleleri.....	44
1.15. Yükleme Sıfat Soylu Olan İsim Cümleleri	44
1.15.1. Olumlu İsim Cümleleri.....	44
1.15.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	44
1.15.1.2. Devrik İsim Cümleleri.....	50
1.15.2. Olumsuz İsim Cümleleri	50
1.15.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	50
1.15.2.2. Devrik İsim Cümleleri.....	52
1.16. Yükleme Var veya Yok Olan İsim Cümleleri.....	53
1.16.1. Yükleme Var Olan İsim Cümleleri	53
1.16.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	53
1.16.1.2. Devrik İsim Cümleleri.....	58
1.16.2. Yükleme Yok Olan İsim Cümleleri	59
1.16.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	59
1.16.2.2. Devrik İsim Cümleleri.....	61

1.17. Soru Cümlesi Olan İsim Cümleleri	62
1.17.1. Yükleme Soru Kelimesi Olan İsim Cümleleri	62
1.17.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	62
1.17.1.2. Devrik İsim Cümleleri.....	62
1.17.2. Yükleme Soru Edatı -mİ, -mU Olan İsim Cümleleri.....	63
1.17.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	63
1.17.3. Yükleme Var Olan Soru Cümleleri.....	63
1.17.3.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	63
1.17.3.2. Devrik İsim Cümleleri.....	64
1.17.4. Yükleme Yok Olan Soru Cümleleri.....	64
1.17.4.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	64
2. YÜKLEMİ GÖRÜLEN GEÇMİŞ ZAMAN OLAN İSİM CÜMLELERİ.....	64
2.1.Yükleme Belirtili İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri	65
2.1.1. Olumlu İsim Cümleleri.....	65
2.1.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	65
2.1.1.2. Devrik İsim Cümleleri.....	72
2.2. Yükleme Belirtisiz İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri	72
2.2.1. Olumlu İsim Cümleleri.....	72
2.2.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	72
2.3. Yükleme Sıfat Tamlaması Olan İsim Cümleleri.....	74
2.3.1. Olumlu İsim Cümleleri.....	74
2.3.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	74
2.4. Yükleme Edat Grubu Olan İsim Cümleleri	85
2.4.1. Olumlu İsim Cümleleri.....	85
2.4.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	85
2.5. Yükleme Unvan Grubu Olan İsim Cümleleri	85
2.5.1. Olumlu İsim Cümleleri.....	85
2.5.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	85
2.5.2. Olumsuz İsim Cümleleri	85
2.5.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	85
2.6. Yükleme Yönelme Grubu Olan İsim Cümleleri	86
2.6.1. Olumlu İsim Cümleleri.....	86
2.6.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	86
2.7. Yükleme Ayrılma Grubu Olan İsim Cümleleri	86
2.7.1. Olumlu İsim Cümleleri.....	86

2.7.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	86
2.8. Yüklemleri Fiilimsi Olan İsim Cümleleri.....	86
2.8.1. Olumlu İsim Cümleleri.....	86
2.8.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	86
2.9. Yüklemleri Özel İsim Olan İsim Cümleleri	86
2.9.1. Olumlu İsim Cümleleri.....	86
2.9.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	86
2.9.2. Olumsuz İsim Cümleleri	87
2.9.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	87
2.10. Yüklemleri Cins İsim Olan İsim Cümleleri.....	88
2.10.1. Olumlu İsim Cümleleri.....	88
2.10.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	88
2.10.1.2. Devrik İsim Cümleleri.....	91
2.10.2. Olumsuz İsim Cümleleri	92
2.10.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	92
2.11. Yüklemleri Kişi Zamiri Olan İsim Cümleleri	92
2.11.1. Olumlu İsim Cümleleri.....	92
2.11.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	92
2.11.2. Olumsuz İsim Cümleleri	92
2.11.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	92
2.12. Yüklemleri İşaret Zamiri Olan İsim Cümleleri	93
2.12.1. Olumlu İsim Cümleleri.....	93
2.12.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	93
2.13. Yüklemleri Soru Zamiri Olan İsim Cümleleri.....	93
2.13.1. Olumlu İsim Cümleleri.....	93
2.13.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	93
2.13.1.2. Devrik İsim Cümleleri.....	94
2.14. Yüklemleri Sıfat Soylu Olan İsim Cümleleri	94
2.14.1. Olumlu İsim Cümleleri.....	94
2.14.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	94
2.14.2. Olumsuz İsim Cümleleri	101
2.14.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	101
2.15. Yüklemleri Var veya Yok Olan İsim Cümleleri.....	101
2.15.1. Yüklemleri Var Olan İsim Cümleleri	101
2.15.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	101

2.15.2. Yüklemi Yok Olan İsim Cümleleri	115
2.15.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	115
2.16. Soru Cümlesi Olan İsim Cümleleri	122
2.16.1. Yüklemi Soru Kelimesi Olan İsim Cümleleri	122
2.16.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	122
2.16.2. Yüklemi Var Olan Soru Cümleleri.....	122
2.16.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	122
3. YÜKLEMİ ÖĞRENİLEN GEÇMİŞ ZAMAN OLAN İSİM CÜMLELERİ	122
3.1. Yüklemi Belirtili İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri.....	122
3.1.1. Olumlu İsim Cümleleri.....	122
3.1.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	122
3.2. Yüklemi Sıfat Tamlaması Olan İsim Cümleleri.....	123
3.2.1. Olumlu İsim Cümleleri.....	123
3.2.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	123
3.2.2. Olumsuz İsim Cümleleri	123
3.2.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	123
3.3. Yüklemi Özel İsim Olan İsim Cümleleri	123
3.3.1. Olumlu İsim Cümleleri.....	123
3.3.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	123
3.4. Yüklemi Cins İsim Olan İsim Cümleleri.....	124
3.4.1. Olumlu İsim Cümleleri.....	124
3.4.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	124
3.5. Yüklemi Sıfat Soylu Olan İsim Cümleleri	124
3.5.1. Olumlu İsim Cümleleri.....	124
3.5.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	124
3.5.2. Olumsuz İsim Cümleleri	124
3.5.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	124
3.6. Yüklemi Var veya Yok Olan İsim Cümleleri.....	124
3.6.1. Yüklemi Var Olan İsim Cümleleri	124
3.6.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri	124
3.6.1.2. Devrik İsim Cümleleri.....	124
4. VURGU VE TONLAMAYLA SORU CÜMLESİ YAPILAN İSİM CÜMLELERİ	125
5. TÜRKİYE TÜRKÇESİNE FARKLI AKTARILABİLECEK İSİM CÜMLELERİ	128
5.1. Yüklemi Azerbaycan Türkçesinde Sıfat-Fiil Cümlesi Olup Türkiye Türkçesine Sıfat Tamlaması Olarak Aktarılabilecek Cümleler.....	128

5.2. Yüklemi Azerbaycan Türkçesinde Var Olup Türkiye Türkçesine Sıfat Tamlaması Olarak Aktarılabilecek Cümleler	128
5.3. Yüklemi Azerbaycan Türkçesinde Sıfat Tamlaması Olup Türkiye Türkçesine Belirtisiz İsim Tamlaması Olarak Aktarılabilecek Cümleler	128
5.4. Yüklemi Azerbaycan Türkçesinde Belirtili İsim Tamlaması Olup Türkiye Türkçesine Belirtisiz İsim Tamlaması Olarak Aktarılabilecek Cümleler	128
5.5. Yüklemi Azerbaycan Türkçesinde Belirtisiz İsim Tamlaması Olup Türkiye Türkçesine Belirtili İsim Tamlaması Olarak Aktarılabilecek Cümleler	129
5.6. Yüklemi Azerbaycan Türkçesinde Belirtisiz İsim Tamlaması Olup Türkiye Türkçesine Sıfat Olarak Aktarılabilecek Cümleler	129
5.7. Yüklemi Azerbaycan Türkçesinde Sıfat Soylu Olup Türkiye Türkçesine Cins İsim Olarak Aktarılabilecek Cümleler	129
5.8. Yüklemi Azerbaycan Türkçesinde İsim Cümlesi Olup Türkiye Türkçesine Fiil Cümlesi Olarak Aktarılabilecek Cümleler	130
5.9. Azerbaycan Türkçesinde Sıfat Tamlaması Olup Türkiye Türkçesine Şimdiki Zamanla veya Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikayesiyle Aktarılabilecek Cümleler	130
5.10. Yüklemi Azerbaycan Türkçesinde Cins İsim Olup Türkiye Türkçesine Edat Grubu Olarak Aktarılabilecek Cümleler	131
SONUÇ	132
KAYNAKÇA	137

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Şahıs Zamirlerinin Hâl Ekleriyle Kullanımı	40
Tablo 2.2. İşaret Zamirlerinin Hâl Ekleriyle Kullanımı	42
Tablo 2.3. Yükleme Şimdiki Zaman Olan İsim Cümlelerinin Metin İçindeki Dağılımı.	134
Tablo 2.4. Yükleme Görülen Geçmiş Zaman Olan İsim Cümlelerinin Metin İçindeki Dağılımı.....	134
Tablo 2.5. Yükleme Öğrenilen Geçmiş Zaman Olan İsim Cümlelerinin Metin İçindeki Dağılımı.....	135
Tablo 2.6. Türkiye Türkçesine Farklı Aktarılabilecek İsim Cümlelerinin Metin İçindeki Dağılımı.....	135
Tablo 2.7. Soru Cümlesi Olan İsim Cümlelerinin Metin İçindeki Dağılımı.	136



KISALTMALAR LİSTESİ

ATS	: Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü
TDK	: Türk Dil Kurumu
vd.	: Ve diğerleri



TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

Azeri-Kiril	Çeviri Yazısı
А а	A a
Б б	B b
Ң ң	C c
Ч ч	Ç ç
Д д	D d
Е е	E e
Ә ә	Ä ä
Ф ф	F f
К к	G g
Ғ ғ	Ğ ğ
Һ һ	H h
Х х	X x
Ы ы	I ı
И и	İ i
Ж ж	J j
К к	K k
Г г	Ĝ ĝ
Л л	L l
М м	M m
Н н	N n
О о	O o
Ө ө	Ö ö
П п	P p
Р р	R r
С с	S s
Ш ш	Ş ş
Т т	T t
У у	U u
Ү ү	Ü ü
В в	V v
Ј ј	Y y
З з	Z z

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi gramerinde cümleler yüklem türüne göre isim cümleleri ve fiil cümleleri olarak iki grupta incelenmektedir. Azerbaycan Türkçesinde isim cümlelerine “ismi xəbər”, fiil cümlelerine “feli xəbər” denmektedir. Yapılan literatür çalışmalarından Azerbaycan Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasındaki incelemelerin çoğunlukla fonetik, morfolojik çalışmalar, söz varlığı ve fiillerle ilgili çalışmalar üzerine olduğu görülmüştür.

Bu alanda yapılmış çalışmalara şu tezler örnek verilebilir:

Paşayeva, G. (2021). *Azerbaycan Türkçesinde Yardımcı Kelimeler*. (Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elâzığ.

Demetler, H. (2021). *Oğuz Grubu Türk Şivelerinde Yapım Ekleri (Türkiye Türkçesi, Türkmen Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi, Gagavuz Türkçesi, Kaşkay Türkçesi)*. (Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Karakaş, D. (2020). *Türkiye Türkçesi ile Azerbaycan Türkçesi Yapım Eklerinin Karşılaştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi). Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.

Güneş, Ç. (2019). *Azerbaycan Türkçesinde Yapım Ekleri ve İşlevleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Bartın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bartın.

Shukur, K. S. S. (2019). *Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi, Türkmen Türkçesi ve Gagavuz Türkçesiyle Karşılaştırmalı Olarak Irak Türkmen Türkçesi (ses bilgisi, fiil, metin, sözlük)*. (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Doğan, B. Ç. (2019). *Azerbaycan Türkçesinde Birleşik Fiiller*. (Yüksek Lisans Tezi). Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik.

Dura, F. (2017). *Azerbaycan Türkçesinden Türkiye Türkçesine Aktarma Sorunları (3. Cilt 227-288s, 4. Cilt 5-75s)*. (Yüksek Lisans Tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.

Erol, İ. (2017). *Azerbaycan Türkçesinde Fiil Çatısı*. (Yüksek Lisans Tezi). Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik.

Dağcı, Ş. (2014). *Elçin Efendiyev'in Mahmud ve Meryem Adlı Romanın Morfolojik İncelemesi: Azerbaycan Türkçesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük.

Ziyayeva, Z. (2001). *Azerbaycan Türkçesi Ses Bilgisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Şirinova, Z. (2001). *Azerbaycan Türkçesinde Zarf Fiiller*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yapılmış olan tezlere bakıldığında Azerbaycan Türkçesi dil yapısıyla ilgili farklı konularda ve farklı düzeylerde araştırmalar yapılmış ancak isim cümleleri hakkında ayrıntılı ve çok sayıda çalışma yapılmamıştır. Alandaki bu eksikliğin giderilmesi ve yapılacak çalışmalara katkı sunması için Elçin'in Ağ Dävâ adlı romanı temelinde isim cümleleri incelenmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı Ağ Dävâ romanı esasında Azerbaycan Türkçesinde isim cümlelerinin yapısı, kullanım sıklığı ve Türkiye Türkçesine farklı aktarım özellikleri ile ilgili bilgi vermektir. Bu doğrultuda şu alt amaçlarla ilgili sorulara cevap bulunmaya çalışılmıştır:

Azerbaycan Türkçesinde isim cümlelerinin yapısı ve özellikleri nedir? Azerbaycan Türkçesinde isim cümlelerinin kullanım sıklığı nedir? Türkiye Türkçesine farklı aktarılabilecek isim cümleleri var mıdır?

Yapılan incelemeler, açıklamalar ve tasnif çalışmasıyla isim cümlesi konusunun daha fazla ele alınması gereken bir konu olduğu görülmüştür.

1.3. Çalışmanın Yöntemi ve Sınırlılıkları

Çalışmada, Elçin'in 1985 yılında Bakü'de yayımlanan Kiril alfabeli romanı esas alınmıştır. Çalışmada öncelikle isim cümleleri ve ek-fiil konularıyla ilgili hem Türkiye Türkçesinde hem de Azerbaycan Türkçesinde literatür taraması yapılmıştır. Ağ Dävâ romanındaki isim cümlelerinin tespiti yapıp bu cümleler transkribe edilmiş, Türkiye Türkçesine aktarılmış ve tasnife yerleştirilmiştir. Tasnif edilen cümlelerin kullanım sıklığı tablolarda gösterilmiştir.

Çalışma, Elçin'in Ağ Dävâ adlı romanındaki isim cümleleri ile sınırlıdır. Tez çalışmasında yapılan incelemeler Türkiye Türkçesindeki gramer anlayışına göre ele alınmıştır.

Romandaki cümlelerin transkripsiyonu için Ahmet Bican Ercilasun'un editörlüğünde hazırlanan “Çağdaş Türk Lehçeleri Grameri”ndeki transkripsiyon sistemi esas alınmıştır.

Karaağaç (2012: 521-523), isim cümlesinin bir yapma veya olma değil bir var oluş bildirdiğini, taşıdığı tek eylemin de var oluş bildiren ana yardımcı eylem olduğunu söyler. İsim

cümlelerinin bildirme cümlesi olması dolayısıyla bu cümlelerin yapma ve olma ifade etmediğini bu yüzden de nesne alamayacağını anlatır. Karaağaç, isim cümlelerinde bulunma durumu çekimli yer tamlayıcısı dışında yer tamlayıcısının bulunmadığını ayrıca zaman zarfından başka zarf çeşidinin de bu cümlelere getirilemeyeceğini ifade eder.

Bilgegil (1963: 53), yüklemi isim soyundan bir kelime veya kelime grubu ile bunlara ilave edilmiş ek-fiilden meydana gelen cümleleri isim cümlesi olarak tanımlar.

Atabay (1981: 77, 81, 84), yapı bakımından değişik tümce türlerinin isim cümlesi olabildiğini, sözcük dizilişi bakımından bu cümlelerin devrik ve kesik cümleler olabileceğini söyler. İsim cümlelerinde yüklem olan ad veya ad soylu sözcüklerin ek eylemle çekimlendiğini, en yaygın isim cümlesi yüklemının ek eylemin 3. kişisine gelen *-dir* bildirme koşacıyla oluştuğunu ifade eder.

Özmen (2013: 216), isim cümlelerinde özellikle geniş zamanın üçüncü teklik kişilerinde *+Dir / +DUR* ekinin düşebileceğini belirtir.

Aktan (2009: 116), yüklemi isim ve isim grubu olan cümlelerde yüklemının bazen ek-fiil almadan kurulabileceğini, ek-fiilin cümleinin anlamından sezilebileceğini söyler. Bu tür cümlelerde en çok *var* ve *yok* kelimelerinin yüklem olarak kullanıldığını bildirir.

Atabay (1981: 84), isim cümlelerinin soru şeklinin *mI, mU* soru ekleriyle yapıldığını, ayrıca soru ekinin bazen cümlede önemi belirtilmek istenen öğeden sonra kullanıldığını belirtir.

Karahan (2012: 110), soru cümlelerinin olumlu ya da olumsuz olabileceğini ve cümleye soru ifadesinin soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarfları, soru edatları ve soru ekleriyle kazandırılabilceğini bildirir. Konuşma dilinde vurgu yoluyla da soru cümlesi yapılabildiğini ve böyle cümlelerin metinlerde bağlamdan anlaşıldığını ifade eder.

Yapılan tanım ve açıklamalara göre yüklemi isim ya da isim soylu olan bir veya birden fazla kelimenin ek-fiil ile çekimlenerek oluşturduğu cümle türüne *isim cümlesi* denir. Bu cümleler yapma, olma anlamı değil bildirme anlamı taşır.

İsimler ve isim soylu kelimeler *i-* ek fiiliyle çekime girerek yüklem olur.

3. şahıslara getirilen bildirme eki bazen kullanılmayabilir.

Ergin ve Karaağaç isim cümlelerinin öğelerini özne, yüklem, bulunma ekli yer tamlayıcısı ve zarf olarak belirtirken Karaağaç, zarf tümlecinden sadece zaman zarfının bu cümlelerde bulunabileceğini ifade eder. Ayrıca Ergin ve Karaağaç isim cümlelerinin nesne alamayacağını ve yalnız bulunma ekli yer tamlayıcısını alabileceğini söylerken Karahan;

nesnenin, yaklaşma ve uzaklaşma ekli yer tamlayıcılarının da isim cümlelerinde az da olsa görülebileceğini belirtir.

İsim cümlelerinde *var* ve *yok* kelimeleri yüklem olarak çok kullanılır.

Soru eki veya soru anlamı katan kelimelerle isim cümlelerine soru ifadesi verilebileceği gibi soru eki dışında tonlama yoluyla da cümleye soru anlamı kazandırılabilir.

Çalışmada isim cümleleri inceleneceğinden, isim ve isim soylu sözcüklerin yüklemleşip cümle olmasını sağlayan ek-fiil konusu ele alınacaktır.

1.1. Ek-Fiil

Gramer kitaplarında *i-* fiili; ek-fiil, ek eylem, cevherî fiil, cevher fiili, ana yardımcı fiil, isim fiili adlarıyla yer almaktadır. Ergin (2002: 314) ek-fiile, bütün isim ve fiil şekillerinin sonuna gelerek onlardan birleşik fiiller yaptığı için *ana yardımcı fiil*, isimleri fiilleştirdiği için de *isim fiili* dendiğini ve *i-* fiilinin tek başına kök olarak kesin ve belirli bir anlamının olmadığını belirtir. Bu fiilin yapım eki almadığını, isim veya fiil gövdesi meydana getirmediğini sadece kök olarak belirli çekim şekilleriyle ortaya çıktığını ifade eder. Ek-fiilin *ol-* fiiline mânâ ve vazife yönünden benzer olduğunu söyler. Ergin, *i-* fiilinin isimlerdeki çekimiyle ilgili şöyle der:

i- fiilinin dört çekim şekli, dört kipi vardır. Bunlar şimdiki zaman, görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve şart şekilleridir. Bunlardan şimdiki zaman şekli kelimeler halinde ortaya çıkan bir çekim değil, ekleşmiş bulunan, eklerden ibaret olan, böylece birleştiği isimlerle birlikte ortaya çıkabilen bir çekimdir. Diğer üçü ise kelimeler halinde tam bir çekim şekli olarak görünebilen, fakat kökünü kaybederek her an ekleşmeğe elverişli bulunan kiplerdir. (2002: 314-315).

Korkmaz (2003: 702), *i-* ek-fiilinin ad soylu kelimeleri fiil durumuna getirmek ve basit zamanlı kiplerden birleşik zamanlı kipler oluşturmak gibi iki görevinin olduğunu belirtir ve şu bilgileri verir:

Eski Türkçedeki er- “olmak” yardımcı fiilinin er-> ir-> i- değişimi ile ekleşmiş olan biçimidir. Bugün bu fiili her ne kadar i- (imek) diye adlandırıyor isek de fiilin tek başına bir anlamı yoktur. Asıl fiillerde olduğu gibi yalnız başına i- biçimiyle kullanılmaz ve yapım ekleri ile genişletilemez. i- ek-fiilinin öteki fiillerden yani asıl fiillerden farklı olarak yalnızca bildirme niteliğinde dört kipi vardır. Bunlar geniş zaman (şimdiki zaman), görülen geçmiş zaman, duyulan geçmiş zaman ve şart kipleridir. Asıl fiillerde olduğu gibi bu ek-fiilde de kip ve zaman kavramı zaman ekleri ile karşılanır. (Korkmaz, 2003: 702-703).

Ergin, ek-fiilin zaman içerisindeki gelişimini şöyle anlatır:

i- fiili Eski Türkçede er- şeklinde idi. Normal bir yardımcı fiil olan ve bütün kipleri bulunan er- fiilinin Batı Türkçesine geçerken r’si düşmüş, e-i değişmesi ile vokali de değişerek i- şekli ortaya çıkmıştır. Öte yandan fiilin çekim sahası da daralmış ve i- fiili Batı Türkçesinin başından beri dört çekim şekli içinde kullanılagelmiştir. er- fiili Eski Türkçede aslında, geniş zamanı ile yardımcı fiil, bildirici fiil olarak şöyle vazife görürdü:

men erür men

benim

sen erür sen	sensin
ol erür ol	odur
biz erür biz (miz)	biziz
siz erür siz	sizsiniz
olar erür-ler (olar)	onlardırlar

Fakat daha, Eski Türkçede iken ekleşme olmuş ve bazen erür düşerek men men, «benim» sen sen «sensin», ol ol «odur» gibi şekiller kullanılmaya başlamıştır. Batı Türkçesine gelince er-i- olduğu için ortada erür gibi bir geniş zaman şekli de kalmamış, böylece ekleşme kesinleşerek yalnız ekleşmiş şekiller hâkim olmuş, şahıs zamirleri de tamamiyle şahıs eklerine çevrilerek bildirme ekleri ortaya çıkmıştır (Ergin, 2002: 316).

Bildirme ekleri isimlere gelerek onları yüklem yapar ve eklendiği kelimeyle cümleye kesinlik, ihtimal, tahmin anlamları katar. Bildirme eklerinin birinci ve ikinci şahısları *er-* fiilinin geniş zamanının ekleşmesiyle oluşmuştur ancak üçüncü şahısları başka bir fiilden meydana gelmiştir. Ergin (2002: 316), bu fiilin *tur-* > *dur-* olduğunu belirtir. Eski Türkçede üçüncü şahıslarda da kullanılan *er-* fiiline daha sonra *tur-* yardımcı fiilinin de katıldığını ve *turur*, *tururlar* yardımcı fiilinin Batı Türkçesine de geçip bildirme üçüncü şahıslarının temelini oluşturduğunu söyler. Bu fiiller Batı Türkçesine *t-d* değişmesiyle geçip *durur*, *dururlar* olmuştur. Divanü Lugati't-Türk'te bu ekle ilgili şunlar yazılıdır:

- 1) TURUR: Bu muzari (geniş zaman) fiilidir, mazisiz ve mastarsız; anlamı: “odur” demektir: “ol taşturur” sözünde olduğu gibi ki “o taşır” demektir ve yine “ol kuşturur” denir ki “o kuştur” demektir
- 2) TURUR: mazisi ve muzarisi olmayan bir müstakbel (gelecek zaman) fiilidir... Bu kelime bir şeyin, söylendiği zaman bir yerde durduğunu ve bulunduğunu haber verir: “Ol ewdeturur” denir ki “o, evde hazırdır, bulunuyor” demektir (Gencan, 1975: 316).

TDK'nin 2003 tarihli Gramer Terimleri Sözlüğü'nde bildirme eki adıyla bu ek şöyle açıklanmıştır:

tur- yardımcı fiilinin geniş zaman çekiminden (*tur-ur*) çıkan, yüklemi özneye bağlayan, ekleşip ünlü ve ünsüz uyumlarına giren, ek-fiilin bildirme kipinin teklik ve çokluk üçüncü şahıs çekimlerine gelerek anlamı güçlendiren -Dİr/-DÜr eki: olgundur, çalışkandır, siyahtır, çocuktur, yakındır, değildir vb. Bu ek, bazı bildirme ve tasarlama kiplerinin de sonuna gelerek oluş ve kılışa süreklilik, kesinlik, güçlü bir ihtimal kavramları katar (TDK, 2020).

Korkmaz, ek-fiilin geniş zaman (şimdiki zaman) ekleriyle ilgili şunları söylemiştir:

Geniş zaman kipi aynı zamanda şimdiki zaman kavramını da içine aldığından bu eklerin yardımcı fiil kanalı ile adlarla birleşen çekimi, aynı zamanda şimdiki zamanı karşılayan birer bildirme eki niteliğindedir. Bundan dolayı adlara gelen kişi ekleri bildirme ekleri diye adlandırılmıştır.

i- ek-fiilinin kip ve şahıs ekleri ile kaynaşmasından oluşmuş bildirme ekleri şunlardır:

Teklik Çekimi	Çokluk Çekimi
1. şah.: -İm / -Um	1. şah.: -İz / -Uz
2. şah.: -sIn / -sUn	2. şah.: -sInİz / -sUnUz
3. şah.: -Dİr / -DÜr	3. şah.: -DİrlAr / -DÜrlAr (2003: 703).

-Dır / -Dur ekinin bahsedilen özelliklerinin yanında isimlere eklenerek zaman zarfı oluşturma görevi de vardır. “Günlerdir yolunu gözlüyordu.” ve “iki yıldır sınava hazırlanıyor.” cümlelerinde -Dır / -Dur eki “... zamandan beri” anlamına gelen zarflar türetir.

i- fiilin isimlerdeki dört çekimine Buran vd. şu örnekleri vermiştir:

Şimdiki Zaman / Bildirme	
hastayım	evdeyim
hastasın	evdesin
hastadır	evdedir
hastayız	evdeyiz
hastasınız	evdesiniz
hastadırlar	evdedirler
Öğrenilen Geçmiş Zaman	
-(i)mİş şekli ile kurulur.	
düşman imişim (düşmanmışım)	güzelmişim
düşman imişsin	güzelmişsin
düşman imiş	güzelmiş
düşman imişiz	güzelmişiz
düşman imişsiniz	güzelmişsiniz
düşman imişler	güzelmişler
Görülen Geçmiş Zaman	
-(i)dİ yardımcı fiiliyle yapılır.	
öğrenci idim (öğrenciydim)	dışarıdaydım
öğrenci idin	dışarıdaydın
öğrenci idi	dışarıdaydı
öğrenci idik	dışarıdaydık
öğrenci idiniz	dışarıdaydınız
öğrenci idiler	dışarıdaydılar
Şart	
-(i)sA yardımcı fiiliyle yapılır.	
güzel isem (güzelsem)	yakışıklıysam
güzel isen	yakışıklıysan
güzel ise	yakışıklıysa
güzel isek	yakışıklıysak
güzel iseniz	yakışıklıysanız
güzel iseler	yakışıklıysalar (2020: 53-54)

1.1.1. Ek-Fiilde Olumsuzluk

İsim cümlelerinin olumsuz anlamı fiil cümlelerinden farklı şekilde yapılır. İsim cümleleri *değil* ile olumsuz anlam kazanır çünkü ek-fiil bünyesine *-mA* olumsuzluk ekini almaz.

Ediskun (1999: 194) ek-fiilin *imemek* şeklinde olumsuzunun olmadığını, ek-fiilin olumsuzu olan *değil* kelimesinin çok eski biçiminin *yok* anlamına gelen *dağ* ile, *-dir* anlamına gelen *ol*'un birleşimi *dağ ol*; onun da değişimi olan *tegül*'den geldiğini söyler. Eski Anadolu Türkçesinde önceleri *degül*, sonraları da *değil* biçiminde kullanılmış ve bu haliyle de kullanılmaya devam etmektedir.

Ergin (2002: 319) *i-* fiilinin *ime-* şeklinde olumsuzunun olmadığını ve isim cümlelerinin olumsuzunun *değil* < *degül* edatıyla yapıldığını ifade eder. Olumsuz anlam veren bu edatın yüklem olan isimden sonra geldiğini belirtir ve *güzel değildir, değildi, değilmiş, değilse* örneklerini verir. Ayrıca ek-fiilin olumsuzuyla ilgili şunları söylemektedir:

Eski Türkçede *er-* fiilinin diğer kipleri gibi tabii, menfi çekimleri de vardı. Bu arada geniş zamanın menfisi *er-mez* şeklinde idi. Bu şekil sonra diğer şivelere de geçmiş ve isim fiilinin menfisinde değil yerine birçok şiveler *i-mes* (*i-mez*) şeklini kullanagelmıştır. Batı Türkçesi bu bakımdan değil tarafındadır (2002: 319).

2. AZERBAIJAN TÜRKÇESİNDE İSİM CÜMLELERİ (İSMİ XÄBÄR)

İsim cümleleri konusu Azerbaycan Türkçesinde yüklem türü içerisinde incelenir. Türkiye Türkçesindeki gibi isim cümlesi, fiil cümlesi ayrımı yoktur. Cümlede yüklem ögesi için *xäbär* kelimesi kullanılmış ve *xäbär*; 1. *ismi xäbär*, 2. *feli xäbär* olarak ikiye ayrılmıştır. İsim türünden yüklemlere *ismi xäbär*, fiil türünden yüklemlere *feli xäbär* denmiştir.

Çalışmanın konusu dolayısıyla sadece *ismi xäbär* yüklem türü incelenecektir.

Hüseynzadə (2007: 58), Azerbaycan Türkçesinde *xäbär* görevini *xäbär* olabilen her cümle ögesinin karşılayabileceğini, bunun için belirli ekler alması gerektiğini söyler. İsimlerin yüklem olabilmesi için gereken bu eklerin *xäbär şäkilçisi* olduğunu belirtir. Hüseynzadə bu ekler sayesinde cümlenin bir hüküm bildirdiğini ifade eder. *Män müällibäm* (ben öğretmenim) cümlesindeki *-äm* eki olmazsa *män*, *müällib* kelimelerinin bir hüküm bildirmeyeceğini ve cümle olamayacağını bildirir. Yükleme isim olan cümlelerin olumsuzunun *deyil* sözüyle yapıldığını ancak cümlenin hüküm bildirmesi için yine isimlere *xäbär şäkilçilerinin* gelmesi gerektiğini belirtir ve şu örnekleri verir.

Täsdiq (olumlu)		İnkär (olumsuz)	
müällib-äm	müällib-ik	müällib deyil-äm	müällib deyil-ik
müällib-sän	müällib-siniz	müällib deyil-sän	müällib deyil-siniz
müällib-dir	müällib-dirlär	müällib deyil-dir	müällib deyil-dirlär (2007: 61).

Abdullayeva (2013: 188), Azerbaycan Türkçesinde isim türünden yüklemlerin çok kullanıldığını belirtir. Ona göre *ismi xäbär* dendiğinde akla isim, sıfat, sayı, zamir, sıfat-fiil, mastar, bazı zarflar, yardımcı konuşma parçaları (görevli kelimeler), sıfat tamlamaları, belirtili ad tamlamaları, sıfat-fiil ve mastar birleşmeleri gelir. Abdullayeva konuyla ilgili şu örnekleri verir:

Sähärki hadisädän sonra atını minib meşäyä gedan Cahandar ağa da sahildä idi.
Bu, hala birinci idi.
Arvadların bir sirri dä budur.
Yaşamaq yanmaqdır.

Buranın yerindän, havasından älavä, suyu çox içməlidir, buz kimi ürək sərinlədəndir.
Yolum irəlidir!
Qonaqlar içəridədirlər.
Bu hədiyyələr sənün üçündür.
Məni narahat edən bu ammalardır.
Gülara xanım iflas olub kasıb düşmüş bir bəy ailəsindəndi.
Çox dərs demişəm, mənim tələbəmdir (2013: 188-189-190).

Cümlelerin Türkiye Türkçesiyle aktarımı şöyledir:

Sabahki olaydan sonra atına binip ormana giden Cahandar Ağa da sahildeydi.

Bu, hâlâ birinciydi.

Kadınların bir sırrı da budur.

Yaşamak yanmaktır.

Buranın yerinden, havasından başka suyu çok lezzetlidir, buz gibi yürek serinletendir.

Yolum ileridir!

Misafirler içeridedirler.

Bu hediyeler senin içindir.

Beni rahatsız eden bu ammalardır.

Gülara Hanım iflas etmiş, fakir düşmüş bir bey ailesindendi.

Çok ders anlatmışım, benim öğrencimdir.

Abdullayeva (2013: 189) *var, yox (yok), bäs (yeterli), lazım, mümkün, gäräk (gerek)* sözlerinin de cümlede yüklem görevinde kullanılabileceğini söyler. Şu örnekleri verir:

“Cəbi həmişə anasına baxardı, fəgət indiki baxışında bir atəş, bir elektrik qüvvəsi var idi.”

Cebi her zaman annesine bakardı fakat şimdiki bakışında bir ateş, bir elektrik gücü vardı.

“Ağlın nə kəsir, sizin camaatın silahı yoxdu”.

Ne düşünüyorsun, sizin topluluğun silahı yoktur.

“Gəmlə günlərimdə lazımsan mənə, Govasan qəlbimin kədərini sən.”

Kederli günlerimde lazımsın bana, kov kalbimin acısını sen.

Budağova (1981: 172) *lazım, mümkün, gäräk* sözlerinden ibaret yüklemlerin öznesinin isim veya mastarlı kelime olabileceğini belirtir. Şu örnekleri verir:

“Halva-halva demäklä ağız şirin olmaz, bala halva üçün un gäräk, yağ gäräk, bal gäräk, odun gäräk.”

Helva helva demekle ağız tatlanmaz, yavrum helva için un gerek yağ gerek bal gerek odun gerek.

“Bä’zi sözläri baxışdan da oxumağ mümkündür.”

Bazı sözleri bakıştan da okumak mümkündür.

Azerbaycan Türkçesinde isim cümlelerinin soru anlamı -mı, -mi, -mu, -mü ekleri ile karşılanır. Yalçın (2018: 240), soru eklerinin yalın haldeki sözcüklere gelebildiği gibi iyelik ve çekim ekleri almış adlardan sonra da gelebileceğini ve Türkiye Türkçesinden farklı olarak adlara bitişik yazıldığını dile getirir. Kçükmi? (küçük mü?), pişikmi? (kedi mi?), maktäbdälärmı? (okuldalar mı?). Yalçın, soru eki kullanılmadan tıpkı konuşma dilindeki vurguyla yapılan sorular gibi eksiz soru ifadelerine rastlanıldığını ve bunların genellikle konuşmaların yazıya yansıtıldığı veya bazı durumların hikâye edildiği metinlerde görüldüğünü söyler.

2.1. Bildirme (Ek-Fiil)

Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Azerbaycan Türkçesinde de ek-fiil olarak *i-* fiili kullanılır. Azerbaycan Türkçesinde, “*i- ek-fiilinin bildirme niteliğinde dört kipi vardır. Bunlar geniş zaman (şimdiki zaman), görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve şart kipleridir*” (Kartallıoğlu ve Yıldırım, 2007: 197).

Kartallıoğlu ve Yıldırım täläbä (öğrenci) isminin ek-fiilin dört kipiyle çekimini şöyle yapmıştır:

Geniş Zaman (Şimdiki Zaman) Kipi

täläbä-y-äm

täläbä-sän

täläbä-dir

täläbä-y-ik

täläbä-siniz

täläbä-lär

Görülen Geçmiş Zaman Kipi

täläbä idim (täläbäydim)

täläbä idin (täläbäydin)

täläbä idi (täläbäydi)

täläbä idik (täläbäydik)

täläbä idiniz (täläbäydiniz)

täläbä idilər (täläbäydilər)

Öğrenilen Geçmiş Zaman Kipi

täläbä imişäm (täläbäymişäm)

täläbä imişsän (täläbäymişsän)

täläbä imiş (täläbäymiş)

täläbä imişik (täläbäymişik)

täläbä imişsiniz (täläbäymişsiniz)
täläbä imişlər (täläbäymişlər)

Şart Kipi
täläbä isäm
täläbä isän
täläbä isä
täläbä isäk
täläbä isäniz
täläbä isälär (2007: 197-198)

2.1.1. Bildirme Cümlelerinde Olumsuzluk

Azerbaycan Türkçesinde ek-fiilin olumsuzu için *deyil (değil)* kelimesi kullanılır. *Yaxşı* (iyi, güzel) isminin olumsuzunun ek-fiilin dört kipine göre çekimi şöyledir:

Geniş zaman (şimdiki zaman): yaxşı deyiləm, yaxşı deyilsən, yaxşı deyil, yaxşı deyilik, yaxşı deysiniz, yaxşı deyillər.

Görülen geçmiş zaman: yaxşı deyildim, yaxşı deyildin, yaxşı deyildi, yaxşı deyildik, yaxşı deyildiniz, yaxşı deyildilər.

Öğrenilen geçmiş zaman: yaxşı deyilmişəm, yaxşı deyilmişsən, yaxşı deyilmiş, yaxşı deyilmişik, yaxşı deyilmişsiniz, yaxşı deyilmişlər.

Şart: yaxşı deysäm, yaxşı deysən, yaxşı deysä, yaxşı deysäk, yaxşı deysäniz, yaxşı deysälär (Kartalhoğlu ve Yıldırım, 2007: 198).

İKİNCİ BÖLÜM

İNCELEME

İnceleme bölümünde, Elçin'in Kiril alfabeli Ağ Dävə romanındaki isim cümleleri tespit edilmiştir. Bulunan cümleler önce transkripsiyon alfabesine göre yazılmış ve sonra Türkiye Türkçesiyle aktarılmıştır. İsim cümleleri yüklem zamanına, yüklem kelimesinin türüne, anlamına, yerine ve farklı aktarım şekillerine göre incelenmiş ve tasnif edilmiştir. Bulunan cümlelerin metin içindeki dağılımı ve kullanım sıklığı tespit edilmiştir.

1. YÜKLEMİ ŞİMDİKİ ZAMAN (GENİŞ ZAMAN) OLAN İSİM CÜMLELERİ

Ergin (2002: 330), *i-* fiilinin şimdiki zamanına geniş zaman da denilebileceğini, ekleşmenin geniş zaman üzerinden olduğunu ifade eder. Azerbaycan Türkçesinde şimdiki zaman isim çekimi zamir kökenli şahıs ekleriyle yapılır. Kazımov şimdiki zaman çekimi şahıs eklerini şöyle göstermektedir:

teklik

1. şahıs: -am, -äm
2. şahıs: -san, sän
3. şahıs: -dır, -dir, -dur, -dür

çokluk

1. şahıs: -ıg, -ik, -uğ, -ük
2. şahıs: -sınız, -sınız, -sunuz, -sünüz
3. şahıs: -dırlar, -dırlar, -durlar, -dürlär (2010: 93).

Azerbaycan Türkçesinde üçüncü şahsa gelen *-dlr/-dUr* eklerinin özel bir yeri vardır. Hüseyinzadə (2007: 59), bu ekleri almayan ve 3. şahsın özne olduğu bir yapının cümle özelliği taşımadığını söyler ve “Änvär müəllimdir” isim cümlesinde *-dir* eki yazılmadığında, “Änvär müəllim” kelimelerinin bir hüküm bildirmediğini ve bir cümle ifade etmediğini söyler. Hüseyinzadə “Änvär müəllim” in cümle olmaktan çıkıp unvan grubu olduğunu anlatmaktadır.

Kazımov (2010: 93), isim cümlelerindeki 3. şahıs tekil ve çoğul *-dlr, -dUr* eklerindeki *-r* sesinin genellikle düştüğünü belirtir ve “müəllimdir” yerine “müəllimdi”, “tələbədir” yerine “tələbadi” kelimelerini örnek verir.

1.2. Yüklemi Belirtili İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri

Tamlayanın ilgi, tamlananın iyelik eklerini aldığı tamlamalara belirtili isim tamlaması denir. Abdullayeva (2013: 34), belirtili isim tamlamalarının şimdiki zaman ek-fiil eklerini alarak yüklem olabildiğini söyler. Bu tür tamlamalarda tamlayan ve tamlananın arasına başka sözlerin girebileceğini belirtir.

1.2.1. Olumlu İsim Cümleleri

1.2.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “... gäbristanlığın özü dünyanın än mä’nalı yeridir.” (Elçin, 1985: 7).

... mezarlığın kendisi dünyanın en anlamlı yeridir.

- “... dünyanın ən müdrik fikirləridir.” (Elçin, 1985: 8).

...dünyanın en bilge fikirleridir.

- “... o da Sonanın gəbridir...” (Elçin, 1985: 11).

... o da Sona'nın kabridir...

- “Fətulla Hatəmin şakilləridir...” (Elçin, 1985: 13).

Fethulla Hatem'in fotoğraflarıdır...

- “... atam da yekə kişi olmağına baxmayaraq elə mənim kimi, anamın bir uşağıdı.” (Elçin, 1985: 15).

... babam kocaman adam olmasına rağmen böyle benim gibi anamın bir çocuğudur.

- “İbadulla da o ayağgabının həmən o yamağ yeridi...” (Elçin, 1985: 23).

İbadulla da o ayakkabının bu yama yeridir...

- “... bu tütək səsi də bizim dalanımıza, küçəmizə çökmüş o sakitliyin davamıdı...” (Elçin, 1985: 28).

... bu kaval sesi de bizim yolumuza, sokağımıza çökmüş o sakinliğin devamıdır...

- “... bütün ömürləri boyu bu yolları gedən sarbanlar dünyanın ən xoşbəxt adamlarıdı;” (Elçin, 1985: 37).

... bütün ömürleri boyunca bu yollarda giden deve çobanları dünyanın en mesut adamlarıdır;

- “... bu, arəfəsində olduğum o sevincin, xoşbəxtliyin rəngidi...” (Elçin, 1985: 47).

... bu, arefesinde olduğum o sevincin, mutluluğun rengidir...

- “... gecələr yuxuya getməmişdən əvvəl içinə girdiyim o rənglər aləmi heç vaxt görmədiyim o sirkin rəngləridi.” (Elçin, 1985: 47).

... geceleri uykuya dalmadan önce içine girdiğim o renkler alemleri hiçbir zaman görmediğim o sirkin renkleridir.

- “... bütün fikri-zikri bizim yanımızda,” (Elçin, 1985: 50).

... bütün aklı fikri bizim yanımızdadır,

- “... Gocanın yanındadı.” (Elçin, 1985: 50).

... Goca'nın yanındadır.

- “... bu Leyli gapğara kifirin biridi,” (Elçin, 1985: 52).

... bu Leyla kapkara çirkinin biridir,

- “... bütün fiki-zikri bizim yanımızdadı,” (Elçin, 1985: 53).

... bütün aklı fikri bizim yanımızdadır,

- “... yä’ni Ğocanın yanındadı.” (Elçin, 1985: 53).

... yani Goca'nın yanındadır.

- “... (mänim anamın adaşı) ...” (Elçin, 1985: 53).

... (benim annemin adaşıdır) ...

- “«— Bu Romo ilä Cülätin ähvalatıdı.” (Elçin, 1985: 53).

«— Bu Romeo ile Juliet’in hadisesidir.

- “... hämin gün mänim yaxşı yadımdadı:” (Elçin, 1985: 72).

... o gün benim çok iyi aklımdadır:

- “—... dünyanın lap dağ axırıdı!..” (Elçin, 1985: 79).

—... dünyanın artık sonudur!..

- “... amma o hadisälärin hamısı indi mänim gözlärimin ğabağındadı...” (Elçin, 1985: 84).

... ama o hadiselerin hepsi şimdi gözlerimin önündedir...

- “—... sänin işçilärindädi!” (Elçin, 1985: 94).

—... senin işçilerindendir!

- “O gecä mänim yaxşı yadımdadı...” (Elçin, 1985: 95).

O gece benim çok iyi hatırımdadır...

- “... Muxtarın beläcä täläsmäyi Xanım xalanın gücündändir,” (Elçin, 1985: 95).

... Muhtarın böyle telaşlanması Hanım Teyze’nin gücündendir,

- “... ğar basmış şähärin o ağılığı äslindä, bizim mähällänin ağılığıdı,” (Elçin, 1985: 97).

... karın kapladığı şehrin o beyazlığı aslında, bizim mahallenin beyazlığıdır,

- “—... o da elä Gülağa ilä Sonanın özüdü...” (Elçin, 1985: 100).

—... o da sanki Gülağa ile Sona’nın kendisidir...

- “—... indi iyminci äsrin birinci yarısıdır.” (Elçin, 1985: 104).

—... şimdi yirminci asrın birinci yarısıdır.

- “— Gecänin yarısıdı,” (Elçin, 1985: 108).

— Gecenin yarısıdır,

● “... o bomboş, kimsäsiz küçädä yavaş-yavaş, gözlä görünmädän häräkät eläyän yalnız o taxta kätilin säkinin üstünä düşmüş kölgäsidi.” (Elçin, 1985: 115).

... o bomboş, kimsesiz sokakta yavaş yavaş, göze görünmeden hareket eden yalnız o tahta taburenin kaldırımın üstüne düşmüş gölgesidir:

- “... o taxta kätil Äliabbas kişinin kätilidir,” (Elçin, 1985: 115).

... o tahta tabure Eliabbas’ın taburesidir,

- “... İbadulla da bizim yanıımızdadı...” (Elçin, 1985: 116).

... İbadulla da bizim yanıımızdadır...

- “... Ädilä indi çiyinlärdä gedän o ma’fänin içindädi,” (Elçin, 1985: 144).

... Edile şimdi omuzlarda giden o tabutun içindedir,

● “... Balakärimin äynindäki o köhnä sarı pencäyin rängi, äslindä, bizim küçämizin, bizim dalanımız, bizim häyätimizin rängidi,” (Elçin, 1985: 149).

... Balakerim’in üstündeki o eski sarı ceketin rengi, aslında bizim sokağımızın, bizim yolumuzun, bizim avlumuzun rengidir,

- “... o baxışlar indi dä mänim gözlärimin ğabağındadır,” (Elçin, 1985: 149).

...o bakışlar şimdi de benim gözlerimin önündedir,

- “— Köpäyoğlu sänün o hämşäri atondu!” (Elçin, 1985: 152).

— Köpoğlu senin o babandır!

- “... tut ağacının ağlamağdı...” (Elçin, 1985: 159).

... dut ağacının ağlamasıdır...

● “... həmin kəsik yerinin hər iki tərəfindən tökülən ağ-sarımtıl taxta kəpəyi o xartut ağacının ğanıdı...” (Elçin, 1985: 160).

... aynı kesik yerinin her iki tarafından dökülen beyaz, sarımsı talaş o karadut ağacının kanıdır...

● “... həyatımızın birinci ciddi söhbətidi...” (Elçin, 1985: 162).

... hayatımızın ilk ciddi sohbetidir...

● “... bax, o Sarı hamamın ğaraltısıdı,” (Elçin, 1985: 171).

... işte, o Sarı Hamam’ın karaltısıdır,

● “... onun yanında Əliabbas kişinin evidi,” (Elçin, 1985: 171).

... onun yanındaki Eliabbas’ın evidir,

● “... biraz yuxarıda Xanım xalagilin dalanıdı,” (Elçin, 1985: 171).

... biraz yukarıdaki Hanım Teyzelerin yoludur,

● “... Cəfər də, Adil də Əbduləli də, Goca da, Cəbrayıl da, Ağarəhim də Gülağanın dostlarıdı...” (Elçin, 1985: 171).

... Cefer de, Adil de, Ebduleli de, Goca da, Cebrayıl da, Ağarehim de Gülağa’nın dostlarıdır...

● “... nəyinsə ərəfəsindədir.” (Elçin, 1985: 174).

... bir şeyin arefesindedir.

● “... daha doğrusu, gələcəkdə ğalmış beş ilin, on ilin, hətta ırx-əlli ilin də haçansa əbədi bir keçmişdə ğalacağının indidən hiss olunan ğüssəsidir.” (Elçin, 1985: 181).

... daha doğrusu, gelecekte kalmış beş yılın, on yılın hatta kırk, elli yılın da ne zamansa ebedi bir geçmişte kalacağının şimdiden hissedilen hüznüdür.

● “... mənim fikirləşdiklərim də, yazmaq istədiklərim də sentimental bir adamın fikri(dir),” (Elçin, 1985: 182).

... benim düşündüklerim de yazmak istediklerim de duygusal bir insanın düşüncesidir,

● “— Sonanın oğluyam...” (Elçin, 1985: 184).

— Sona’nın oğluyum...

● “... elə bil özüm o torbanın içindəyəm...” (Elçin, 1985: 187).

... sanki kendim o torbanın içindeyim...

● “... çiyнімdäki bu äl dünän häyätimizä gälän, çiynindän boş torba sallanmış yoğun peysärli o bädheybät kişinin älidir,” (Elçin, 1985: 188).

... omzumdaki bu el dün avlumuza gelen, omzundan boş torba sallanmış kalın enseli o çirkin adamın elidir,

● “Adamlar bir-birinin düşmânidi,” (Elçin, 1985: 190).

İnsanlar birbirinin düşmanıdır,

● “—... amma mänim üçün dünänin uşağlarısınız.” (Elçin, 1985: 192).

—... ama benim için dünün çocuklarısınız.

● “Xanım xalanın mänim täsävvürümdäki o iki damla göz yaşı mähällämizin ardınca sıçramış suyun damlalarıdır.” (Elçin, 1985: 201).

Hanım Teyze’nin benim hayalimdeki o iki damla gözyaşı mahallemizin ardına kadar sıçramış suyun damlalarıdır.

● “— Amma bu mänim azuğämdi,” (Elçin, 1985: 206).

— Ama bu benim azığımdır,

● “... Xanım xalagildä yazı mizinin üstündäki o iri adam sümükläri Sättar Mä’sumun sümükläridi...” (Elçin, 1985: 209).

Hanım Teyzelerde yazı masasının üstündeki o iri insan kemikleri Settara Me’sum’un kemikleridir...

● “... bu, o isti peraşkilärin göxusudu,” (Elçin, 1985: 212).

... bu, o sıcak pişilerin kokusudur,

● “... çünkü yer üzündäki bütün adamlar Adäm ilä Hävvanın törämäläridir...” (Elçin, 1985: 213).

... çünkü yeryüzündeki bütün insanlar Adem ile Hevva’nın torunlarıdır...

● “... bura Muxtarın evidi.” (Elçin, 1985: 213).

... burası Muhtar’ın evidir.

● “... zirzäminin dar taxta ğapısıdı...” (Elçin, 1985: 213).

... bodrumun dar tahta kapısıdır...

- “... Äminä xalanın özü dä başdan-başa o çirkabın içindädi.” (Elçin, 1985: 217).

... Emine Teyze’nin kendisi de baştan başa o pis suyun içindedir.

- “... rusca danışan bu ğadın İbadullanın hämin ermäni arvadıdı...” (Elçin, 1985: 218).

... Rusça konuşan bu kadın İbadulla’nın bu Ermen’i karısıdır...

- “... Ğocanın dârs öyrändiyi o ağappağ iri adam sümükläri yenä dä o mizin üstündädi...” (Elçin, 1985: 222).

... Goca’nın ders öğrendiği o bembeyaz iri insan kemikleri yine de masanın üstündedir...

- “... buludların o ağılığı elä adam sümüklärinin ağığıdır,” (Elçin, 1985: 222).

... bulutların o beyazlığı sanki insan kemiklerinin beyazlığıdır,

1.2.2. Olumsuz İsim Cümleleri

Türkiye Türkçesinde olumsuz isim cümlesi *değil* kelimesi ile yapılır. Ergin (2002: 319), *i-* fiilinin olumsuzunun *ime-* şeklinde yapılamayacağını, bunun için *değil* < *degül* olumsuz edatından faydalandığını söyler. Azerbaycan Türkçesinde isim cümlesinin olumsuzu *deyil* kelimesi ile yapılır. Konuşma dilinde ağız özelliği olarak *döyül* şeklinde de kullanılmaktadır. Hüseyinzadə (2007: 61), *deyil* edatına şimdiki zaman şahıs eklerinin geldiğini ancak 3. tekil ve çoğul şahıslara her zaman *-dIr/-dUr* eklerinin gelmesinin gerekli olmadığını bildirir. “*O müällib deyil. Onlar müällib deyillär.*” örneklerini verir.

1.2.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “... çünkü Ädilä Ğocanın nişanlısı deyildi...” (Elçin, 1985: 55).

... çünkü Edile Goca’nın nişanlısı değildir...

- “... Balakärimin dediği o sözlär Şövkätin xeyrinä deyil...” (Elçin, 1985: 73).

... Balakerimin dediği o sözler Şövket’in hayrına değil...

- “— Bura sänin yerin deyil.” (Elçin, 1985: 86).

— Burası senin yerin değil.

- “... balaca ğulağların ğızartısı da, älbättä, täkcä o ğış soyuğunun ğızartısı deyildi.” (Elçin, 1985: 96).

... küçücük kulakların kızarıklığı da elbette, sadece o kış soğuğunun kızarıklığı değildir.

- “— män onların heç birinin deyiläm.” (Elçin, 1985: 133).

—... ben onların hiçbirinin değilim.

- “... o sārçä äti bizim üçün täkcä dünyanın än dadlı äti deyildi,” (Elçin, 1985: 156).
... o serçe eti bizim için sadece dünyanın en tatlı eti değildir,
- “... eşitdiyimiz o säs mişarın säsi deyil,” (Elçin, 1985: 159).
... duyduğumuz o ses testerenin sesi değil,
- “... nä yaxşı ki, män İbadullanın oğlu deyiläm,” (Elçin, 1985: 159).
... iyi ki, ben İbadulla’nın oğlu değilim,
- “... nä yaxşı ki, İbadulla mänim ğardaşım deyil...” (Elçin, 1985: 159).
... iyi ki, İbadulla benim kardeşim değil...
- “... gözläri tutulmuş yazığ Äminä xalanın oğlu deyildi.” (Elçin, 1985: 163).
... kör olmuş zavallı Emine Teyze’nin oğlu değildir.
- “... bu yalnız ğırx ilin ayrılığ ğüssäsi deyil,” (Elçin, 1985: 181).
... bu sadece kırk yılın ayrılık hüznü değil,
- “... yalnız hämin ğırx ilin äbädi bir keçmişdä ğalmağının, ğayıtmazlığının ğüssäsi deyil,” (Elçin, 1985: 181).
... sadece bu kırk yılın ebedi bir geçmişte kalmasının, dönülmezliğinin hüznü değil,
- “... amma o yekä, o ğırmızı ay, necä deyärlär, mänim bunu başa düşüb-düşmämäyimin färgindä deyildi,” (Elçin, 1985: 183).
... ama o büyük, o kırmızı ay, nasıl derler, benim bunu anlayıp anlamadığının farkında değildir,
- “... çünkü camaat kürän pişiyin hayında deyildi,” (Elçin, 1985: 189).
... çünkü insanlar sarı kedinin derdinde değildir,
- “... amma o üç näfär ğoca kişi bunun färgindä deyildi.” (Elçin, 1985: 213).
... ama o üç yaşlı adam bunun farkında değildir.
- “... o sarı pençäk Balakärimin äynindä deyildi,” (Elçin, 1985: 226).
... o sarı ceket Balakerim’in üzerinde değildir,

1.2.2.2. Devrik İsim Cümleleri

- “— Oğlu deyiläm Xanım xalanın,” (Elçin, 1985: 78).

— Oğlu değilim Hanım Teyze’nin,

- “«— Az aşın düzü döyülsän a, sän!..»” (Elçin, 1985: 149).

«— Az anasının gözü değılsin ya, sen!..»

1.3. Yükleme Belirtisiz İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri

Tamlayanın ilgi ekini almadığı ancak tamlananın iyelik eklerini aldığı isim tamlamalarına belirtisiz isim tamlaması denir. Abdullayeva (2013: 34), bu isim tamlamasının ek-fiil ve şahıs ekleri olarak yüklem olabildiğini söyler.

1.3.1. Olumlu İsim Cümleleri

1.3.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “Hamam hamam içindä,” (Elçin, 1985: 29).

Hamam hamam içinde,

- “Xälbir saman içindä.” (Elçin, 1985: 29).

Kalbur saman içinde.

- “... adam sümükläridi.” (Elçin, 1985: 49).

... insan kemikleridir.

- “—... Hökümät adamlarıdı!” (Elçin, 1985: 107).

—... Devlet adamlarıdır!

- “— Bunun nâfäsi düşmân nâfäsidi!” (Elçin, 1985: 108).

— Bunun nefesi düşman nefesidir!

- “... elä bil Balakärimin danıştıǵı o uzaǵ vâ kimsäsiz sähralar dünyasındaıam...” (Elçin, 1985: 144).

... sanki Balakerim’in anlattığı o uzak ve kimsesiz çöller dünyasındaım...

- “... o tāk maşın da bizim küçämiz kimi, dalanımız kimi, häyätimiz kimi güssä içindädir.” (Elçin, 1985: 150).

... o tek araba da bizim sokağımız gibi, yolumuz gibi, avlumuz gibi keder içindedir.

● “... həmişə də hamıdan gizlətmək istədiyi o nigarançılıq, o səksəkə içindədi.” (Elçin, 1985: 152).

... her zaman herkesten saklamak istediği o endişe, o telaş içindedir.

● “... Səfurə xala hələ də səksəkə içindədi,” (Elçin, 1985: 184).

... Sefure Teyze hələ endişe içindedir,

● “... amma həmişə üzədir,” (Elçin, 1985: 191).

... ama daima göz önündedir,

● “... həmişə iş başındadır,” (Elçin, 1985: 191).

... daima iş başındadır,

● “... gabağımızdakı tabut gapağıdı,” (Elçin, 1985: 213).

... önümüzdeki tabut kapağıdır,

1.3.1.2. Devrik İsim Cümleleri

● “... bu nə sümüklərdi belə...” (Elçin, 1985: 49).

... bu ne kemikleridir böyle...

● “... bu böyük sümüklər nə sümükləridi belə...” (Elçin, 1985: 49).

... bu büyük kemikler ne kemikleridir böyle...

1.3.2. Olumsuz İsim Cümleleri

1.3.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

● “... bu yalnız yaş fərqi deyildi,” (Elçin, 1985: 212).

... bu yalnız yaş farkı değildir,

1.4. Yükleme Sıfat Tamlaması Olan İsim Cümleleri

Türkiye Türkçesinde sıfatlar, isimlerden önce gelerek onları niteleyen, çeşitli yönlerden belirten sözlerdir. Korkmaz (2003: 334), sıfat tamlamasını bir adla birleşen kelime grubu olarak tanımlar. Sıfatlar, niteleme sıfatı ve belirtme sıfatı olarak ikiye ayrılır. Kartallıoğlu ve Yıldırım (2007: 198), Azerbaycan Türkçesinde de sıfatların görevleri bakımından nitelendirme sıfatları ve belirtme sıfatları olarak ikiye ayrıldığını belirtir ancak sayı sıfatları Azerbaycan Türkçesinde sıfat konusundan ayrı bir başlık olarak ele alınmıştır. Abdullayeva (2013: 189), sıfat tamlamalarının cümlede yüklem olarak kullanılabildiğini söyler.

1.4.1. Olumlu İsim Cümleleri

1.4.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “İlk yadıma gälän bir bazar günüdü...” (Elçin, 1985: 12).

Aklıma ilk gelen bir pazar günüdür...

- “... yä’ni bu mä’nada ki...” (Elçin, 1985: 13).

... yani bu anlamda ki...

- “— Nankör övladdı de...” (Elçin, 1985: 23).

— Nankör evlattır be...

- “— Bir dä görürsän äntigä bir çäkmädi,” (Elçin, 1985: 23).

— Bir de bakarsın antika bir çizmedir,

- “... bizim mä’lä o cür bir ayagğabıdı, (Elçin, 1985: 23).

... bizim mahalle böyle bir ayakkabıdır,

- “... ona göndirilän hämin pay da nızır kimi bir şeydi.” (Elçin, 1985: 28).

... ona gönderilen bu pay da adak gibi bir şeydir.

- “... özü nä gädär balacadı.” (Elçin, 1985: 30).

... kendi ne kadar küçüktür.

- “... başğaları da nä gädär balacadı...” (Elçin, 1985: 30).

... başğaları da ne kadar küçüktür...

- “... bütün bunlar boş söhbätlärdi...” (Elçin, 1985: 30).

... bütün bunlar boş konuşmalardır...

- “... mö’cüzäsiz dünyadı...” (Elçin, 1985: 33).

... mucizesiz dünyadır...

- “... elä bu adiliyin özü bir mö’cüzädi, (Elçin, 1985: 33).

... sanki bu sıradanlığın kendisi bir mucizedir,

- “...beläcä yeknäsäğdi,” (Elçin, 1985: 33).

... böylece tekdüzedir,

● “... bütün böyük alimlərin, əhli-ğälämlərin yazdığına görə və Yolçunun özünün yaxşı tanıdığı bir çox tacirlərin dediyinə görə Särəndib bir cännəti-məkan yerdi,” (Elçin, 1985: 37).

... bütün böyük alimlərin, yazarların yazdığına görə və Yolcu’nun kendisinin iyi tanıdığı bir çox tüccarın dediğine görə Serendip cennet gibi bir yerdir.

● “... amma əsl cännətin yanında bir cəza yeridi...” (Elçin, 1985: 37).

... ama əsl cennətin yanında bir ceza yeridir...

● “... yağın hağğ o gädär ulvidir,” (Elçin, 1985: 39).

... şüphəsiz hak o kadar yücedir,

● “... o gädär böyükdür,” (Elçin, 1985: 39).

... o kadar böyüktür,

● “«— Äntigä semiçkadı,” (Elçin, 1985: 44).

«— Güzel çekirdektir,

● “... lap alayı şeydi!...” (Elçin, 1985: 44).

... çok farklı şeydir!...

● “... yaxud eşitdiyim və gözlərimin qarşısında canlandırıdığım bir aləmdi.” (Elçin, 1985: 48).

... yahut duyduğum və gözlerimin önünde canlandırıdığım bir alemdir.

● “... elä bil lap xalis Änzäli balığıdı!” (Elçin, 1985: 52).

... sanki halis Enzeli balığıdır!

● “—... nakam Abuzärdi,” (Elçin, 1985: 53).

—... talihsiz Abuzer’dır,

● “... bu gözäl mäktubdu...” (Elçin, 1985: 55).

... bu güzel mektuptur...

● “... bu säs dä əslində Ädilänin, yä’ni mänim qarşımda dayanmış bu gızın, bu doğurçu adamın yox, o sirli əhvalatlardan gälän bir säsdi.” (Elçin, 1985: 55).

... bu ses de əslində Edile’nin, yani benim qarşımda durmuş bu kızın, bu gerçek insanın değil, o sırlı hikayelerden gelen bir sestir.

- “... kilosu iki manat älli gäpiyädi.” (Elçin, 1985: 56).

... kilosu iki manat elli kapik’edir.

- “... iki manat älli gäpiyädi!..” (Elçin, 1985: 57).

... iki manat elli iki kapik’edir!..

- “... Ädilä ilä Şövkät başğa-başğa adamlardı,” (Elçin, 1985: 58).

... Edile ile Şövkät farklı insanlardır,

- “— Çox gäribädi...” (Elçin, 1985: 61).

— Çok ilginçtir...

- “— İlk baxışda çox adidi.” (Elçin, 1985: 61).

— İlk bakışta çok sıradandır.

- “— Hä, o çätin işdi...” (Elçin, 1985: 61).

— Evet, o zor iştir...

- “... demäli Ädilä yaxşı gızdı,” (Elçin, 1985: 62).

... öyleyse Edile iyi kızdır,

- “... sirkdä o gözäl atları gämçilayan tä’limçidir.” (Elçin, 1985: 64).

... sirkte o güzel atları kamçılayan eğitimcidir.

- “... Ädilä yaxşı gızdır...” (Elçin, 1985: 66).

... Edile iyi kızdır...

- “... ora da yaxşı yerdı!..” (Elçin, 1985: 68).

...orası da iyi yerdir!..

- “— Vallah, Muxtar yaxçı adamdı,” (Elçin, 1985: 69).

— Vallahi, Muhtar iyi adamdır,

- “... özü dä o cür xästä,” (Elçin, 1985: 69).

... kendi de öyle hasta,

- “Yekä arvadsan,” (Elçin, 1985: 69).

Yalnız bir kadınsın,

- “... amma Xanım xala beləcə sakitdi...” (Elçin, 1985: 81).

... ama Hanım Teyze hala öylece sakindi...

- “—... sən nə interesin arvadsan!” (Elçin, 1985: 88).

—... sen ne ilginç kadınsın!

- “— Səndən mən çox razıyam...” (Elçin, 1985: 93).

— Senden ben çok memnunum...

- “—... Yaxşı adamsan...” (Elçin, 1985: 93).

—... İyi adamsın...

- “—... o başğa arvaddı!..” (Elçin, 1985: 98).

—... o başka kadındır!..

- “... güya Muxtar yaxşı işçidir,” (Elçin, 1985: 98).

... güya Muhtar iyi bir işçidir,

- “Bu çox acıdı...” (Elçin, 1985: 99).

Bu çok acıdır...

- “... yaxşı kişidi!..” (Elçin, 1985: 103).

... iyi insandır!..

- “Çünkü elə özü də Sabir kimi, xalğın sevən adam idi...” (Elçin, 1985: 104).

Çünkü kendisi de Sabir gibi halkını seven bir insandır...

- “— Zəmanə pis zəmanədi!..” (Elçin, 1985: 112).

— Zaman kötü zamandır!..

- “... yaxşı tumdu!..” (Elçin, 1985: 118).

... iyi çekirdektir!..

- “... özü də iyirmi birinci mərtəbədə.” (Elçin, 1985: 119).

... kendi de yirmi birinci katta.

- “... Xanım xala da mənim üçün anam kimi doğma və əziz bir adamdı,” (Elçin, 1985:

124).

Hanım Teyze de benim için annem gibi sevimli ve aziz bir insandır,

- “— Babaların işi hağg işdi,” (Elçin, 1985: 128).

— Ataların yaptığı iş doğru iştir,

- “—... evcannı kişidi.” (Elçin, 1985: 140).

... evcimen adamdır.

- “—... ağıllı uşağdı,” (Elçin, 1985: 140).

—... akıllı çocuktur,

- “—... Zamana pis zämanädi.” (Elçin, 1985: 140).

—... Zaman kötü zamandır.

- “— Ädilä çox xanım-xatındı,” (Elçin, 1985: 140).

— Edile çok hanım hanımcıktır,

- “«— Özünü öldürän Saçlı gızdı...»” (Elçin, 1985: 145).

«— Kendisini öldüren Saçlı kızdır...»

- “... havayı istäkdı,” (Elçin, 1985: 153).

... anlamsız istektir,

● “... bu adam gätiyyän tanımadığım bu yad adam hämişälik uzun-uzun illärin arxasında galmış o balaca, o cäld, şävä kimi gıvrım gara saçları günün altında parıldayan Cäfärguludur.” (Elçin, 1985: 154).

... bu adam katiyen tanımadığım bu yabancı adam daima uzun yılların arkasında kalmış o küçücük, çevik, simsiyah kıvrıcık kara saçları güneşin altında parlayan Cafergulu’dur.

- “—... Maşallah, indi sizin hörmätiniz Fätulla Hatämdän dä çoxdu!” (Elçin, 1985: 154).

—... Maşallah, şimdi sizin saygınlığınız Fetulla Hatem’den daha çoktur!

- “— ... ancağ, Äläkbär mällib, mä’lä başğa şeydi!.. (Elçin, 1985: 155).

— ... ancak Elekber Bey, mahalle başka şeydir!

- “— Raboçi adamam da,” (Elçin, 1985: 155).

— İşçi insanım ya,

- “— İnsan çox müräkkäb mäxlüğüdü dä...” (Elçin, 1985: 155).

— İnsan çok karmaşık bir mahluktur ya...

- “... bütün bunlar bir yuxudu.” (Elçin, 1985: 170).

... bütün bunlar bir rüyadır.

- “... bu yalnız özümüzün kitablarda yaratdığımız bir ifadədir,” (Elçin, 1985: 182).

... bu yalnız kitaplarda kendi yarattığımız bir ifadedir,

- “... güya mən ürəyimin dərinliyində sentimental bir adamam;” (Elçin, 1985: 182).

... güya ben yüreğimin derinlerinde duygusal bir insanım;

- “... bu binanın həyatı tamam başğa bir həyatdı,” (Elçin, 1985:183).

... bu binanın avlusu tamamen başğa bir avludur,

- “... o bədheybət kişidən gorxmayan, o bədheybət kişini həyatımızdan gövan, ardınca gapını eləcə çırpın Xanım xala yenä dä ävvəlki Xanım xaladı,” (Elçin, 1985: 187).

... o çirkin adamdan korkmayan, o çirkin adamı avlumuzdan kovan, peşinden kapıyı öyle çarpan Hanım Teyze yine önceki Hanım Teyze'dir,

- “... bizim həyatımız dä, dalanımız da, küçamız dä ävvəllərdəki kimi, arxalıdı,” (Elçin, 1985: 187).

... bizim avlumuz da, yolumuz da, sokağımız da önceki gibi arkalıdır,

- “... müharibə başlamazdan gabağ olduğu kimi, güclüdü,” (Elçin, 1985: 187).

... savaş başlamadan önce olduğu gibi güçlüdür,

- “... o yun ipək kimi yumuşadı,” (Elçin, 1985: 188).

... o tüy ipek gibi yumuşaktır,

- “... Fätulla Hatəm doğrudan da çox güclü adamdır,” (Elçin, 1985: 191).

... Fetulla Hatem gerçekten de çok güçlü bir adamdır,

- “... ən yaxın sırdaşdır,” (Elçin, 1985: 191).

... en yakın sırdaştır,

- “... güşənadlıdı.” (Elçin, 1985: 193).

... kuş kanatlıdır.

- “— Həgigət çox nisbi məfhumdur.” (Elçin, 1985: 196).

— Hakikat çok göreceli bir kavramdır.

- “... göbäläklärin içindä än salamatı bu göbäläkdı,” (Elçin, 1985: 199).

... mantarların içinde en iyisi bu mantardır,

- “... pay göndärdiyimiz hämin göbäläk govurmasıdı,” (Elçin, 1985: 201).

... pay gönderdiğimiz aynı mantar kavurmasıdır,

- “... bu äbädi bir zülmätü,” (Elçin, 1985: 205).

... bu ebedi bir karanlıktır,

- “— Muxtar yoldaş, buralar lap ekzotikadır ki...” (Elçin, 1985: 208).

— Muhtar yoldaş, buralar çok egzotiktir ki...

- “... Kübra xalanın o şüşäbänddäki gülläri dä beläcä bir gähär içindädi,” (Elçin, 1985: 209).

... Kübra Teyze’nin o verandadaki gülleri de böyle bir keder içindedir,

- “... elä bil ki, yağışdan sonraki küçük gölmäçälärdi.” (Elçin, 1985: 213).

... sanki, yağmurdan sonraki küçük su birikintileridir.

- “... Balakärimä çox oxşayan başğa bir adamdır,” (Elçin, 1985: 226).

... Balakerim’e çok benzeyen başka bir insandır:

- “... Balakärimin küçämizdän çäkilmäsi, äslindä, bizim mähällämizä bir növ vëfasızlığıdır,” (Elçin, 1985: 226).

... Balakerim’in sokağımızdan ayrılması, aslında, bizim mahallemize bir çeşit vëfasızlıktır,

1.4.1.2. Devrik İsim Cümleleri

- “— Nä pis arvadsan sän!” (Elçin, 1985: 86).

— Ne kötü kadınsın sen!

- “—... Bu nä biabırçılığıdı belä?” (Elçin, 1985: 94).

—... Bu ne terbiyesizliktir böyle?

- “... män çox pisäm, Aläkbär,” (Elçin, 1985: 139).

... ben çok kötüyüm, Elekber,

- “— Bu necä işdi ki, ay Aläkbär мәllim,” (Elçin, 1985: 154).

— Bu nasıl iştir ki, ey Elekber Bey,

- “... yaxçı şäkildi çox...” (Elçin, 1985: 221).

... güzel fotoğraftır çok...

1.4.2. Olumsuz İsim Cümleleri

1.4.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “... bu gecä adi gecä deyil,” (Elçin, 1985: 36).

... bu gece sıradan bir gece değil,

- “-... o vaxt da yägin ki, çox uzağda deyil-” (Elçin, 1985: 38).

-... o vakit de galiba çok uzakta değil-

- “... dävä addımlarındaki bu yeknäsägliğ deyildi,” (Elçin, 1985: 38).

...deve adımlarındaki bu yeknesaklık değildir,

- “... bu biädäb bir söz deyil,” (Elçin, 1985: 42).

... bu ahlaksız bir söz değil,

- “... arxamızca addımlayan adam här gün häyätimizdä gördüyüm, gedib iynäsini sapladığım, gütabını yediyim Xanım xala deyil,” (Elçin, 1985: 64).

... arkamızdan yürüyen insan her gün avlumuzda gördüğüm, gidip iğnesini geçirdiğim, böreğini yediğim Hanım Teyze değildir,

- “Bälkä män doğrudan da gülümsämäk halında deyiläm...” (Elçin, 1985: 67).

Belki ben gerçekten de gülümseyecek durumda değilim...

- “... öz mähälläsinin cavanını tutdurmağ, älbättä, yaraşan iş deyildi,” (Elçin, 1985: 78-79).

... kendi mahallesinin gencini yakalatmak, elbette, doğru bir iş değildir,

- “... bu adam yaxınlaşmalı adam deyil” (Elçin, 1985: 89).

... bu adam yaklaşılacak adam değildir.

- “... bu kişi bizim mähällämizdä yaşayan adi adamlardan deyil,” (Elçin, 1985: 104).

... bu insan bizim mahallemizde yaşayan sıradan adamlardan değil,

- “... ona görä ki, Sättar Mä’sum olmağ o gädär dä asan iş deyildi,” (Elçin, 1985: 106).

... ona göre, Settar Me’sum olmak o kadar da kolay bir iş değildir,

- “... amma mänim aläimimdä şair adi insan deyildi,” (Elçin, 1985: 155).

... ama benim dünyamda şair sıradan bir insan değildir,

- “... bu elä-belä söhbät deyil,” (Elçin, 1985: 162).

... bu sıradan bir sohbet değil,

- “... ağlayan täkcä o xartut deyil,” (Elçin, 1985: 162).

... ağlayan sadece o karadut değil,

- “... tez-tez gördüyümüz adam deyildi,” (Elçin, 1985: 163).

... sık sık gördüğümüz adam değildir,

- “... Sonanın sifarişi adi sifariş deyildi,” (Elçin, 1985: 168).

... Sona’nın siparisi basit bir sipariş değildir,

- “... ağ yuxu deyildi,” (Elçin, 1985: 171).

... beyaz rüya değildir,

- “... o e’malatxanada göyümtül-yaşıl rängli bir alovla yanan o primusun da säsi adi primus säsi deyildi,” (Elçin, 1985: 175).

... o tamirhanede mavimsi, yeşil renkli alevle yanan o gaz ocağının da sesi normal gaz ocağı sesi değildir,

- “... hätta o balaca, o darısğal e’malatxanada bir-birlärinä gısılib goşa oturduğları o dăğiğälärdä dä Sona beläcä xoşbəxt deyildi.” (Elçin, 1985: 179).

... hatta o küçük, o daracık tamirhanede birbirlerine sokulup oturdukları o dakikalarda da Sona böyle mutlu değildir.

- “... amma eyni zamanda, ävvälki bina deyildi,” (Elçin, 1985: 183).

... ama aynı zamanda, önceki bina değildir,

- “... yä’ni o gädär ähämıyyätsizdir ki,” (Elçin, 1985: 194).

... yani o kadar önemsizdir ki,

- “— Män sänin üçün bir stäkan su deyiläm ki,” (Elçin, 1985: 197).

— Ben senin için bir bardak su değilim ki,

- “... o şüşə adi pəncərə şüşəsi deyildi,” (Elçin, 1985: 219).

... o cam normal pencere camı değildir,

- “... həmin şəkil mənim üçün daha əvvəlki kimi maraqlı deyil,” (Elçin, 1985: 221).

... bu fotoğraf benim için daha önceki gibi ilginç değil,

- “... bəlkə də heç adam deyildi,” (Elçin, 1985: 229).

... belki de hiçbir insan değildir,

1.4.2.2. Devrik İsim Cümleleri

- “... sən istəyən adam deyil bu.” (Elçin, 1985: 90).

... senin istediğin adam değil bu.

1.5. Yükleme Edat Grubu Olan İsim Cümleleri

Edat grubu Ergin’e göre (2002: 392) “... bir isim unsuru ile bir son çekim edatının meydana getirdiği kelime grubudur.” Azerbaycan Türkçesinde de edatlar tek başına cümlenin bir ögesi olmayıp cümlenin anlamını kuvvetlendiren, çeşitli anlam farkları yaratan sözlerdir. Edat grubu, Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü’nde (ATS) (2018c: 3922) “adat tərkiibi” olarak verilir. Kartallıoğlu ve Yıldırım Azerbaycan Türkçesinde yaygın olarak kullanılan edatlara şu örnekleri verir:

kimi “gibi”, tək gibi, ötürü”, üçün, ötrü görə, içrə aid “ait”, dair, məhsus “ayrıca”, gəbəğ “karşı”, sonra bəri, qarşı, başğa, tərəf, doğru, geyri “başka”, ilə (la,lə), can (cən) “kadar”, savayı “başka”, gədər “kadar”, dək “gibi”, üzrə, nisbətən, əsasən, isnadən “göre”, ibarət, hağğında (hağda) “hakkında”, barəsində (barədə) “hakkında” (2007: 214).

1.5.1. Olumlu İsim Cümleleri

1.5.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “... səfərdə mən dəryada balıq kimiyəm... (Elçin, 1985: 16).

...seferde ben denizdeki balık gibiyim...

- “Xanımın o doxtur oğlunyan da ki, Leyli-Məcnundurlar!..” (Elçin, 1985: 51).

Hanım’ın o doktor oğlu ile de Leyla ile Mecnun gibidirler!..

- “... allahın da görkəmi yəğın Əliabbas kişinin görkəmi kimidir,” (Elçin, 1985: 104).

... Allah’ın görünüşü de muhtemelen Eliabbas’ın görünüşü gibidir,

1.5.1.2. Devrik İsim Cümleleri

- “— ... Äläkbär, sänin üçündü bunlar...” (Elçin, 1985: 57).

— ... Elekber, senin içindir bunlar...

1.5.2. Olumsuz İsim Cümleleri

1.5.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “...demäli Ädilä Şövkät kimi deyildi,” (Elçin, 1985: 62).

... öyleyse Edile Şevket gibi değildir,

- “... näsä ävvälki kimi deyil,” (Elçin, 1985: 175).

... neyse eskisi gibi değil,

1.6. Yüklemler Unvan Grubu Olan İsim Cümleleri

Unvan grubu; şahıs ismi başta, unvan ve akrabalık ismi sonda olan kelime grubudur. Azerbaycan Türkçesinde “titul” (Altaylı, 2018b: 3325) olarak adlandırılan unvan ismi, şahıs isminden sonra gelerek ve ek-fiil eki alarak yüklem olmaktadır.

1.6.1. Olumlu İsim Cümleleri

1.6.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “... bütün mähällädä Äliabbas kişinin xätrini än çox istäyän Xanım xaladı...” (Elçin, 1985: 101).

... bütün mahallede Eliabbas’ın hatrını en çok sayan Hanım Teyze’dir.

1.7. Yüklemler Yönelme Grubu Olan İsim Cümleleri

Azerbaycan Türkçesinde yönelme hali eki Türkiye Türkçesindeki gibi ünsüzle biten kelimelerden sonra +A, ünlüyle biten kelimelerden sonra +(y)A’dır. Şahıs zamirleri bu eki aldığı anda Türkiye Türkçesinin aksine ünlü değişimine uğramaz. Ergin (2002, 394), yönelme grubunu, yönelme eki almış bir unsurla sonra gelen yalın bir isim unsurunun oluşturduğu kelime grubu olarak tanımlar. Yönelme eki alan unsurun da sonraki unsurun da ya tek bir isim veya ismin yerini tutan bir kelime grubu olduğunu belirtir.

1.7.1. Olumlu İsim Cümleleri

1.7.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “... özünä än yaxın dost(dur),” (Elçin, 1985: 191).

... kendisine en yakın dosttur,

- “... özü özünä mä’nävi dayagdır...” (Elçin, 1985: 191).

... kendisine manevi destektir...

1.8. Yükleme Ayrılma Grubu Olan İsim Cümleleri

Azerbaycan Türkçesinde çıkma hali eki Türkiye Türkçesindeki gibi +dAn'dır. Ergin (2002, 394) ayrılma grubunu, ayrılma eki alan bir unsurla sonrasında gelen bir isim unsurunun oluşturduğu kelime grubu olarak tanımlar. Her iki unsurun da ya tek bir isim ya da ismin yerine geçen bir kelime grubu olduğunu belirtir. Türkiye Türkçesinden farklı olarak ekin tonsuz şekli yoktur.

1.8.1. Olumsuz İsim Cümleleri

1.8.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “... çünkü küçülür yalnız binalardan, yalnız asfalttan, daşdan ibarät deyil...” (Elçin, 1985: 181).

... çünkü sokaklar yalnız binalardan, yalnız asfalttan, taştan ibaret değil...

1.9. Yükleme Fiilimsi Olan İsim Cümleleri

Korkmaz (2003: 863), fiilimsilerin, çekimsiz fiillerin kök veya gövdesine gelen -mA, -mİ, -İş / -İş; An, -AcAk, -mİş / -mUş;-(y)İp / -(y)Up, -ArAk gibi ekler olduğunu, bu eklerin fiili ad, sıfat, zarf görevine soktuğunu ve bu eklerin 1. İsim-fiil, 2. Sıfat-fiil, 3. Zarf-fiil olarak gruplandırıldığını bildirir. Fiilimsiler “*ad çekimi ve iyelik ekleri alabilirler, cümlede özne, nesne, zarf ve yer tamlayıcısı olabilirler; yani, ad yönleri ağır basar.*” (Korkmaz:2003: 863). Azerbaycan Türkçesinde Kazımov (2010: 276), fiilimsileri “Felin Şıssız Formaları” olarak adlandırır. Bu fiillere zaman, kip ve şahıs ekleri eklenemeyeceğini söyler. Belirli özel ekler alan bu yapıları 1. Feli sıfat (Sıfat-fiil), 2. Feli Bağlama (Zarf-fiil), 3. Mäsär (Mastar), 4. Feli İsim (İsim-fiil) olarak dörde ayırır.

1.9.1. Olumlu İsim Cümleleri

1.9.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “—... Äsr, yä’ni ki, yüz il demäkdir.” (Elçin, 1985: 104).

—... Asır, yani, yüzyıl demektir.

1.9.2. Olumsuz İsim Cümleleri

1.9.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “... bu elä-belä gapı döymäk deyil,” (Elçin, 1985: 107).

... bu öyle böyle kapı dövmek değil,

1.10. Yüklemlî Özel İsim Olan İsim Cümleleri

Korkmaz (2003: 199), özel adların benzeri bulunmayan, yaratılıştaki tek olan varlıklara verilen adlar olduğunu söyler. Azerbaycan Türkçesinde özel isimlere “Xüsusi İsimlər” (Altaylı, 2018a: 1554) denilmektedir. Kazımov (2010: 44-46) bu gruptaki isimlerin bir şahsı, eşyayı başkasından ayırmak için verilmiş adlar olduğunu bildirir. Ayrıca isimlerin yüklem vazifesinde de çok kullanıldığını anlatır.

1.10.1. Olumlu İsim Cümleleri

1.10.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “Män dä Äläkbäräm!” (Elçin, 1985: 10).

Ben de Elekber'im!

- “... bu mäktub Göcadandı,” (Elçin, 1985: 56).

... bu mektup Goca'dandır,

- “—... Sona da Bilğeyisdi.” (Elçin, 1985: 100).

—... Sona da Bilgeyis'tir.

- “—... män Mehdiyäm,” (Elçin, 1985: 104).

—... ben Mehdi'yim,

- “... «salam» allahındır...” (Elçin, 1985: 140).

... «selam» Allah'ındır...

- “Çünkü Fätulla Hatämdir...” (Elçin, 1985: 141).

Çünkü Fetulla Hatem'dir...

- “— Cäfärguluyam dä!...” (Elçin, 1985: 153).

— Cafergulu'yum ya!..

- “... o «pravadnik»in dä arvadının adı Sonadı,” (Elçin, 1985: 167).

... o «kondüktör»ün de karısının adı Sona'dır,

- “... adı da deyäsän Äläkbärdi,” (Elçin, 1985: 167).

... adı da galiba Elekber'dir,

- “... Xanım xalanın oğlanlarının da adı Cäfärdi,” (Elçin, 1985: 171).

... Hanım Teyze'nin oğlanlarının da Cefer'dir,

- “... Adildi,” (Elçin, 1985: 171).

... Adil'dir,

- “... Äbdülälidi,” (Elçin, 1985: 171).

... Ebdüleli'dir,

- “... Ğocadı,” (Elçin, 1985: 171).

... Goca'dır,

- “... Cäbrayıldı,” (Elçin, 1985: 171).

... Cebrayıl'dır,

- “... Ağarähimdi...” (Elçin, 1985: 171).

Ağarehim'dir...

- “— Äläkbäräm...” (Elçin, 1985: 184).

— Elekber'im...

- “— Fätulla Hatämdir...” (Elçin, 1985: 191).

— Fetulla Hatem'dir...

1.10.2. Olumsuz İsim Cümleleri

1.10.2.1. Kuralı (Düz) İsim Cümleleri

- “—... Mehdi döyül,” (Elçin, 1985: 104).

—... Mehdi değıl,

- “... bu sarbanlar Cäfär özü deyildi,” (Elçin, 1985: 229).

... bu deve çobanları Cefer de değıldir,

- “... Adil özü deyildi,” (Elçin, 1985: 229).

... Adil de değıldir,

- “... Äbdüläli, Ğoca, Cäbrayıl, Ağarähim özü deyildi,” (Elçin, 1985: 229).

... Ebdüleli, Goca, Cebrayıl, Ağarehim de değıldir,

1.10.2.2. Devrik İsim Cümleleri

- “— Azärbaycanlı döyülsän sän?” (Elçin, 1985: 110).

— Azərbaycanlı değıl misin sen?

1.11. Yüklemlı Cins İsim Olan İsim Cümleleri

Ergin (2002: 219), cins isimlere, ortak isimler adını vermektedir. Ortak isimler aynı cinsten pek çok varlığın ortak adıdır. Azerbaycan Türkçesinde “Ümumiİsimlər” adı verilen cins isimler de aynı cins eşyaların genel adını bildirir. Bu tür isimler ek fiil ile çekimlenerek yüklem olur.

1.11.1. Olumlu İsim Cümleleri

1.11.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “İnsan elä här yerdä insandı dä...” (Elçin, 1985: 16)

İnsan böyle her yerde insandır be...

- “— Oğlumdu,” (Elçin, 1985: 27).

— Oğlumdur,

- “... Särändip bizim üçün, biz adi bändälär üçün cännätüdi,” (Elçin, 1985: 37).

... Serendip bizim için, biz sıradan kullar için cennettir,

- “... yuxudu,” (Elçin, 1985: 48).

... uykudur,

- “Xanım döyül o, gölgäsidi!..” (Elçin, 1985: 51).

Hanım değil o, gölgesidir!..

- “— Yox, dayısıdı, (Elçin, 1985: 53).

— Hayır, dayısıdır,

- “— Ona görä ki, bütün dünya sirkdir!” (Elçin, 1985: 60).

— Onun için de bütün dünya sirkidir!

- “Artıg män ixtiraçıyam!” (Elçin, 1985: 60).

Artık ben mucidim!

- “— Bälkä gışdı,” (Elçin, 1985: 69).

— Belki kışır,

- “... häğigätüdi,” (Elçin, 1985: 74).

... gerçektir,

- “... yuxudadı,” (Elçin, 1985: 74).

... uykudadır,

- “Düzdü, (Elçin, 1985: 75).

Doğrudur,

- “— Dejernudu də.” (Elçin, 1985: 88).

— Nöbetçidir be.

- “... təmizliyidi,” (Elçin, 1985: 97).

... təmizliğıdir,

- “... gütəbdı.” (Elçin, 1985: 97).

... börekdir.

- “—... paydı,” (Elçin, 1985: 97).

—... paydır,

- “... Gülağanın cürbəcür kiçik alətləri yaxşı yadımdadı...” (Elçin, 1985: 99-100).

... Gülağa'nın çeşitli kiçuk aletleri çok iyi aklımdadır.

- “Hər işim gəydasındadı,” (Elçin, 1985: 103).

Her işim yolundadır,

- “Aclıgıdı,” (Elçin, 1985: 108).

Yoksulluktur,

- “... dəliğanlıdı,” (Elçin, 1985: 109).

... delikanlıdır,

- “—... beşi də gız,” (Elçin, 1985: 137).

—... beşi de kız,

- “... Muxtar da adamdır,” (Elçin, 1985: 140).

... Muhtar da insandır,

- “—... kişi kişidi də,” (Elçin, 1985: 140).

... erkek erkektir be,

- “—... sən də adamsan də...” (Elçin, 1985: 149).

—... sen de erkeksin be...

- “... bu güssə, eyni zamanda, gələcəyindir,” (Elçin, 1985: 181).

... bu hüznün aynı zamanda geleceğindir,

- “... istəyidir,” (Elçin, 1985: 182).

... istəğidir,

- “... göyərçin yemək günahdı.” (Elçin, 1985: 187).

... güvercin yemek günahdır.

- “— Sən hələ uşağsan, Ələkbər!..” (Elçin, 1985: 196).

— Sen hələ çocuksun, Elekber!..

- “... dünyadakı bütün insanlar bir-biri ilə gəhumdu,” (Elçin, 1985: 213).

... dünyadaki bütün insanlar birbiri ilə akrabadır,

- “... elə bil doğrudan da Muxtarla gəhumuğ.” (Elçin, 1985: 213).

... sanki gerçektən də Muhtar’la akrabayız.

- “... Zibə xala sağdı,” (Elçin, 1985: 215).

... Zibə Teyzə sağdır,

1.11.1.2. Devrik İsim Cümleleri

- “— Dostuğ da biz!” (Elçin, 1985: 54).

— Dostuz ya biz!

- “— Hə, Tamarayla bacılığığı biz,” (Elçin, 1985: 56).

— Evet, Tamara’yla kardeşiz biz,

- “... yalandır bu,” (Elçin, 1985: 74).

... yalandır bu,

1.11.2. Olumsuz İsim Cümleleri

1.11.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “Goca sürücü də deyildi,” (Elçin, 1985: 45).

Goca şoför də değildir,

- “... çünki sürücü deyildi.” (Elçin, 1985: 46).

... çünkü şoför değildir.

- “... bütün bunlar da həğiğət deyil,” (Elçin, 1985: 48).

... bütün bunlar da hakikat değildir,

- “— Məsələ pulda deyil,” (Elçin, 1985: 57).

— Mesele parada değildir,

- “Cəfərgülünün dediyi söz yalan deyil,” (Elçin, 1985: 74).

Cəfərgülü'nün söylədiyi söz yalan değil,

- “... eləcə təkbətək üstünə yeridiyi maşın deyildi...” (Elçin, 1985: 82).

... sanki tek başına üstünə yürüdüğü araba değildir...

- “— Äyer siz də buna bir söz desəz, buna əl vursaz kişi döyülsüz!” (Elçin, 1985: 84).

— Eğer siz de buna bir söz dersəniz, buna dokunursanız erkek değilsiniz!

- “... o tünd göy rəngli pərdələr də parça dəyildi,” (Elçin, 1985: 87).

... o koyu mavi renkli perdeler de kumaş değildir,

- “... dağığ yadımda deyil...” (Elçin, 1985: 156).

... tam olaraq aklımda değil...

- “... elə bil Xanım xalanın altı oğlu, məhəlləmizin bütün cavanları, kişiləri, mənim atam müharibədə deyildi,” (Elçin, 1985: 159).

... sanki Hanım Teyze'nin altı oğlu, mahallemizin bütün gençləri, erkekleri, benim babam savaşta değildir,

- “O gış günü elə bil ki, gış deyildi,” (Elçin, 1985: 165).

O kış günü sanki kış değildir,

- “... bütün bunlar yuxu deyildi,” (Elçin, 1985: 171).

... bütün bunlar rüya değildir,

- “... cürbəcür saatlar düzülmüş bu şüşənin o tərəfindəki balaca, darısqal saat tə'miri e'malatxanası həmin däm, əslində, e'malatxanə deyildi.” (Elçin, 1985: 173).

... çeşit çeşit saatler dizilmiş bu camın o tarafındaki küçük, daracık saat tamirhanesi bu an, aslında, tamirhane değildir.

- “... bu yalan deyildi,” (Elçin, 1985: 175).

... bu yalan değildir,

1.11.2.2. Devrik İsim Cümleleri

- “... дәlilik deyildi bu,” (Elçin, 1985: 166).

... delilik değildir bu,

1.12. Yükleme Kişi Zamiri Olan İsim Cümleleri

Kişi zamirlerini Ergin (2002: 265), varlıkları şahıslar halinde ve temsil suretiyle karşılayan kelimeler olarak açıklar. Üç tekil ve üç çoğul şahıs zamiri vardır. Bu zamirler iyelik eklerini almaz. Hâl eklerini, çokluk ve soru eklerini alır.

Teklik	1. Şahıs: ben 2. Şahıs: sen 3. Şahıs: o
Çokluk	1. Şahıs: biz 2. Şahıs: siz 3. Şahıs: onlar Ergin (2002: 265)

Yönelme durumu eki alan “ben” ve “sen” zamirlerinin gövdesinde değişiklik meydana gelerek “bana”, “sana” olmaktadır.

Azerbaycan Türkçesinde de üç tekil ve üç çoğul şahıs zamiri vardır. Türkiye Türkçesinden farklı olarak 1. tekil şahıs zamiri “mən”dir. “mən” ve “sən” şahıslarına yönelme eki geldiğinde zamirlerin gövdelerinde bir değişiklik görülmez. “mənə”, “sənə” olur. Kartallıoğlu ve Yıldırım şahıs zamirlerinin hâl ekleriyle kullanımını şu şekilde gösterir:

Tablo 2.1. Şahıs zamirlerinin hâl ekleriyle kullanımı.

	1. Şahıs		2. Şahıs		3. Şahıs	
	Tekil	Çoğul	Tekil	Çoğul	Tekil	Çoğul
yalın hal	mən	biz	sən	siz	o	onlar
ilgi hali	mən+im	biz+im	sən+in	siz+in	o+n+un	onlar+ın
yükleme	mən+i	biz+i	sən+i	siz+i	o+n+u	onlar+ı
yönelme	mən+ə	biz+ə	sən+ə	siz+ə	o+n+a	onlar+a
bulunma	mən+də	biz+də	sən+də	siz+də	o+n+da	onlar+da
çıkma	mən+dən	biz+dən	sən+dən	siz+dən	o+n+dan	onlar+dan

vasıta	män+im+lä	biz+im+lä	sän+in+lä	siz+in+lä	o+n+un+la	onlar+la
eşitlik	män+cä	biz+cä	sän+cä	siz+cä	o+n+ca	onlar+ca

Kaynak: (Kartallıoğlu ve Yıldırım, 2007: 200)

1.12.1. Olumlu İsim Cümleleri

1.12.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “... hamin kişi mänäm...” (Elçin, 1985: 10).

... o kişi benim...

- “... hamin Äläkbär dä, mänäm!” (Elçin, 1985: 10).

... o Elekber de benim!

- “... bütün fikri-zikri bizim yanımızda,” (Elçin, 1985: 50).

... bütün aklı fikri bizdedir,

- “— Arvad sänsän!” (Elçin, 1985: 84).

— Kadın sensin!

- “— Burda än kişiyi mänäm,” (Elçin, 1985: 85).

— Burada en küçüğü benim,

- “— Män dä säninläyäm!” (Elçin, 1985: 129).

— Ben de seninleyim!

- “— Män sänäm,” (Elçin, 1985: 133).

— Ben senim,

- “—... män oyam.” (Elçin, 1985: 133).

— ... ben oyum.

- “—... onlar mänimdir!” (Elçin, 1985: 133).

—... onlar benimdir!

- “Bu ğaranlığ dünyada mänim täkcä dostum sänsän...” (Elçin, 1985: 190).

Bu karanlık dünyada benim tek dostum sensin...

- “... kitabın tärtibçisi sänsän,” (Elçin, 1985: 194).

... kitabın tertipçisi sensin,

1.12.1.2. Devrik İsim Cümleleri

- “— Mänimdi o ğızılar!” (Elçin, 1985: 25).

— Benimdir o altınlar!

- “— Sändändi şikayätim!..” (Elçin, 1985: 94).

— Sendendir şikâyetim!..

1.12.2. Olumsuz İsim Cümleleri

1.12.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “... çünkü o avtomat ğäläm mänim deyildi,” (Elçin, 1985: 122).

... çünkü o otomatik kalem benim değildir,

- “... «salam» onsuz da bizim deyil.” (Elçin, 1985: 140).

... «selam» onsuz da bizim değil.

1.13. Yükleme İşaret Zamiri Olan İsim Cümleleri

Korkmaz (2003: 420) işaret zamirlerini “İşaret zamirleri, varlıkları işaret ederek, göstererek karşılayan zamirlerdir: bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlar gibi” olarak tanımlar. Yalçın (2018: 262), Azerbaycan Türkçesindeki işaret zamirleri için şu örnekleri verir: bu, bunlar, hâmin “bu”, belâ “böyle”, o, onlar, hâmän “o”, elâ “öyle”. Kartallıoğlu ve Yıldırım işaret zamirlerinin hâl ekleriyle kullanımını şu şekilde gösterir:

Tablo 2.2. İşaret zamirlerinin hâl ekleriyle kullanımı.

	yakın için		uzak için	
	teklik	çokluk	teklik	çokluk
yalın hal	bu	bunlar	o	onlar
ilgi hali	bu+nun	bunlar+ın	o+nun	onlar+ın
yükleme	bu+nu	bunlar+ı	o+nu	onlar+ı
yönelme	bu+n+a	bunlar+a	o+na	onlar+a
bulunma	bu+n+da	bunlar+da	o+n+da	onlar+da
çıkma	bu+n+dan	bunlar+dan	o+n+dan	onlar+dan
vasıta	bu+nun+la	bunlar+la	o+nun+la	onlar+la
eşitlik	bu+n+ca	bunlar+ca	o+n+ca	onlar+ca

Kaynak: (Kartallıoğlu ve Yıldırım, 2007: 200)

1.13.1. Olumlu İsim Cümleleri

1.13.2. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “... dünyanın ân büyük vâ ân müdrik kâlamı budur.” (Elçin, 1985: 39).

... dünyanın en büyük ve en hikmetli sözü budur:

1.13.3. Olumsuz İsim Cümleleri

1.13.3.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “... o yaz gecəsi, o kimsəsiz və yad küçədə mənı qaçmağa goymayan o deyildi ki,” (Elçin, 1985: 64).

... o ilkbahar gecesinde, o ıssız ve yabancı caddede beni kaçırmaya bırakmayan şu değildir ki,

- “Bu xəbərin gözlənilməzliyi təkcə onda deyildi ki,” (Elçin, 1985: 139).

Bu haberin beklenmedik olması yalnızca şundan değildir ki,

- “... məsələ onda deyildi ki,” (Elçin, 1985: 211).

... mesele şunda değildir ki,

1.14. Yüklemlə Soru Zamiri Olan İsim Cümleləri

Ergin (2002: 276) soru zamirlerini, nesneleri soru şeklinde temsil eden zamirler olarak tanımlar. Ayrıca iyelik eki alan soru sıfatlarının da soru zamiri olarak kullanıldığını belirtir. “Kim”, “ne” asıl soru zamirlerinden başka “hangisi”, “kaçı” örneklerini verir. Buran, vd. (2020: 130), Azərbaycan Türkçesindeki soru zamirlerine neçə “kaç”, kim, nə, hara “nere”, hansı “hangi”, necə “ne kadar” örneklerini verir.

1.14.1. Olumlu İsim Cümleləri

1.14.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleləri

- “— Sənin adın nədi?” (Elçin, 1985: 78).

— Senin adın nedir?

- “—... Biz nəyik?..” (Elçin, 1985: 79).

—... Biz neyiz?

- “— Nədi?” (Elçin, 1985: 91).

— Nedir?

- “— Xanım xala kimdi?” (Elçin, 1985: 97).

— Hanım Teyze kimdir?

- “—... əsr nədir?” (Elçin, 1985: 104).

—... asır nedir?

- “— Kimdi?” (Elçin, 1985:107).

— Kimdir?

- “Göräsän saat neçädir?” (Elçin, 1985: 174).

Acaba saat kaçtır?

- “... saat neçädir?” (Elçin, 1985: 174).

... saat kaçtır?

1.14.1.2. Devrik İsim Cümleleri

- “— O kimdi elä?” (Elçin, 1985: 88).

— O kimdir öyle?

- “— Bu kimdi belä?” (Elçin, 1985: 91).

— Bu kimdir böyle?

- “— Bu nädi belä?” (Elçin, 1985: 94).

— Bu nedir böyle?

- “— Kimdändi, ay arvad, şikayätin?” (Elçin, 1985: 94).

— Kimdendir, ey kadın, şikâyetin?

- “«— Kimdi Ziba xala?»” (Elçin, 1985: 215).

«— Kimdir Ziba Teyze?»

1.15. Yükleme Sıfat Soylu Olan İsim Cümleleri

Kazımov (2010: 101) sıfatın isimle yer değiştirerek cümlede yüklem görevinde kullanıldığını söyler.

1.15.1. Olumlu İsim Cümleleri

1.15.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “... hălâ sağam...” (Elçin, 1985: 8).

... hălâ sağım...

- “İki ildän artıgdı ki...” (Elçin, 1985: 8).

İki yıldan fazladır ki...

- “... düzdü,” (Elçin, 1985: 30).

... doğrudur,

- “... o g rib  s zl rin hamısı biz  m ’lumdu.” (Elçin, 1985: 32).

... o garip sözlerin hepsi bizce malumdur.

- “Dünya adidi,” (Elçin, 1985: 33).

Dünya sıradandır,

- “... h r halda dünyada d v  olma  insan olma dan yaxşıdı,” (Elçin,1985: 36).

... herhalde dünyada deve olmak insan olmaktan iyidir,

- “... Çünki dünyada h r şey nisbidi.” (Elçin,1985: 37).

... Çünkü dünyada her şey görecelidir.

- “Dünyada gözü görünün v  g r nm y n h r şey d  bel c di.” (Elçin,1985: 37).

Dünyada göze görünen ve görünmeyen her şey de böyledir.

- “... Çünki yalnız Y m nd  o ulduzu aydın g rm k mümkündü...” (Elçin,1985: 37).

... Çünkü sadece Yemen’de o yıldızt parlak olarak görmek mümkündür...

- “... y ks kdir ki,” (Elçin, 1985: 39).

... yüksektir ki,

- “Allah ki, adildir...” (Elçin, 1985: 39).

Allah adildir...

- “... dayanma  lazımdır,” (Elçin, 1985: 39).

... durmak lazımdır,

- “... elə bir bayram ki, bizim bu balaca ota ımızdan, gecələr d  nöyüt pil t sinin iyini  z nd  saxlayan balaca m tb ximizd n, h y timizd n, dalanımızdan, k  amizd n uza lardadı,” (Elçin, 1985: 47).

...  yle bir bayram ki, bizim bu k   c k odamızdan, geceleri de gaz ocağının kokusunu muhafaza eden küçücük m tfa ımızdan, avlumuzdan, yolumuzdan, soka ımızdan uzaklardadır,

- “Dilimiz bir, sirrimiz bir,” (Elçin, 1985: 54).

Dilimiz birdir, sirrimiz birdir,

- “... bu g z l m ktubu m tl    dil y   atdırma  lazımdı.” (Elçin, 1985: 55).

... bu güzel mektubu mutlaka Edile'ye ulaştırmak lazımdır.

- “— Mänim ixtiram belädir.” (Elçin, 1985: 61).

— Benim icadım şöyledir:

- “«ä'ladır!»” (Elçin, 1985: 61).

«iyidir!»

- “— Yaxşıdı!..” (Elçin, 1985: 62).

— İyidir!

- “Bütün bunları yazmaq lazımdır...” (Elçin, 1985: 67).

Bütün bunları yazmaq lazımdır...

- “Kübra gısırdı,” (Elçin, 1985: 69).

Kübra kısırdır,

- “—... pısdı,” (Elçin, 1985: 69).

—... kötüdür,

- “— Yazıg Kübranın uşag sarıdan üreyi nisgillidi...” (Elçin, 1985: 76).

— Zavallı Kübra'nın çocuktan yana yüreği dertlidir...

- “—... burda hamı mänimçün böyükdü dä...” (Elçin, 1985: 85).

—... burda herkes benim için büyüktür ya...

- “—... soyugdu” (Elçin, 1985: 88).

—... soğuktur.

- “— Mänä buranın böyüyü lazımdı,” (Elçin, 1985: 88).

— Bana buranın büyüğü lazımdır,

- “—... Bunun dili zährimardır, klyanus” (Elçin, 1985: 90).

—... Bunun dili zehirlidir, vallahi!..

- “— Äntigädi,” (Elçin, 1985: 97).

— Güzeldir,

- “—... Gülağa da bax, hämin Süleymandı.” (Elçin, 1985: 100).

—... Gülağa da işte, aynı Süleyman’dır.

- “— Män hamamçıyam,” (Elçin, 1985: 108).

— Ben hamamcıyım,

- “... Mämmädbağır cavandı,” (Elçin, 1985: 109).

... Memmedbağır gençtir,

- “— Sänin kimi azərbaycanlı olub, ölkənin bu ac vaxtında yetim-yesirdən gızıl gizlətməkdənsə, gəraçı olmağ yaxşıdı!” (Elçin, 1985: 110).

— Senin gibi Azerbaycanlı olup ülkenin bu yoksul zamanında fakirlerden altın gizlemektense, Çingene olmak iyidir!

- “—... Vəziyyət ağırdı...” (Elçin, 1985: 112).

—... Vaziyet ağırdır...

- “... faşistlərlə vuruşmaq lazımdı...” (Elçin, 1985: 117).

... faşistlerle savaşmak lazımdır...

- “... güya əlli mərtəbədən də hündürdür,” (Elçin, 1985: 118).

... güya elli kattan da uzundur,

- “Yaxşı elə hamıyçün yaxşıdı,” (Elçin, 1985: 118).

İyi öyle herkes için iyidir,

- “... düzdü,” (Elçin, 1985: 122).

...doğrudur,

- “Goca kimi həkim olmağ istəyənlər indi cəbhədə çox lazımdırlar,” (Elçin, 1985: 124).

Goca gibi hekim olmak isteyenler şimdi cephede çok lazımdırlar,

- “Allahın altındakı yer genişdir!” (Elçin, 1985:128).

Allah’ın arzı geniştir!

- “— Babaların ruhu müğəddəsdı...” (Elçin, 1985:128).

— Ataların ruhu mukaddestir...

- “—... torpağdan da soruşmağ lazımdı.” (Elçin, 1985: 133).

—... toprağa da sormak lazımdır.

- “... o ğara xəbər yalandı.” (Elçin, 1985: 136).

... o kara haber yalandır.

- “... mən yazığam,” (Elçin, 1985: 139).

...ben zavallıyım,

- “... Muxtara da salam vermək lazımdır,” (Elçin, 1985: 140).

... Muhtar’a da selam vermek lazımdır,

- “—... tərbiyəlidir,” (Elçin, 1985: 140).

—... terbiyelidir,

- “— Yaxşıyam,” (Elçin, 1985: 153).

—İyiyim,

- “Mənim üçün məhz taksi sürücüsü Cəfərgulunun xatirələri ilə, məhz taksi sürücüsü Cəfərgulunun görümləri ilə, yaddaşı ilə bizim məhəlləmizə gəyitməyə maraqlıdır,” (Elçin, 1985: 158).

Benim için sadece taksi sürücüsü Cefergulu’nun hatıralarıyla, sadece taksi sürücüsü Cefergulu’nun görüşleri ile, hafızasıyla bizim mahallemize dönmek ilginçtir,

- “—... Yalandı!..” (Elçin, 1985: 172).

—... Yalandır!..

- “... Gülağa güclüdü,” (Elçin, 1985: 177).

... Gülağa güclüdür,

- “... zirəkdi,” (Elçin, 1985: 177).

... çeviktir,

- “... Gülağanın gözlərindəki o ağrı da, Gülağanın o əzabları da müvəqqətidir,” (Elçin, 1985: 177).

... Gülağa’nın gözlerindeki o ağrı da Gülağa’nın o azapları da geçicidir,

- “... bu hiss qarşılıqlıdır,” (Elçin, 1985: 181).

... bu his karşılıklıdır,

- “... bəlkə də belədi...” (Elçin, 1985: 182).

... belki de böyledir...

- “... o göyarcinlər acdır,” (Elçin, 1985: 187).

... o güvercinlər açtır,

- “... mülayimdi,” (Elçin, 1985: 188).

... mülayimdir,

- “... hərarətlidi...” (Elçin, 1985: 188).

... hararetlidir...

- “... yenə keflidi,” (Elçin, 1985: 189).

... yine sarhoştur,

- “—... yaxşıdırlar.” (Elçin, 1985: 192).

—... iyidirler.

- “—... xalğın arasında populyardır,” (Elçin, 1985: 195).

—... halkın arasında popülərdir,

- “Hərgah allah mənim o yeganə istəyimi yerinə yetirsə, mən elə bu dəğiğə gedib molla olmağa, yaxud keşiş olmağa yaxud da gedib sinagoga işləməyə hazıram.” (Elçin, 1985: 195).

Şayət Allah benim o yegâne isteğimi yerine getirirse, ben hemen gidip molla olmaya yahut keşiş olmaya yahut da gidip sinagoga çalışmaya hazırım.

- “— Camaat obivateldir,” (Elçin, 1985: 196).

— Halk sıradandır,

- “Bu yan zülmətxanadır,” (Elçin, 1985: 204).

Bu taraf karanlıktır,

- “... bu təklik-tənhalıq əbədidir,” (Elçin, 1985: 216).

... bu yalnızlıq, ıssızlıq ebedidir,

- “... bizim dalanımızın sakitliyindəki o yazıqlıq, kimsəsizliyindəki, yiyəsizliyindəki o yetimlik də daimidir,” (Elçin, 1985: 216).

... bizim yolumuzun sessizliyindəki o zavallılıq, kimsəsizliyindəki sahipsizliyindəki o yetimlik də daimidir;

- “... bu saat mən həyatımızda təkəm,” (Elçin, 1985: 218).

... bu saatte ben avlumuzda yalnızım,

- “... mən təkəm,” (Elçin, 1985: 219).

... ben yalnızım,

- “... bu şəkili cırmaq lazımdır,” (Elçin, 1985: 221).

... bu fotoğrafi yırtmaq lazımdır,

1.15.1.2. Devrik İsim Cümleleri

- “— Mənə lazımdı e, o bir parç su,” (Elçin, 1985: 68).

— Bana lazımdır, o bir maşrapa su,

- “— Yaxşıyam, ay Muxtar.” (Elçin, 1985: 77).

— İyiyim, ey Muhtar.

- “— Böyüyünüz lazımdı mənə!” (Elçin, 1985: 85).

— Büyüğünüz lazımdır bana!

- “— Bir az yaşı çoxdu Fatmanın gızından,” (Elçin, 1985: 140).

Biraz yaşı çoxtur Fatma'nın kızıdan,

- “... elə bil, Gülağa indi də sağdır...” (Elçin, 1985: 168).

... sanki, Gülağa şimdi de sağdır...

- “— Bəxtəvərdi də Sona,” (Elçin, 1985: 169).

— Mutludur ya Sona,

- “— Yalandı bu!...” (Elçin, 1985: 172).

— Yalandır bu!...

- “— Dərdlidi də Sona,” (Elçin, 1985: 177).

— Dertlidir ya Sona,

1.15.2. Olumsuz İsim Cümleleri

1.15.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “... acıqlı yox...” (Elçin, 1985: 15).

... öfkeli değil...

- “... heç kimä lazım deyil...” (Elçin, 1985: 29).

... hiç kimseye lazım değil...

- “...belä vaxtlarda Balakärimdän heç nä xahiş elämäk lazım deyil,” (Elçin, 1985: 29).

... böyle zamanlarda Balakerim’den bir şey rica etmemek lazım,

- “Ömürläri boyu yol gedän, dünyanın sakitliyi vä genişliyi ilä üzbäüz olan sarbanlar da xoşbəxt deyildi.” (Elçin,1985: 37).

Ömürleri boyu yol giden, dünyanın sakinliği ve genişliği ile baş başa olan deve çobanları da mutlu değildir.

- “... hämin o Yämänä gelib çıxmağ, hämin o Yämändän Süheylä baxmağ mümkün deyil,” (Elçin,1985: 37).

... işte o Yemen’e gelmek, işte o Yemen’den Süheyl’e bakmak mümkün değil,

- “... (çünkü heç kimä lazım deyildi)” (Elçin, 1985: 49).

... (çünkü hiç kimseye lazım değildir)

- “... o biri iki gızın da dolanışacağı, güzəranı yaxşı deyildi...” (Elçin, 1985: 51).

... diğer iki kızın da geçim şartları, yaşamı iyi değildir...

- “— Pis deyil...” (Elçin, 1985: 61).

— Fena değildir...

- “... amma Kübra xala gözäl deyildi...” (Elçin, 1985: 77).

... ama Kübra Teyze güzel değildir...

- “— ... häkim-zad lazım däyil,” (Elçin, 1985: 77).

— ... doktor falan lazım değil,

- “... Balakärimin hansı havanı çaldığını demäk, älbättä, mümkün deyildi,” (Elçin, 1985: 81).

... Balakerimin hangi havayı çaldığını söylemek, elbette, mümkün değildir,

- “... Muxtarın däğiğ nä işindä vä harada işləmäyi bizim mähällädä heç kimä mä’lum deyildi...” (Elçin, 1985: 84).

... Muhtarın dakik bir şekilde hangi işte ve nerede çalıştığı bizim mahallede hiç kimseye malum değildir...

- “... elä bil canlı deyildi,” (Elçin, 1985: 94).

... sanki canlı değildir,

- “... onu tāk gōyub getmāk düzgün deyildi...” (Elçin, 1985: 98).

... onu yalnız bırakıp gitmek doğru değildir...

- “... oğlu da narahatdı.” (Elçin, 1985: 105).

... oğlu da rahat değildir.

- “— Soyğunçu deyilām!” (Elçin, 1985: 108).

— Soyguncu değilim!

- “—...Tä’näyā layiğ deyil...” (Elçin, 1985: 128).

— ... Kınamaya uygun değil...

- “... elä bil dünyada heç kim ac deyildi...” (Elçin, 1985: 159).

... sanki dünyada hiç kimse aç değildir...

- “... dāli deyildi...” (Elçin, 1985: 167).

... deli değildir...

- “... mümkün deyil,” (Elçin, 1985: 168).

... mümkün değil,

- “... Gülağasız o e’malatxanaya, o Goşağala ğapısına baxmağ da düz deyildi,” (Elçin, 1985: 173-174).

... Gülağasız o tamirhaneye, o Goşağala Kapısı’na bakmak da doğru değildir,

- “... amma Fätulla Hatämin özü goca deyildi,” (Elçin, 1985: 209).

... ama Fetulla Hatem’in kendisi yaşlı değildir,

- “Bizim mähällämizi, älbättä, daha heç nä ilä tääccübländirmäk, heyrätländirmäk mümkün deyildi,” (Elçin, 1985: 225).

Bizim mahallemizi elbette, daha hiçbir şey ile şaşırtmak, hayrete düşürmek mümkün değildir,

1.15.2.2. Devrik İsim Cümleleri

- “—... xöräkläri hazır döyül hälä...” (Elçin, 1985: 80).

—... yemekleri hazır değil henüz...

- “... özündən asılı deyil bu,” (Elçin, 1985: 167).

... kendisine bağlı değil bu,

- “— Yalançı deyildi o məktub...” (Elçin, 1985: 180).

— Yalancı değildir o mektup...

1.16. Yükleme Var veya Yok Olan İsim Cümleleri

Azerbaycan Türkçesinde var ve yox (yok) sözleri Türkiye Türkçesindeki gibi isim türünden cümleler oluşturur. Budagova (1981: 176), Azerbaycan Türkçesinde var ve yok sözleriyle yapılmış cümlelerin çok kullanıldığını söyler.

1.16.1. Yükleme Var Olan İsim Cümleleri

Budagova (1981: 176), var sözünün *-dır* ekinin eş anlamlısı gibi yükleme görevi üstlendiğini belirtir. Ş örneği verir:

*“Ah Ganpolad! Nuri-didəm, övladım,
Üç ay var ki, məktubunu almadım.”*

Ah Ganpolad! Gözümün nuru, evladım,

Üç aydır mektubunu almadım.

1.16.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “... evimizdəki bu kiçik bayramda mənim də nə isə bir payım var.” (Elçin, 1985: 18).

... evimizdeki bu küçük bayramda benim de bir payım var.

- “... anamın bu sözlərində əslində bir məhəbbət var,” (Elçin, 1985: 31).

... annemin bu sözlerinde aslında bir sevgi var,

- “... dünyada ağappağ bir Ağ Dəvə var.” (Elçin, 1985: 32).

... dünyada bembeyaz bir Ak Deve var.

- “... amma bir məsələ var ki,” (Elçin, 1985: 37).

... ama bir mesele var ki,

- “... əslində yer üzündə nə gədər məxluqat varsa, bir o gədər də tale var...” (Elçin, 1985: 37).

... aslında yeryüzünde ne kadar mahlukat varsa bir o kadar da talih var...

- “... o gədər taleyin hərəsinin öz Yəmənə var,” (Elçin, 1985: 37).

... o kadar talihin her birinin kendi Yemen'i var,

- "... o gädär saya gälmäyän lap-cavahiri var," (Elçin, 1985:4 1).

... sayılamayacak kadar çok mücevheri var,

- "... gızılı var," (Elçin, 1985: 41).

... altını var,

- "... yüz dävä yükü mal-dövläti var," (Elçin, 1985: 41).

... yüz deve yükü malı mülkü var,

- "... igid oğulları, igid küräkänläri var," (Elçin, 1985:41).

... yiğit oğulları, yiğit damatları var,

- "... Xanımda cällad üräyi var!.." (Elçin, 1985: 52).

... Hanım'da cellat yüreği var!..

- "... yä'ni Ädilä ilä Göcanın bu cür gizlin-gizlin bir-birlärini istämäkläri ilä Balakärimin danışdığı o sehrli ähvalatlar arasında bir yaxınlıg var," (Elçin, 1985: 53).

... yani Edile ile Goca'nın bu şekilde gizli gizli birbirlerini sevmeleri ile Balakerim'in anlattığı o sihirli olaylar arasında bir benzerlik vardır,

- "— Xästäm var..." (Elçin, 1985: 56).

— Hastam var...

- "Häränin bir därdisäri var dä," (Elçin, 1985: 57).

Herkesin bir derdi var,

- "— Doğrudan xəstäm var," (Elçin, 1985: 57).

— Gerçekten hastam var,

- "... amma Ädilänin o bir anlıg gizli baxışında da elä bil, gızılgülün ätri vardı..." (Elçin, 1985: 63).

... ama Edile'nin o bir anlık gizli bakışında da sanki kızıl gülün kokusu vardır...

- "... oralarda elä dağlar var ki," (Elçin, 1985: 68).

... oralarda öyle dağlar var ki,

- "... o dağlarda buz kimi bulaglar var," (Elçin, 1985: 68).

... o dağlarda buz gibi pınarlar var,

- “... burada nəsə xoşagəlməyən bir şey var,” (Elçin, 1985: 71).

... burada hoşa gitmeyen bir şey var,

- “— bunun başında üç dənə ağ tük var, e!” (Elçin, 1985: 71).

— ... bunun başında üç tane beyaz saç var, ya!

- “Burda nə var ki,” (Elçin, 1985: 74).

Burada ne var ki,

- “Şövkətlə Muxtarın arasında nəsə gizli bir iş var,” (Elçin, 1985: 74).

Şövkət’le Muhtar’ın arasında neyse gizli bir iş var,

- “... bizim məhəlləmizin Balakərimi var.” (Elçin, 1985: 78).

... bizim mahallemizin Balakerim’i var.

- “— Buranın böyüyünən işim var!” (Elçin, 1985: 88).

— Buranın böyüğüyle işim var! (Elçin, 1985: 90).

- “— Çox böyük vəzifən var!” (Elçin, 1985: 90).

— Çok büyük vazifen var!

- “— Sizinlə işim var!” (Elçin, 1985: 91).

— Sizinle işim var!

- “—... Böyük iclas var.” (Elçin, 1985: 92).

—... Büyük bir toplantı var.

- “— Şikayətim var!” (Elçin, 1985: 94).

— Şikâyetim var!

● “... Məmmədbağırın gözlərində də, daha doğrusu, dedişi sözlərin tələffüzündə də nəsə bir sün’ilik var idi,” (Elçin, 1985:106).

... Memmedbağır’ın gözlerinde de, daha doğrusu, dediği sözlerin telaffuzunda da bir tür yapmacıklık vardı,

● “... Məmmədbağırın sifətində, duruşunda nəsə başqa bir şey də var...” (Elçin, 1985: 109).

... Memmedbağır'ın yüzünde, duruşunda neyse başka bir şey de var...

- “... güya Ziba xalanın Ğavril adında bir oğlu var...” (Elçin, 1985: 118).

... güya Ziba Teyze'nin Gavril adında bir oğlu var...

- “... orda elä binalar var ki,” (Elçin, 1985: 118).

... orda öyle binalar var ki,

- “... Amerikada elä maşınlar var ki,” (Elçin, 1985: 118).

... Amerika'da öyle arabalar var ki,

- “... äynindä ğäribä-ğäribä paltarları var,” (Elçin, 1985: 119).

... üstünde garip garip giysileri var,

- “... Amerikada Ğavrilin on otağı var,” (Elçin, 1985: 119).

... Amerika'da Gavril'in on odası var,

- “— Ğızı olmağın da bu xoşbəxtliyi var!...” (Elçin, 1985: 137).

— Kız olmanın da bu şanslı yönü var!...

- “—... Fatma, beş uşağı var,” (Elçin, 1985: 137).

—... Fatma'nın beş çocuğu var,

- “— Dünyada ki, nâ ğädär gül var, o güllärin dä öz dili var.” (Elçin, 1985: 140).

— Dünyada ne kadar gül varsa o güllerin de kendi dili var.

- “—... elä adamın allahı var.” (Elçin, 1985: 140).

—... öyle adamın Allah'ı var.

- “— ... Hər bir adamın özüyçün bir bəraət var...” (Elçin, 1985: 155).

— ... Her bir insanın kendince bir üstünlüğü var.

- “— ... yaxçı üç otağım var...” (Elçin, 1985: 155).

— ... güzel üç odam var...

- “Dünyanın alçağ işlərinin öz ğanunları var...” (Elçin, 1985: 159).

Dünyanın alçak önemsiz işlərinin kendi kanunları var...

- “... nâ yaxşı ki, dünyada Ağ Dävə var...” (Elçin, 1985: 159).

... iyi ki, dünyada Ak Deve var...

- “... İbadullanın pərtə ala gözlərində pis bir hərislik var...” (Elçin, 1985: 161).

... İbadulla'nın belermiş əla gözlerinde kötü bir hərs var...

- “(ğapısında da bir yekə gıfıl var,)” (Elçin, 1985: 167).

(kapısında da böyük bir kilit var,)

- “... bir balaca oğlanları da var,” (Elçin, 1985: 167).

... küçük bir oğulları da var,

- “Adamların nə təğsiri var...” (Elçin, 1985: 167).

Adamların ne kusuru var...

- “... o arvadın Ələkbər adında balaca və çoxbilmiş bir oğlu da var,” (Elçin, 1985: 171).

... o kadının Elekber adında küçük ve çoxbilmiş bir oğlu da var,

- “... bu fotoşəkildə nəşə bir dəyişiklik var,” (Elçin, 1985: 175).

... bu fotoğrafta neyse bir dəğişiklik var,

- “... küçələrin də yaddaşı var,” (Elçin, 1985: 181).

... sokakların da bir hafızası var;

- “... ғarışға adında, ya fil adında, ya insan adında məxluğ olduğu kimi, küçə adında da bir məxluğ var.” (Elçin, 1985: 181).

... karınca adında, fil adında ya da insan adında canlı olduğu gibi, sokak adında da bir canlı var.

- “... onun ғapısında əbədi bir gıfıl var,” (Elçin, 1985: 182).

... onun kapısında ebedi bir kilit var,

- “... Səfurə xalanın üzündəki o əyri-üyrü ғırış xəttləri ilə bizim ғırx il bundan əvvəl məhəlləmiz arasında çox yaxın bir oxşarlıq var...” (Elçin, 1985:184).

... Sefurə Teyze'nin yüzündəki o eğri büğrü kırışıklık çizgileri ile bizim bundan kırk yıl evvelki mahallemiz arasında çok yakın bir benzerlik var...

- “... allahın yanında nə günahım var ki,” (Elçin, 1985: 184).

... Allah'ın yanında ne günahım var ki,

- “— Dünyada o gädär günah iş tutan adam var ki...” (Elçin, 1985: 187).

— Dünyada o kadar günah işleyen insan var ki...

- “... täkcä dünyanın pişiklärindä insaf var,” (Elçin, 1985: 190).

... sadece dünyanın kedilerinde insaf var,

- “... täkcä dünyanın pişiklärindä düzlük var,” (Elçin, 1985: 190).

... sadece dünyanın kedilerinde dürüstlük var,

- “—... gazällärindä, goşmalarında táb var,” (Elçin, 1985: 194).

—... gazellerinde, koşmalarında coşku var,

- “... Hanım xalanın o gülümsämäsindä näsä şüşä kimi bir şey var,” (Elçin, 1985: 200).

... Hanım Teyze’nin o gülümsemesinde ne ise cam gibi bir şey var,

- “... bu günün özünä kimi mänim üräyimdä o sözä – o günahsız «ekzotika» sözüne gärazli bir münasibät var.” (Elçin, 1985: 208).

... bugün de benim yüreğimde o söze - o günahsız «egzotik» sözüne karşı ön yargılı bir ilişki var.

- “... Ağ Dävänin gözläri ilä mänä baxan o sakitlikdä bir ädavät, bir kin var,” (Elçin, 1985: 219).

... Ak Deve’nin gözleri ile bana bakan o sessizlikte bir düşmanlık, bir kin var,

- “... bu fotoşäkildän mändä dä var,” (Elçin, 1985: 221).

... bu fotoğraftan bende de var,

1.16.1.2. Devrik İsim Cümleleri

- “— Sänin böyüklärlä nä işin var, bacı...” (Elçin, 1985: 14).

— Senin büyüklerle ne işin var, bacı...

- “... elä yerlär var dünyada ki,” (Elçin, 1985: 68).

... öyle yerler var ki dünyada...

- “— Var elä yerlär,” (Elçin, 1985: 68).

— Var öyle yerler,

- “—... işim var, sännän.” (Elçin, 1985: 97).

—... işim var, seninle.

- “—... arvad-uşağ var evdə...” (Elçin, 1985: 108).

—... kadın-çocuk var evde...

- “—... Amma nəvələrim var də o xarabada,” (Elçin, 1985: 121).

—... ama torunlarım var be o yerde,

1.16.2. Yüklemi Yok Olan İsim Cümleleri

Budağova (1981:176) yox sözünün deyil (değil), xeyr (hayır) sözlerinin eş anlamlısı gibi bazen bəli (evet) sözünün zıt anlamlısı bazen de nə (ne) sözü yerine yüklem görevinde kullanılabildiğini söyler. Şu örnekleri verir:

“Yox... yox, bəsdır, ğarı nənə...”

Hayır... Hayır, yeter, nine...

“Dava uşağların üstündə yox, yemək üstündə idi.”

Dava çocuklar hakkında değil, yemek hakkındaydı.

1.16.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “... yay günortasının ölgünlüyü yox...” (Elçin, 1985: 22).

... yaz öğleninin ölgünlüğü yok...

- “... bu Ağ Dävənin xəbəri yoxdu ki,” (Elçin, 1985: 36).

... bu Ak Deve'nin haberi yoktur ki,

- “... göydəki o topa-topa ağ buludlarla onun, yə'ni Ağ Dävənin arasında heç bir fərgə yoxdu,” (Elçin, 1985: 36).

... gökteki küme küme bulutlarla onun yani Ak Deve'nin arasında hiçbir fark yoktur,

- “... amma indi o buzov da yoxdu...” (Elçin, 1985: 38).

... ama şimdi o buzağı da yoktur...

- “... Xanım xaladan ürəyi yumuşaq adam yoxdu!...” (Elçin, 1985: 52).

... Hanım Teyze'den yüreği yumuşak insan yoktur!..

- “... Xanım xalanın bu adamları görməyə gözü yoxdu.” (Elçin, 1985: 53).

... Hanım Teyze'nin bu insanları görmeye tahammülü yoktur.

- “... bir-birimizdən sirrimiz yoxdu...” (Elçin, 1985: 56).

... birbirimizden gizlimiz yoktur...

- “— Eybi yox,” (Elçin, 1985: 62).

— Sorun yoktur,

- “... sənin heç dünyadan xəbərin yoxdu ki!..” (Elçin, 1985: 71).

... senin dünyadan hiç haberin yoktur ki!..

- “—... burda yoxdu.” (Elçin, 1985: 92).

—... burada yoktur.

- “— Mənim hökumətdən gizli bir işim yoxdu...” (Elçin, 1985: 108).

— Benim devletten gizli bir işim yoktur...

- “— Ay gərdeş, vallah, bu yorğanda da heç nə yoxdu!..” (Elçin, 1985: 110).

— Ey kardeş, vallahı, bu yorganda hiçbir şey yoktur!..

- “—... Yaşadığın evdən də xəbərin yoxdu!” (Elçin, 1985: 112).

—... Yaşadığın evden de haberin yoktur!

- “... olacağı çarə yoxdu,” (Elçin, 1985: 128).

... olacağı çare yoktur,

- “... o dünyada göz işlədikcə uzanan o səhra gümrlərindən başğa, gömgöy göydən başğa bir də ki, o yanıqlı klarnet səsindən başğa, heç nə yoxdu,” (Elçin, 1985: 144).

... o dünyada göz alabildiğine uzanan o çöl kumlarından başğa, masmavi gökten başğa bir de o yanık klarnet sesinden başğa hiçbir şey yoktur,

- “Barmağ yoxdu!” (Elçin, 1985: 159).

Parmak yoktur!

- “... dünyada yiyəsizlikdən müsibət bir şey yoxdur...” (Elçin, 1985: 160).

... dünyada kimsesizlikten kötü bir şey yoktur...

- “... mənim o göyərcinlərə verməyə heç neyim yoxdu,” (Elçin, 1985: 187).

... benim o güvercinlere vermeye hiçbir şeyim yoktur,

- “Xanım xalanın mənim çıxıb getməyimdən hələ də xəbəri yoxdur,” (Elçin, 1985: 202).

Hanım Teyze'nin benim çıkıp gittiğimden hala haberi yoktur,

- “... ciblərimdə bu quşlara verə biləcəyim heç nə yoxdu,” (Elçin, 1985: 211).

... ceplerimde bu kuşlara verebileceğim hiçbir şey yoktur,

- “... indi daha uzaqda gəlmiş o qağayı səsindən başqa heç bir səs yoxdu...” (Elçin, 1985: 211).

... şimdi daha uzakta kalmış o martı sesinden başka hiçbir ses yoktur...

- “... indi daha uzaqda gəlmiş o qağayı səsindən başqa heç bir səs yoxdu...” (Elçin, 1985: 211).

... şimdi daha uzakta kalmış o martı sesinden başka hiçbir ses yoktur...

- “... bizim küçəmizdə indi heç kim yoxdu,” (Elçin, 1985: 214).

... bizim sokağımızda şimdi hiç kimse yoktur,

- “... o gözəl tum torbasından, o gözəl tum stəkanından xəbərləri yoxdu.” (Elçin, 1985: 215).

... o güzel çekirdek torbasından, o güzel çekirdek bardağından haberleri yoktur.

- “... mənim heç kimim yoxdur;” (Elçin, 1985: 218).

... benim hiç kimsem yoktur;

- “... həyatimizdə heç kim yoxdu,” (Elçin, 1985: 219).

... avlumuzda hiç kimse yoktur,

- “— Onda təgsir yoxdu...” (Elçin, 1985: 224).

— Onda kusur yoktur...

1.16.2.2. Devrik İsim Cümleleri

- “Sənnən çox gəzən yoxdu ki, dünyada...” (Elçin, 1985: 13).

Senden çok gezen yoktur ki dünyada...

- “... sirrimiz yoxdu bir-birimizdən...” (Elçin, 1985: 56).

... gizlimiz yoktur birbirimizden...

1.17. Soru Cümlesi Olan İsim Cümleleri

1.17.1. Yükleme Soru Kelimesi Olan İsim Cümleleri

Soru cümleleri, soru edatı ve tonlamanın dışında soru kelimeleriyle de yapılabilir. Ek-fiil olarak yüklem olan sıfat tamlamaları ve zarflarla soru cümleleri oluşturulur. Soru sıfatları, isimleri soru yoluyla belirten sıfatlardır. Y. Kartallıoğlu, H. Yıldırım (2007: 203), soru zarflarının fiillerin anlamını tamamlayan zarflar olduğunu söyler ve Azerbaycan Türkçesinde en sık kullanılan soru zarflarını şöyle sıralar: necä, neçänci, hansı, haçan, neçä, hara, niyä, nä üçün, kim üçün, kimä görä, näyä görä, nädän ötrü, nä säbädä, kimdän ötrü, nä gädär, nä sayag, nä zaman, nä vaxt.

1.17.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “—... Bu nä sözdü?” (Elçin, 1985: 80).

—... Bu nasıl sözdür?

- “—... bu nätär adamdı?..” (Elçin, 1985: 90).

—... bu nasıl insandır?

- “— Hansı Äläkbär?” (Elçin, 1985: 184).

— Hangi Elekber?

1.17.1.2. Devrik İsim Cümleleri

- “— Necäsän, Äläkbär?..” (Elçin, 1985: 67).

— Nasılsın, Elekber?

- “— Necäsän, Balakärüm?” (Elçin, 1985: 81).

— Nasılsın, Balakerim?

- “—... bu nä zahmatdı belä?” (Elçin, 1985: 98).

—... bu ne zahmettir böyle?

- “... gecä vaxtı bu nä maşındı belä?..” (Elçin, 1985: 107).

... gece vakti bu ne arabasıydı böyle?

- “— Necäsän, Säfurä xala?” (Elçin, 1985: 184).

— Nasılsın, Sefure Teyze?

- “Necädür o yan, dağlar?..” (Elçin, 1985: 204).

Nasıldır o yer, dağlar?...

1.17.2. Yüklemi Soru Edatı -mI, -mU Olan İsim Cümleleri

Azerbaycan Türkçesi konuşma dilinde soru cümleleri genellikle tonlamayla yapılır. Azerbaycan Türkçesi isim cümlelerinde -mI, -mU soru ekleri vardır ve bu ekler Türkiye Türkçesinden farklı olarak bitişik yazılır. Y. Kartallıoğlu, H. Yıldırım (2007: 197), soru ekinin hem yalın isimlere hem de iyelik ve çekim eki almış isimlerden sonra da gelebildiğini bildirir.

1.17.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “... ävväkindän yaxşıdımı?” (Elçin, 1985: 183).

... öncekinden iyi midir?

- “...pisdimi?” (Elçin, 1985: 183).

... kötü müdür?

1.17.3. Yüklemi Var Olan Soru Cümleleri

“Var” kelimesi Azerbaycan Türkçesinde ek-fiil almadan da soru kelimeleriyle beraber soru cümlesi olabilir.

1.17.3.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “Ağākärım, Rusetda nâ var?” (Elçin, 1985: 16).

Ağakerim, Rusya’ da ne var?

- “—... sizä nâ dâxli var?” (Elçin, 1985: 27).

—... sizinle ne ilgisi var?

- “— Nâ var?” (Elçin, 1985: 32).

— Ne var?

• “... amma elä hämin on ayla, on illä bärabär mänim bütün ömrümlä o palçığ buzovun yaşadığı o gädım dünyadan keçib gälän min illär arasında nâ fârg var?” (Elçin, 1985: 38).

... ama bu on ayla, on yıllar beraber benim bütün ömrümle o balçık buzağının yaşadığı o çok eski dünyadan beri geçen binlerce yıl arasında ne fark var?

• “... mänimlä min illär bundan ävvälki o palçığ buzovu arasında nâ fârg var?” (Elçin, 1985: 38).

... benimle bundan binlerce yıl önceki o balçık buzağı arasında ne fark var?

• “...yaxud mänim yaşadığım bu yetmiş, bu säksän il ilä gäläcäyin min illäri arasında nâ fârg var?” (Elçin, 1985:38).

... yahut yaşadığım bu yetmiş, seksen yıl ile geleceğin binlerce yılı arasında ne fark var?

- “— Sizin Muxtarın gulağlarında nə işivüz var?” (Elçin, 1985: 69).

— Sizin Muhtar’ın kulaklarıyla ne işiniz var?

- “Amma bunun nə mə’nası var?” (Elçin, 1985: 158).

Ama bunun ne manası var?

1.17.3.2. Devrik İsim Cümleleri

- “Nə işim var mənim bu gädär lazımsız görüşlərdä?” (Elçin, 1985: 153).

Ne işim var benim bu kadar gereksiz görüşmelerde?

1.17.4. Yükleme Yok Olan Soru Cümleleri

“Yok” kelimesi Azerbaycan Türkçesinde ek-fiilli ya da ek-fiilsiz hâde soru kelimeleriyle beraber soru cümlesi olabilir.

1.17.4.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “... nə yox?” (Elçin, 1985: 16).

... ne yok?

● “... Xanım xalanın nə üçün bu gözəl gızı, bu cür hörüklü, bu cür xurmayı saçlı gızı görməyə gözü yoxdu?” (Elçin, 1985:51).

... Hanım Teyze’nin neden bu güzel kızı, böyle örgülü, böyle kestane rengi saçlı kızı görmeye tahammülü yoktur?

- “... yoxsa yox?” (Elçin, 1985: 56).

... değil mi?

- “—... nöşün yoxdu?” (Elçin, 1985: 68).

—... neden yoktur?

2. YÜKLEMİ GÖRÜLEN GEÇMİŞ ZAMAN OLAN İSİM CÜMLELERİ

Ek-fiilin geçmiş zamanı bildiren eklerinden olan *-idi* eki, isimlere geldiğinde onları yüklem yapar. Kartallıoğlu ve Yıldırım, Azerbaycan Türkçesinde görülen geçmiş zamandaki şahıs eklerini şöyle göstermektedir:

Teklik

1. şahıs: i-di-m

2. şahıs: i-di-n

3. şahıs: i-di

Çokluk

1. şahıs: i-di-k

2. şahıs: i-di-niz

3. şahıs: i-di-lär (2007: 197)

Çalışmada “Yüklemi Şimdiki Zaman (Geniş Zaman) Olan İsim Cümleleri” başlığı altında açıklaması yapılan alt başlıklar, “Yüklemi Görülen Geçmiş Zaman Olan İsim Cümleleri” ve “Yüklemi Öğrenilen Geçmiş Zaman olan İsim Cümleleri” başlıkları altında yeniden açıklanmayacaktır.

2.1. Yüklemi Belirtili İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri

2.1.1. Olumlu İsim Cümleleri

2.1.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “Sân mänim häyatım idin.” (Elçin, 1985: 7).

Sen benim hayatımdın.

- “... belä bir tämiz mehin häsrätindä idim...” (Elçin, 1985: 10).

... böyle temiz bir yelin hasretindeydim...

• “Här dāfä atamın sâfârdän ğayıtmağı ärâfäsindä anamın onu ğarşılamak üçün hazırlığ görmäsi, ona evimizin häyät ğapısı ağzında: — “Xoş ğälmisän, ay Ağakärim!..” — demäsi, sonra birlikdä otağa ğirmäläri vâ atamla anamın mändän ğizlätmäyâ çalışdığları baxışlarla bir-birlärinä baxmağı mänim bütün hayatımda ğördüyüm, oxuduğum, eşitdiyim ğörüşlärin än ğözäli idi.” (Elçin, 1985: 12).

Babamın seferden her dönüşı arefesinde annemin onu karşılamak için hazırlık yapması, ona evimizin avlu kapısı önünde “Hoş geldin, ey Ağakerim!..” demesi, sonra birlikte odaya girmeleri ve babamla annemin benden gizlemeye çalıştıkları bakışlarla birbirlerine bakması benim bütün hayatımda ğördüğüm, okuduğum, işittiğim buluşmaların en güzeliydi.

• “... vâ ona ğörä dâ Fätulla Hatäm mänim täsävvürümdä dünyanın än ğorxunc adamı idi...” (Elçin, 1985: 14).

... ve bu yüzden de Fetulla Hatem benim tasavvurumda dünyanın en korkunç adamıydı...

- “Ġoca, Xanım xalanın Äbdülälidän sonrakı oğlu idi...” (Elçin, 1985: 19).

Goca, Hanım Teyze’nin Ebdüleli’den sonraki oğlu idi...

- “... çünkü o göyarcinlär bizim häyätimizin göyarcinläri idi...” (Elçin, 1985: 20).

... çünkü o güvercinler bizim avlunun güvercinleri idi...

- “İbadulla Äminä xalanın yeganä oğlu idi...” (Elçin, 1985: 22).

İbadulla Emine Teyze'nin tek oğlu idi...

- “... mən atamla anamın yeganə oğlu idim...” (Elçin, 1985: 22).

...ben babamla annemin tek oğlu idim...

- “... Ağ Dävənin bu addımlarının dəyişməz ahəngi də əslində o səhra yeknəsəgliyinin müşayiətçisi idi...” (Elçin, 1985: 33).

... Ak Deve'nin bu adımlarının dəyişməz ahəngi de əslində o sahra tekdüzeliğinin refakatçisiydi...

- “... Dədə Gərgud da saysız-hesabsız adamlar kimi, bu torpağın altında idi.” (Elçin, 1985: 34).

... Dede Korkut da sayısız insan gibi bu toprağın altında idi.

- “...ğara gərgənin gözlərindəki o kədər də həmin üç yüz ilin kədəri idi.” (Elçin, 1985: 34).

... kara karganın gözlerindeki o keder de bu üç yüz yılın kederiydi.

- “... min illərin eyniliyi idi.” (Elçin, 1985: 38).

... binlerce yılın aynılığıydı.

- “... o zaman ki, Musa peyğəmbərin vaxtları idi,” (Elçin, 1985: 38).

... o zaman ki, Musa Peygamber'in zamanlarıydı,

- “... İbrahimin yazdığı iki misra məhəllənin cavanlarının dilinin əzbəri idi.” (Elçin, 1985: 44).

... İbrahim'in yazdığı iki mısra mahallenin gənclərinin dilindəydi:

- “... o məşınlar da Xanım xalanın oğlanları idi.” (Elçin, 1985: 46).

... o arabalar da Hanım Teyze'nin oğullarıydı.

- “... biz üçümüz də eyni sırrın içində idik...” (Elçin, 1985: 54).

... biz üçümüz de aynı sırrın içindəydik...

- “... Ədilənin verdiyi məktub mənim əlimdə idi,” (Elçin, 1985: 58).

... Edile'nin verdiği mektup benim elimdəydi,

- “Onda 1941-ci ilin yazı idi...” (Elçin, 1985: 58).

O zamanlar 1941 yılının ilkbaharıydı...

- “... mən də bu yazışmanın iştirakçısı idim,” (Elçin, 1985: 59).

... ben de bu yazışmanın ortağıydım,

- “... çünki mən o sirk səvincinin içində idim,” (Elçin, 1985: 60).

... çünkü ben o sirk sevincinin içindeydım,

- “... mən yenə də təcürdən dırnağacan o sirk sevincinin içində idim,” (Elçin, 1985: 62).

... ben yine de tepeden tırnağa kadar o sirk sevincinin içindeydım,

- “... o şəffaf gırmızı gözlərimin gabağında idi.” (Elçin, 1985: 62).

... o şəffaf kırmızı renk gözlerimin önündeydi.

- “Gocanın kiçik gərdaşları Cəbrayıl Ağarəhim də Xanım xalanın yanında idilər.” (Elçin, 1985: 63).

Goca'nın küçük kardeşleri Cəbrayıl'la Ağarəhim de Hanım Teyze'nin yanındaydılar.

- “... mənı gəçməgə goymayan arxamızca gələn Xanım xalanın xofu idi,” (Elçin, 1985: 65).

... beni kaçmaya bırakmayan, arkamızdan gelen Hanım Teyze'nin korkusuydu,

- “...goşa tut ağacının yanında idi...” (Elçin, 1985: 72).

... çatal dut ağacının yanındaydı...

- “... o gecəyarısı, o yağış içində bizim dalanımız da Balakərimin danışdığı əhvalatların bir parçası, bir hissəsi idi,” (Elçin, 1985: 75).

... o gece yarısı, o yağmur içinde bizim yolumuz da Balakerim'in anlattığı olayların bir parçası, bir bölümüydü,

- “... o balaca pəncərə elə bil ki, o gərənli gış axşamının gözü idi.” (Elçin, 1985: 91).

... o küçücük pencere sanki, o karanlık kış akşamının gözüydü.

- “... sağ əli də gulağının dibində idi.” (Elçin, 1985: 91).

... sağ eli de kulağının dibindeydi.

- “Bir dəfə Novruz bayramının ərafəsi idi,” (Elçin, 1985: 100).

Bir kere Nevruz Bayramı'nın arefesiydi,

- “... çünki mähällänin ağsağğalı idi,” (Elçin, 1985: 102).

... çünkü mahallenin en yaşlısıydı,

- “... Sabirin dälisi idi,” (Elçin, 1985: 104).

Sabir’in hayranıydı,

- “Dinä görä Däccäl, Mähämmäd peyğämbärin düşmäni idi...” (Elçin, 1985: 104).

Dine göre Deccal, Muhammet Peygamber’in düşmanıydı...

- “Äliabbas kişinin yeganä oğlu idi...” (Elçin, 1985: 106).

Eliabbas’ın tek oğluydu...

- “... elä bil bu his iyi o uzun şinelin, o meşin gara gödäkcälärin göxusu idi.” (Elçin, 1985: 108).

... sanki bu is kokusu o uzun askeri paltonun, o meşin, kara, kısa hırkaların kokusuydu.

- “— onda hälä müharibänin ilk ayları idi—” (Elçin, 1985: 117).

— o zaman henüz savaşın ilk aylarıydı—

- “Ziba xalanın evi bizim mähällänin aşağı başında (idi),” (Elçin, 1985: 117-118).

Ziba Teyze’nin evi bizim mahallenin aşağı başındaydı,

- “... nöyüt dükanının yanında idi...” (Elçin, 1985: 117-118).

... gaz dükkânının yanındaydı...

- “Bir neçä gün män o avtomat gäläm ähvali-ruhiyyesinin içindä idim,” (Elçin, 1985: 123).

Birkaç gün ben o otomatik kalem hissiyatının içindeydim,

- “... amma hämin iki misra İbrahimin ölümündän sonra, elä bil ki dünyanın än därdli, nisgilli bir näğmäsiydi;” (Elçin, 1985: 135).

... ama aynı iki mısra İbrahim’in ölümünden sonra, sanki dünyanın en dertli, kederli bir nağmesiydi;

- “... o bağda bitän ğırmızı, narıncı, bänövşäyi çiçäklär dä därdin, niskilin içindä idi.” (Elçin, 1985: 135).

... o bağda yetişen kırmızı, turuncu, mor çiçekler de dërdin, kederin içindeydi.

• “... belimdäki bu ğırmızı fitänin sevinci mänim müharibä başlanandan sonraki häyatımın yeganä sevinci idi.” (Elçin, 1985: 138).

... belimdeki bu kırmızı peştamalı sevinci benim savaş başladıktan sonraki hayatımın yegâne sevinciydi.

• “... bu yolun beläcä äbädiliyi mänim üçün bütün dünyanın vâfasızlığı idi...” (Elçin, 1985: 143).

... bu yolun böylece ebediliği benim için bütün dünyanın vefasızlığıydı...

• “... elä bil dünyanın än üräyi yumuşağ adamı idi...” (Elçin, 1985: 146).

... sanki dünyanın en yüreği yumuşak insanıydı...

• “... bu, Balakärimin havası idi...” (Elçin, 1985: 147).

... bu, Balakerim’in havasıydı...

• “... amma o täzä ğäbirin üstündäki o bir ğalağ torpağ mänim gözlärimin ğabağında idi,” (Elçin, 1985: 147).

... ama o yeni kabrin üstündeki o bir yığın toprak benim gözlerimin önündeydi,

• “... Molla Äsädullanın söylädiyi o çiçekli bağın içindä idi,” (Elçin, 1985: 147).

... Molla Esedulla’nın söylediği o çiçekli bahçenin içindeydi,

• “... o därdli, o ğüssäli ğırmızı, narıncı, bänövşäyi çiçeklärin arasında idi,” (Elçin, 1985: 147).

... o dertli, o kederli kırmızı, turuncu, mor çiçeklerin arasındaydı,

• “... mähällämizin o sarısı Balakärimin pencäyinin sarısı idi:” (Elçin, 1985: 149).

... mahallemizin o sarısı Balakerim’in ceketinin sarısıydı:

• “... o suyun şäffaflığı häyätimizin, dalanımızın, küçämizin o ğämgin günlärinin, o yetim günlärinin, äslindä, yeganä gönül oxşayan, yeganä färäh gätirän bir xatiräsi idi.” (Elçin, 1985: 151).

... o suyun şeffaflığı avlumuzun, yolumuzun, sokağımızın o dertli günlerinin, o yetim günlerinin, aslında tek gönül okşayan, tek teselli eden hatırasıydı.

• “— ... Zarazanın biri idi!...” (Elçin, 1985: 155).

— ... Mikrobun biriydi!...

- “Bir dəfə yazın təzə gələn vaxtlarıydı,” (Elçin, 1985: 156).

Bir defasında ilkbaharın yeni gəldiyi zamanlarıydı,

- “... məhəlləmizin, dalanımızın, bu xartut ağacının yiyəsizliyi idi.” (Elçin, 1985: 161).

... mahallemizin, yolumuzun, bu karadut ağacının sahipsizliyi idi.

- “- 943-cü il yanvarın axırları idi-” (Elçin, 1985: 165).

-1943 yılı ocak ayının sonlarıydı-

- “... bu çarpayıda, beləcə bir gış gecəsi, beləcə bir gəranlıq içində Sona Gülağanın kucağında idi...” (Elçin, 1985: 169).

... bu karyolada, böyle bir kış gecesi, böyle bir karanlık içinde Sona Gülağa'nın kucağındaydı...

- “... Xanım xalanın oğlanları ilə birlikdə məhəllənin ən sayılan, hörmətli cavanlarından idi...” (Elçin, 1985: 170).

... Hanım Teyze'nin oğlanları ile birlikte mahallenin en sayılan, hürmet edilen gençlerindendi...

- “... bu ağ—küçədəki, damlardakı, pəncərə sürəhilərindəki gərin ağartısı idi,” (Elçin, 1985: 171).

... bu beyazlık sokaktaki, damlardaki, pencere parmaklıklarındaki karın beyazlığıydı,

- “Bu nəfəs, əlbəttə, Gülağanın nəfəsi idi...” (Elçin, 1985: 171).

Bu nefes, elbette, Gülağa'nın nefesi idi...

- “Gülağanın birnəfərlik balaca saatsaz e'malatxanası İçərişəhərin yanında Goşagala gapısı tərəfdə böyük bir binanın birinci mərtəbəsində idi...” (Elçin, 1985: 172).

Gülağa'nın bir kişilik küçük saat tamirhanesi İçərişəhər'in yanında Goşagala Kapısı yanında böyük bir binanın birinci katındaydı...

- “... bu zaman o Goşagala gapısı əslində Sonanın da, Gülağanın da bir-birlərinə gizli hisslərinin, gizli həyəcanlarının gapısı idi.” (Elçin, 1985: 173).

... bu zamanlar o Goşagale Kapısı aslında Sona'nın da Gülağa'nın da birbirlerine gizli hislerinin, gizli duygularının kapısıydı.

- “Sona ilə Gülağanın hisslərinin, həyəcanlarının yuvası idi...” (Elçin, 1985: 173).

Sona ile Gülağa'nın hislerinin, heyecanlarının yuvasıydı...

• “... Gülağanın gözlärinin dârinliyindäki o ağır da indi çäkdii bu äzabın ağrısı idi.” (Elçin, 1985: 176).

... Gülağa'nın gözlerinin derinliğindeki o ağır da şimdi çektiği bu azabın ağrısıydı.

• “... ağır Gülağanın gözlärindä idi...” (Elçin, 1985: 177).

... ağır Gülağa'nın gözlerindeydi...

• “Dolabın açığ siyirtmäsindäki o saatların çığğıltısı, elä bil ki, hämin gış gecäsini nâbzi idi,” (Elçin, 1985: 177).

• “... amma bu titräyiş dünyanın än adi titräyişi idi,” (Elçin, 1985: 185).

... ama bu titreyiş dünyanın en sıradan titreyişiydi,

• “... bu da Fätulla Hatämin xasiyyätinin bir cähäti idi,” (Elçin, 1985: 194).

... bu da Fetulla Hatem'in karakterinin bir özelliğiidi,

• “— Yazığ içki düşkününün biri idi...” (Elçin, 1985: 194).

— Zavallı içki düşkününün biriidi...

• “... çünkü Fätulla Hatämin indi hirsän daha da ğaralmış sifäti, kinlä işıldayan gözläri, bütün sifäti yenä dä mänim gözlärimin ğabağında idi...” (Elçin, 1985: 197).

... çünkü Fetulla Hatem'in şimdi öfkeden daha da kararmış yüzü, kinle işıldayan gözleri, bütün yüzü yine de benim gözlerimin önündeydi...

• “... dalanımız dibi indi bizim bütün mähällämizin yiyäsizliğinin, yetimliğinin göstäricisi idi,” (Elçin, 1985: 199).

... yolumuzun altı şimdi bizim bütün mahallemizin kimsesizliğinin, yetimliğinin işaretiydi;

• “Abuzärin o şäkili dä şüşänin arxasında idi” (Elçin, 1985: 201).

Abuzer'in o fotoğrafı da camın arkasındaydı,

• “Üräyiyumuşağ adam da o karvan yolunun yolçusu idi...” (Elçin, 1985: 206).

Yumuşak kalpli adam da o kervan yolunun yolcusuydu...

• “... amma Fätulla Hatäm indi bizim mähällädä idi,” (Elçin, 1985: 209).

... ama Fetulla Hatem şimdi bizim mahalledeydi,

- “O güllär Kübra xalanın gülləri idi, (Elçin, 1985: 214).

O güller Kübra Teyze'nin gülləriydi,

- “... mənim ürəyimin o tappıltısı da, elə bil, dalanımızın nəbzi idi,” (Elçin, 1985: 216).

... benim yüreğimin o patırtısı da sanki, yolumuzun nabızı idi,

- “... elə bil ki, Äminä Xalanın o çığırtısı da bizim dalandakı həmin sakitliyin, kimsəsizliyin davamı idi,” (Elçin, 1985: 216).

... sanki, Emine Teyze'nin o çığırtısı da bizim yolumuzdaki bu sakinliğin, kimsəsizliğin davamıydı,

- “... dünyanın ən xoşbəxt, daha doğrusu, dünyanın ən gəlib adamı idi,” (Elçin, 1985: 217).

... dünyanın en mutlu, daha doğrusu, dünyanın en üstün insanıydı,

- “Älbəttə, bu şəkil mənim yaxşı yadımda idi...” (Elçin, 1985: 220).

Elbette bu fotoğraf benim iyi aklımdaydı...

- “O axşam bütün məhəllə bizim həyatımızda (idi),” (Elçin, 1985: 223).

O axşam bütün mahalle bizim avlumuzdaydı,

- “... mənim gözlərimin gəbağında idi.” (Elçin, 1985: 228).

... benim gözlerimin önündeydi.

- “... amma mən də haradasa o karvanın yanında idim,” (Elçin, 1985: 229).

... ama ben de neredeyse o kervanın yanıdaydım,

2.1.1.2. Devrik İsim Cümleleri

- “...allahın ki, elçisi idi Məhəmməd...” (Elçin, 1985: 39).

... Allah'ın elçisi idi Muhammed...

2.2. Yükleme Belirtisiz İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri

2.2.1. Olumlu İsim Cümleleri

2.2.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “Ğış səhəri idi,” (Elçin, 1985: 85).

Kış sabahıydı,

- “... elə bil ki taxta parçası idi.” (Elçin, 1985: 94).

... sanki tahta parçasıydı.

- “—... bu ęuşun da adı Bubbu ęuşu idi.” (Elçin, 1985: 100).

—... bu kuşun da adı Bubbu kuşuydu.

- “... hamısı saksäkä içindä idi,” (Elçin, 1985: 124).

... hepsi endişe içindeydi,

- “—... Dava torpağ üstündä idi,” (Elçin, 1985: 133).

—... Dava toprak hakkındaydı,

- “Älbättä, bizim bütün mähällämiz därd içindä idi,” (Elçin, 1985: 145).

Elbette bizim bütün mahallemiz dert içindeydi,

- “... hämişäki kimi, öz evlərindäydi,” (Elçin, 1985: 159).

... önceki gibi, kendi evlerindeydi,

- “... yäğın İbadullanın xartutu käsmäyinä tamaşa eläyändä bizi ęorxudan da o yiyäsizlik hissi idi,” (Elçin, 1985: 160-161).

... galiba İbadulla’nın karadutu kesmesine baktığımızda bizi korkutan da o sahipsizlik duygusuydu,

- “... amma o aę yuxular Gülağanın näfäsi idi,” (Elçin, 1985: 171).

... ama o beyaz rüyalar Gülağa’nın nefesi idi,

- “... Gülağanın baxışları idi,” (Elçin, 1985: 171).

... Gülağa’nın bakışlarıydı,

- “... Gülağanın täbässümü idi.” (Elçin, 1985: 171).

... Gülağa’nın tebessümüydü.

- “... çox mülayim, çox yumuşağ bir canlı hänirtisi (idi),” (Elçin, 1985: 175).

... çok mülayim, çok yumuşak bir canlı hırıltısıydı,

- “... Ädilänin yaşadığı o üçmärtäbäli bina ävvälki kimi, öz yerindä idi...” (Elçin, 1985: 183).

... Edile’nin yaşadığı o üç katlı bina önceki gibi kendi yerindeydi...

- “... öz hayında idi.” (Elçin, 1985: 189).

... kendi derdindeydi.

- “O arvadın ğarnındaki bala da aclığ içindä idi,” (Elçin, 1985: 203).

O kadının karnındaki bebek de açlık içindeydi,

- “... amma mänim atam hämişä ğaribçilik içindä idi,” (Elçin, 1985: 209).

... ama benim babam her zaman garibanlık içindeydi,

- “... amma här täräf su içindä idi,” (Elçin, 1985: 210).

... ama her taraf su içindeydi,

- “... bazar günü idi,” (Elçin, 1985: 210).

... pazar günüydü,

- “... bu istäk tamam sadälövh bir uşag istäyi idi...” (Elçin, 1985: 211).

... bu istek tamamen saf bir çocuk isteğiydi...

- “Mänim mäktäbä geydiyim şalvar tamam çirkin içindä idi...” (Elçin, 1985: 222).

Benim okulda giydiğim pantolon tamamen kir içindeydi...

- “Cäfärin, Adilin, Äbdülälinin, Ğocanın, Cäbrayılın, Ağarähimin o boz vä çiskinli sentyabr günündä dik dayanıb lal bir sükut içindä o märmär başdaşına bahan ciddi sifätläri yenä mänim gözlärimin ğabağında idi...” (Elçin, 1985: 227).

Cefer’in, Adil’in, Ebdüleli’nin, Goca’nın, Cebrayıl’ın, Ağarehim’in o kapalı ve çisentili eylül gününde dik durup sessizlik içinde o mermer mezar taşına bakan ciddi yüzleri yine benim gözlerimin önündeydi...

2.3. Yüklemler Sıfat Tamlaması Olan İsim Cümleleri

2.3.1. Olumlu İsim Cümleleri

2.3.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “Boz vä çiskinli bir sentyabr günü idi,” (Elçin, 1985: 8).

Kapalı ve çisentili bir eylül günüydü,

- “Fätulla Hatäm yäganä adam (idi)” (Elçin, 1985: 15).

Fetulla Hatem tek kişiydi...

- “... ümümiyyätlä dünyada yäganä bir säbäb idi ki...” (Elçin, 1985: 15).

... genellikle dünyadaki tek sebepti ki...

- “... ən çox sevdiyim və sevindiyim bir iş idi...” (Elçin, 1985: 18).

... en çok sevdiğim ve sevindiğim bir işti...

- “... anam cavan gəlin idi...” (Elçin, 1985: 18).

... anam genç gelindi.

- “... kitaba, dəftərə çox həvəsim var idi...” (Elçin, 1984: 19).

... kitaba, deftere çok hevesliydim...

“O zirzəmi mənim çox sevdiyim bir yer idi...” (Elçin, 1984: 19).

O bodrum benim çok sevdiğim bir yerdi...

- “... açığ-aşkar Cəbrayılın özünə baxmağ kimi bir şey idi...” (Elçin, 1985: 20).

... alenen Cəbrayıl'ın yüzünə bakmaq gibi bir şeydi...

- “... mən o göyercinlərə məhrəm adam idim...” (Elçin, 1985: 20).

... ben o güvercinlere çok yakın bir insandım...

- “... ümumiyyətlə bu, məhəllədə də bir sirri-xuda idi ki,” (Elçin, 1985: 23).

... genellikle bu, mahallede de bir Allah sırrıydı ki,

- “İbadulla söyüşçül adam idi,” (Elçin, 1985: 24).

İbadulla küfürbaz bir insandı,

- “— O İbadulla bədbəxt oğul, uşaq vaxtı elə yaxşı oğlan idi ki...” (Elçin, 1985: 28).

— O İbadulla, bahtsız oğul, çocukken öyle iyi bir oğlandı ki...

- “... Ağ Dəvə barədə cürbəcür əhvalatlar danışmaqdan, fikrə getməkdən ötrü Balakərimin ən çox xoşlandığı ikinci yer idi...” (Elçin, 1985: 28).

Ak Deve hakkında türlü olaylar anlatmaktan, düşünceye dalmaktan dolayı Balakerim'in en çok hoşlandığı ikinci yerdi...

- “... çünki Balakərim mənim üçün elə-beləcə Balakərim idi...” (Elçin, 1985: 30).

... çünkü Balakerim benim için sadece Balakerim'di...

- “... çünki Balakərim də dəstə-dəstə uçub gəlib o göşə tut ağacına gənan sərçələr kimi bir şey idi,” (Elçin, 1985: 30-31).

... çünkü Balakerim de öbek öbek uçup gelip o çift dut ağacına konan serçeler gibi bir şeydi,

- “... çünkü Balakärım tamam ämin idi ki...” (Elçin, 1985: 32).

... çünkü Balakerim tamamen emindi ki...

- “Täzäcä açılan o sähär ayazında Yolçunun bütün bedeni, fikri, hissläri bir mö’cüzä häsrätindä idi,” (Elçin, 1985: 33).

Yeni açılan o sabah ayazında Yolcu’nun bütün bedeni, fikri, hisleri bir mucize hasretindeydi,

- “... çünkü bütün ömrünü gäçirdiyi alış-veriş içindä ayda, iki ayda bir däfä Şähärä balaca säfär yeganä imkân idi ki,” (Elçin, 1985: 34-35).

... çünkü bütün ömrünü geçirdiği ticaret içinde ayda bir, iki ayda bir defa Şehr’e yaptığı kısa yolculuk tek imkandı ki,

- “...fikrindä dolaşan täkcä bu bir mısra idi.” (Elçin, 1985: 40).

... zihninde dolaşan yalnızca bu bir mısraydı.

- “... bu adamlar Yolçunun särt xasiyyätinä yaxşı bäläd idi.” (Elçin, 1985: 41).

... bu adamlar Yolcu’nun sert karakterine çok aşınaydı.

- “...yä’ni yazan adam idi...” (Elçin, 1985: 43).

... yani yazan insandı...

- “... İbrahimin şe’r oğurlamağının özü dä elä hörmätli bir iş idi...” (Elçin, 1985: 45).

... İbrahim’in şiir çalması da öyle saygın bir işti...

- “... Göca da mänimlä daha artıg mehriban idi...” (Elçin, 1985: 46).

... Goca da benimle daha fazla samimiydi...

- “Goca bizim mähällämizdä birinci adam idi ki,” (Elçin, 1985: 48).

Goca bizim mahallemizde ilk kişiydi ki,

- “... birinci adam idi ki,” (Elçin, 1985: 48).

... birinci kişiydi ki,

- “... bizim mähällämizdäki evlärä yeganä yazı masası idi...” (Elçin, 1985: 49).

... bizim mahallemizdeki evler içinde tek yazı masasıydı...

● “...Gocanın t b ss m  h mi  ki kimi o g d r mülayim ve ılı  idi ki...” (Elçin, 1985: 50).

... Goca’nın tebessümü her zamanki gibi o kadar mülayim ve ılıktı ki...

● “... bu s hb t m nim v  yolda larımın da mara la  ula  asdığımız v  m h ll mizin gizli sirl rind n biri kimi bir-birimiz  danışdığımız  hvalat idi.” (Elçin, 1985: 53).

... bu sohbet benim ve arkadaşlarımın da merakla dinlediğimiz ve mahallemizin gizli sırlarından biri gibi birbirimize anlattığımız olaydı.

● “... amma Goca il   dil nin bir-birl rini ist m l ri ba a  hvalat idi...” (Elçin, 1985: 53).

... ama Goca ile Edile’nin birbirlerini sevmeleri başa bir olaydı...

● “... baya k  f r h hissi,  urur bunun yanında bir heç idi.” (Elçin, 1985: 55).

... az  nceki sevin  hissi, gurur bunun yanında bir hi ti.

● “ dil nin s si el  yumu a , el  mülayim idi ki,” (Elçin, 1985: 55).

Edile’nin sesi  yle yumuşak,  yle m layimdi ki,

● “... a zım eləcə  up uru idi.” (Elçin, 1985: 55).

... a zım  ylece kupkuruydu.

● “Saza lı bir  i  günü idi...” (Elçin, 1985: 56).

 ok soğuk bir kış günüydü...

● “...  dil  bel  yaxşı  ız idi,” (Elçin, 1985: 62).

... Edile böyle iyi kızıdı,

● “... (atam is  növbəti s f rd  idi),” (Elçin, 1985: 65).

... (babam ise bir sonraki seyahattedydi),

● “... amma burası m nim  c n bir kəşf idi ki,” (Elçin, 1985: 75).

... ama burası benim i in bir ke ifti ki,

● “Muxtarın  ula ları çox kiçik idi,” (Elçin, 1985: 77).

Muhtar’ın kulakları çok küçüktü,

● “... (o stulların söykanäcäyi dä Muxtarın pencäyi kimi, ğara meşindän idi),” (Elçin, 1985: 77).

... (o sandalyelerin arkalığı da Muhtar’ın ceketi gibi kara meşindendi),

● “... bu fikirdä idi ki,” (Elçin, 1985: 79).

... bu fikirdeydi ki,

● “Män Xanım xalanın ğalın ğaşlarının altından baxan sakit gözlärinä, kip örtülmüş nazik dodağlarına, ciddi sifätinä baxa-baxa tamam bir heyrät içindä idim ki,” (Elçin, 1985: 80).

Ben Hanım Teyze’nin kalın kaşlarının altından bakan sakın gözlerine, sıkıca örtülmüş ince dudaklarına, ciddi suratına baka baka tam bir hayret içindeydim ki,

● “Adicä adamlar idi...” (Elçin, 1985: 87).

Sıradan adamlardı...

● “... o lopa bığlı milisionerin oturduğu köşkün o balaca pāncārāsı bu binada yeganä pārdāsiz pāncārä idi” (Elçin, 1985: 88).

... o pos bıyıklı polisin oturduğu kulübenin o küçücük penceresi bu binadaki tek perdesiz pencere idi.

● “...häyät-dän çıkan Xanım xalanın gözlädiyi adam idi.” (Elçin, 1985: 91).

... avludan çıkan, Hanım Teyze’nin beklediği kişiydi.

● “... täkcä burası hamı üçün açığ-aşkar aydın idi ki,” (Elçin, 1985: 93).

... sadece bu konu herkes için tamamen belliydi ki,

● “... burası da mänim üçün tamam aydın idi ki,” (Elçin, 1985: 95).

... bu konu benim için açıkça belliydi ki,

● “... Ğoca’nın yazı mizi kimi bir miz idi...” (Elçin, 1985: 97).

... Goca’nın yazı masası gibi bir masaydı...

● “... amma Balakärüm heç kim idi.” (Elçin, 1985: 99).

... ama Balakerim bir hiçti.

● “... hundur boylu, ğartal dimdiyi täki iti burunlu, nazik ğara bığlı bir oğlan idi,” (Elçin, 1985: 99).

... uzun boylu, kartal gagası gibi sivri burunlu, ince kara bıyıklı bir oğlandı,

- “—... çox da sədağətli arvad idi.” (Elçin, 1985: 100).

—... çok da güvenilir bir kadındı.

- “... həm də zarafatcıl adam idi.” (Elçin, 1985: 103).

... hem de şakacı bir insandı.

- “... o vaxtlara ki, özü beləcə bir cavan idi;” (Elçin, 1985: 106).

... o zamanlar, kendisi böyle bir gençti,

- “... hər halda Səttar Mə’sum olmağ, Səttar Mə’sumun gəzəllərini oxumaya-oxumaya o gəzəllərdəki güldə, bülbüldə zərərli bir şey axtarmağdan gət-gət üstün idi.” (Elçin, 1985: 106-107).

... herhalde Settar Mes’um olmak, Settar Me’sum’un gazellerini okumayarak o gazellerdeki gülde, bülbülde zararlı bir şey aramaktan kat kat üstündü.

- “... için-için ağlayan, özləri deyib özləri eşidən təkə Həlimə xala ilə Maştağadan gəlmiş Nisə idi.” (Elçin, 1985: 114).

... için için ağlayan, kendileri söyleyip kendileri işiten sadece Helime Teyze ile Maştağa’dan gelen Nise’ydi.

- “Biz də, həmişəki kimi, Balakərimlə birlikdə Ağ Dəvənin yanında, yaxşı başa düşmədiyimiz o sehrli aləmdə idik.” (Elçin, 1985: 116).

Biz de her zamanki gibi, Balakerim’le birlikte Ak Deve’nin yanında, iyi anlamadığımız o sihirli alemdeydik.

- “... çünki Amerika çox uzağ bir məmləkət idi,” (Elçin, 1985: 118).

... çünkü Amerika çok uzak bir memleketti,

- “... Zibə xala isə çox adi bir adam idi,” (Elçin, 1985: 118).

... Zibə Teyze isə çok sıradan bir insandı,

- “... çünki xeyirə-şərə yarayan arvad idi,” (Elçin, 1985: 119).

... çünkü hayra şerre yarayan kadındı,

- “— Bu ki, belə yaxşı oğul idi,” (Elçin, 1985: 120).

— Bu ki, böyle iyi bir oğuldu,

● “... amma Amerikadan gəlmiş bu Ğavril gözlädiklärimin tamam äksinä olaraq adi bir adam idi.” (Elçin, 1985: 121).

... ama Amerika’dan gelen bu Gavril beklediğimin tam aksine sıradan bir adamdı:

● “... Ğavrilin geyimi də adi geyim idi.” (Elçin, 1985: 121).

... Gavril’in kıyafeti de sıradan bir kıyafetti:

● “... əslində bu fikir o balaca Äläkbär üçün böyük bir kəşf idi...” (Elçin, 1985: 123).

... aslında bu fikir o küçücük Elekber için büyük bir keşifti...

● “... bu çäpär o yaşıl dağların, o güllü-çiçəkli düzənliyin, o tund ğähväyi torpağın gördüyü, şahidi olduğu ilk çäpär idi.” (Elçin, 1985: 130).

... bu çit o yeşil dağların, o güllü, çiçekli düzlüğün, o koyu kahverengi toprağın gördüğü, şahit olduğu ilk çitti.

● “— Meyrangulunun oğlu İbrahim çox yaxşı oğlan idi.” (Elçin, 1985: 134).

— Meyrangulu’nun oğlu İbrahim çok iyi oğlandı.

● “— ... o ğädär təmiz idi!...” (Elçin, 1985: 134).

—... o kadar temizdi!..

● “... buna görə də həmin əhvalatların nüfuzu bir az çox idi...” (Elçin, 1985: 134).

... bu yüzden benzer hadiselerin etkisi biraz fazlaydı...

● “... elä bil ki, bu da, Şövkät ilä mänim aramda bir oyun idi.” (Elçin, 1985: 138).

... sanki bu da Şövkət ile benim aramda bir oyundu.

● “Ädilänin o ğara gözləri, o ağ sifäti, o ğalın və uzun, o xurmayı rəngli ğoşa hörükləri yenä də mänim üçün doğma idi,” (Elçin, 1985: 138).

Edile’nin o kara gözleri, o beyaz yüzü, o kalın ve uzun, o kahverengi çift örgüleri yine de benim için çok hoştu,

● “Ädilä mänim üçün birinci doğma adam idi ki,” (Elçin, 1985: 142).

Edile benim için birinci en yakın insandı ki,

● “Älbättä, biz hamımız Balakärimin xasiyyätinä yaxşı bäläd idik,” (Elçin, 1985: 147).

Elbette hepimiz Balakerim’in karakterine çok aşinaydık,

● “... çünki bu gün günorta o tüzä gäbrä gözünü dikib dayanmış Muxtar sähär-sähär alt köynäyində şuşäbänddəki çiçäkləri sulayan Muxtar idi,” (Elçin, 1985: 148).

... çünkü bugün öğlen o yeni mezara gözünü dikip durmuş Muhtar sabah sabah atletiyə balkondaki çiçekləri sulayan Muhtar’dı.

● “... ävvälki havalar idi,” (Elçin, 1985: 148).

... önceki havalardı,

● “—... ortası tamam tökülmüş ağappağ gıvrım saçlı, çal bıqlı bir kişi idi...” (Elçin, 1985: 153).

—... ortası tamamen dökülmüş bembeyaz, kıvrıcık saçlı, kır bıyıklı bir insandı...

● “Cäfärgulu mänimlä görüşünä üräkdän şad idi,” (Elçin, 1985: 155).

Cafergulu benimle görüştüğüne çok mutluydu;

● “... eyni zamanda, başımızı ucaldan bir şey idi,” (Elçin, 1985: 156).

... aynı zamanda, başımızı yücelten bir şeydi;

● “Bu çox güssäli bir hiss idi.” (Elçin, 1985: 158).

Bu çok hüznü bir duyguydu.

● “... yenä dä küläklı-sazaqlı bir payız günü idi,” (Elçin, 1985: 165).

... yine de rüzgârlı, ayazlı bir güz günüydü,

● “Här halda birinci däfä idi ki,” (Elçin, 1985: 166).

Herhalde ilk defaydı ki,

● “... indi o boyda foto kağızı tapmağ çox çätin idi,” (Elçin, 1985: 168).

... şimdi o boyda fotoğraf kâğıdı bulmak çok zordu,

● “... bu o vaxtlar idi ki,” (Elçin, 1985: 168).

... bu o zamanlardı ki,

● “Nä adi sözlär idi,” (Elçin, 1985: 169).

Ne sıradan sözlerdi:

● “Gülağa hündürboylu, enliküräklı, şümal bir oğlan idi...” (Elçin, 1985: 170).

Gülağa uzun boylu, geniş omuzlu, boylu boslu bir oğlandı...

- “Gülağa ilä Sona bu mähällädä birinci kişi (idi)...” (Elçin, 1985: 170).

Gülağa ile Sona bu mahallede birinci adamdı.

- “Här täräfi basmış o ğaranlığ içindä ğarın güclä sezilän ağımtıl parıltısı yer üzünün ğaradan başğa da ränglärindän xəbär verän yeganä işarä idi.” (Elçin, 1985: 170).

Her tarafı kaplamış o karanlık içinde karın güçlkle sezilen beyazımsı parıltısı yeryüzünün siyahtan başka renklerinden haber veren yegâne işaretti.

- “Üçgünc bir maktub idi...” (Elçin, 1985: 171).

Üç köşeli bir mektuptu...

- “... çünkü o ğara xəbär ağ yalan idi,” (Elçin, 1985: 172).

... çünkü o kara haber beyaz yalandı,

- “... çünkü cəbhədən gələn o üçkünc kağız ağ yalan idi...” (Elçin, 1985: 172).

... çünkü cepheden gelen o üç köşeli kâğıt beyaz yalandı...

- “... çünkü bu müvəğğäti bir ayrılığ idi,” (Elçin, 1985: 174).

... çünkü bu geçici bir ayrılıktı,

- “... bu ter damcıları idi,” (Elçin, 1985: 176).

... bu ter damlalarıydı,

- “... sakit, səssiz-səmirsiz bir ğış gecəsi idi...” (Elçin, 1985: 176).

... sakın, sessiz sedasız bir kış gecesi idi...

- “... tamam arxayın idi,” (Elçin, 1985: 177).

... tamamen rahattı,

- “Bu böyük bina on bir mərtəbə idi...” (Elçin, 1985: 182).

Bu büyük bina on bir kattı...

- “... bu bina, əlbəttə, əvvəlki bina idi,” (Elçin, 1985: 183).

... bu bina, elbette, önceki binaydı,

- “... çünkü bizim həyatımız də, bizim dalanımız da, bizim küçəmiz də tamam imkansız idi.” (Elçin, 1985: 185-186).

... çünkü bizim avlumuz da bizim yolumuz da bizim sokağımız da tamamen imkansızdı.

- “... hətta o cür hündürlüyünə görə də çox kök idi...” (Elçin, 1985: 186).

... hətta o uzun boyluluğuna görə de çox şişmandı...

- “... o ağ göyərclilər də tərtemiz mavi göyərclilər idi,” (Elçin, 1985: 188).

... o beyaz güvercinlər de tertemiz mavi güvercinlərdi,

- “... göy də tərtemiz mavi idi...” (Elçin, 1985: 188).

... gökyüzü de tertemiz maviydi...

- “Bu, məhəlləmizdə mənim yadıma gələn birinci oğurluğu idi.” (Elçin, 1985: 188).

Bu, mahallemizde benim aklıma gelen birinci hırsızlıktı.

- “... amma mənim başımın üstündə dayanan Xanım xala idi,” (Elçin, 1985: 188).

... ama benim başımın üstündə duran Hanım Teyze’ydi,

- “... o gədər kök idi ki,” (Elçin, 1985: 189).

... o kadar şişmandı ki,

- “... amma Fətulla Hatəmin o kitabları da tamam yalan idi...” (Elçin, 1985: 192).

... ama Fətulla Hatem’in o kitabları tamamen yalandı...

- “—... gənli-ğadalı illər idi də,” (Elçin, 1985: 194).

—... belalı yıllardı ya,

- “... amma indi tamam bomboş idi.” (Elçin, 1985: 203).

... ama şimdi tamamen bomboştu.

- “Ümid ancağı bu karvan yoluna idi,” (Elçin, 1985: 204).

Ümit ancak bu kervan yolundaydı,

- “... atam öz təbiətinə və taleyinə görə bəlkə də bizim dalanımıza, bizim küçəmizə yad bir adam idi,” (Elçin, 1985: 208).

... babam kendi tabiatına ve talihine göre belki de bizim yolumuza, bizim sokağımıza yabancı bir insandı,

- “... o sürücülərin üçü də gənc kişilər idi,” (Elçin, 1985: 209).

... o şoförlerin üçü de yaşlı adamlardı,

- “... mənim atamla bir yaşda idi,” (Elçin, 1985: 209).

... benim babamla aynı yaşıydı,

- “... bu, küt bir säs idi...” (Elçin, 1985: 211).

... bu, küt bir sesti...

- “... ğapısı bağı, divarları yaş, bilät kassasının balaca pāncārəsi dāmir torlu idi...” (Elçin, 1985: 212).

... kapısı kilitli, duvarları ıslak, bilek ğışesinin küçük penceresi demir kafesliydi...

- “Adi binalardaki kimi, blok pilläkānləri idi,” (Elçin, 1985: 213).

Normal binalardaki gibi blok merdivenleriydi,

- “... anamın öz-özüne danışmağa başladığı günlər idi,” (Elçin, 1985: 216).

... annemin kendi kendine konuşmaya başladığı günlerdi,

- “... hämin yazığı, yetimlik kimi bir şey idi:” (Elçin, 1985: 216).

... bu zavallılık, yetimlik gibi bir şeydi:

- “... Xanım xala ilä bizim häyätimiz arasında, ümumiyyätlä, Xanım xala ilä bütün mähällämiz arasında, bütün yer arasında, göy arasında şəffaf bir sädd idi...” (Elçin, 1985: 219).

... Hanım Teyze ile bizim avlumuz arasında, genellikle, Hanım Teyze ile bütün mahallemiz arasında, bütün yer arasında, gök arasında şəffaf bir setti.

- “Onlar altı nāfär idi.” (Elçin, 1985: 227).

Onlar altı kişiydi.

- “... män o altı nāfärlä beläcä üzbäüz idim,” (Elçin, 1985: 227).

... ben o altı kişiyle böyle karşı karşıyaydım,

- “... onların altısı da bir yerdä (idi)” (Elçin, 1985: 228).

... onların altısı da bir yerdeydi...

- “... o hisslär, o düşüncälär, o tāmizlik, elä bil näsä mälhäm kimi bir şey idi...” (Elçin, 1985: 228).

... o duygular, o düşünceler, o temizlik, sanki ilaç gibi bir şeydi...

- “... kimsä bir başğa adam idi,” (Elçin, 1985: 229).

... her kimse bir başka kişiydi,

● “... günün altında yamyaşıl düzänlik boyu uzanıb gedän o karvan yolu idi,” (Elçin, 1985: 229).

... güneşin altında yemyeşil düzlük boyunca uzanıp giden o kervan yoluydu,

● “Yola salan isä ğalın ğaşların altından baxan iri vä ğara gözlär idi...” (Elçin, 1985: 229).

Yolcu eden ise kalın kaşlarının altından bakan iri ve kara gözlerdi...

2.4. Yükleme Edat Grubu Olan İsim Cümleleri

2.4.1. Olumlu İsim Cümleleri

2.4.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

● “... o birinin şalvarı dizinacän idi,” (Elçin, 1985: 59-60).

... öbürünün pantolonu dizine kadardı,

● “... dodağlarındaki o tábässüm dä hämişäki kimi idi,” (Elçin, 1985: 175).

... dudaklarındaki o tebessüm de her zamanki gibiydi,

2.5. Yükleme Unvan Grubu Olan İsim Cümleleri

2.5.1. Olumlu İsim Cümleleri

2.5.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

● “— Xanım xaladı dä...” (Elçin, 1985: 97).

— Hanım Teyze’dir be...

● “... amma adı ävvälki kimi ğässab Dadaşbala idi,” (Elçin, 1985: 136).

... ama adı önceki gibi Kasap Dadaşbala’ydı;

2.5.2. Olumsuz İsim Cümleleri

2.5.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

● “... o güllär dünändän bəri Kübra xalasız idi,” (Elçin, 1985: 99).

... o güller dünden beri Kübra Teyzesiz idi,

● “... müharibädä öläñ şair İbrahim yox (idi),” (Elçin, 1985: 135).

... savaşta ölen Şair İbrahim değildi,

2.6. Yükleme Yönelme Grubu Olan İsim Cümleleri

2.6.1. Olumlu İsim Cümleleri

2.6.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “... amma mānim bütün ürāyim, bütün varlığım hāmin dām Xanım xalaya dārin bir taşākkürlä dolu idi,” (Elçin, 1985: 187).

... ama benim bütün yüreğim, bütün varlığım bu an Hanım Teyze’ye derin bir teşekkürle doluydu.

2.7. Yükleme Ayrılma Grubu Olan İsim Cümleleri

2.7.1. Olumlu İsim Cümleleri

2.7.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “Bir dāfā hāmin 44-cü ilin isti vā ğurağlığ payız ğünlärindän biri idi.” (Elçin, 1985: 214).

Bir kere, aynı 44 yılının sıcak ve kurak ğüz ğünlerinden biriydi.

- “... o karvan yalnız Ağ Dāvādän ibarät idi...” (Elçin, 1985: 229).

... o kervan yalnız Ak Deve’den ibaretti...

2.8. Yükleme Fiilimsi Olan İsim Cümleleri

2.8.1. Olumlu İsim Cümleleri

2.8.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “... bu o demāk idi ki,” (Elçin, 1985: 72).

... bu o demekti ki,

2.9. Yükleme Özel İsim Olan İsim Cümleleri

2.9.1. Olumlu İsim Cümleleri

2.9.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “Cāfār idi...” (Elçin, 1985: 8).

Cefer’di...

- “Adil idi...” (Elçin, 1985: 8).

Adil’di...

- “Ābdülāli idi...” (Elçin, 1985: 8).

Ebdüleli’ydi...

- “Ġoca idi...” (Elçin, 1985: 8).

Goca'ydı...

- “Cäbrayıl idi...” (Elçin, 1985: 8).

Cebraıl'dı...

- “Ağarähim idi.” (Elçin, 1985: 8).

Ağarehim'di.

- “Mähällädä mänim än yaxın dostum Cäfärgulu idi...” (Elçin, 1985: 30).

Mahallede benim en yakın dostum Cefergulu'ydu...

- “Bu yazı masası Ğocanın idi...” (Elçin, 1985: 49).

Bu yazı masası Goca'nındı...

- “Muxtar idi...” (Elçin, 1985: 75).

Muhtar'dı...

- “O lopa bıǵlı milisioner ermäni idi,” (Elçin, 1985: 85).

O pos bıyıklı polis Ermeni'ydi,

- “—... adı Bilğeyis idi,” (Elçin, 1985: 100).

—... adı Bilgeyis'ti,

- “... bir dä ki, Nisä idi,” (Elçin, 1985: 106).

... biri de Nise'ydi,

- “Ziba xala yähudi idi,” (Elçin, 1985: 118).

Ziba Teyze Yahudi'ydi,

- “Älbättä, Ziba xalanın än birinci müştärisi Şövkät idi...” (Elçin, 1985: 118).

Elbette, Ziba Teyze'nin en birinci müşterisi Şövket'ti...

- “O üç näfärdän biri, o yaşlı kişi Muxtar idi. (Elçin, 1985: 212).

O üç kişiden biri, o yaşlı adam Muhtar'dı.

2.9.2. Olumsuz İsim Cümleleri

2.9.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “... onlar bälkä doğrudan da İbrahimin deyil idi,” (Elçin, 1985: 135).

... onlar belki gerçekten de İbrahim'in değildi,

2.10. Yükleml Cins İsim Olan İsim Cümleleri

2.10.1. Olumlu İsim Cümleleri

2.10.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “Xanım xalagilin binasının birinci märtäbäsi zirzämi idi...” (Elçin, 1985: 19).

Hanım Teyzelerin binasının birinci katı bodrumdu...

“... yay idi ...” (Elçin, 1985: 22).

... yaz idi...

- “... amma anam indä evdä idi,” (Elçin, 1985: 24).

... ama annem şimdi evdeydi,

- “«Tüllab» bizim mähällädä söyüş idi,” (Elçin, 1985: 42).

«Tüllab» bizim mahallede küfürdü,

- “... çünkü Sättar Mä’sum da şair idi,” (Elçin, 1985: 43).

... çünkü Settar Masum da şairdi,

- “... İbrahim şair idi...” (Elçin, 1985: 44).

... İbrahim şairdi...

- “... dördü dä ärdä idi,” (Elçin, 1985: 51).

... dördü de kocadaydı,

- “... amma hämin gün otağda idi,” (Elçin, 1985: 52).

... ama bugün odadaydı,

- “Ädilä ilä Tamara bizdän on-on beş addım irälidä idilär...” (Elçin, 1985: 63).

Edile ile Tamara bizden on on beş adım ilerideydiler...

- “(atam hämişäki kimi, säfärdä idi)” (Elçin, 1985: 74).

(babam her zamanki gibi yolculuktaydı)

- “... ǵaranlıǵ idi, (Elçin, 1985: 75).

... karanlıktı,

- “Kübra xalagilin evindä än maraǵlı şey, älbättä, telefon idi...” (Elçin, 1985: 77).

Kübra Teyzelerin evinde en ilgi çekici şey, elbette, telefodu...

- “O ęış elä bil payız idi,” (Elçin, 1985: 78).

O kış sanki sonbahardı,

- “... axşam idi,” (Elçin, 1985: 82).

... akşandı,

- “... heç olmasa sürücünün yanında ayıb idi...” (Elçin, 1985: 83).

... hiç olmazsa şoförün yanında ayıptı...

- “Gülağa saatsaz idi...” (Elçin, 1985: 100).

Gülağa saatçıydı...

- “Nisä xala Maştağada ärdä idi,” (Elçin, 1985: 102).

Nise Teyze Maştağa’da kocadaydı,

- “... äri ęässab idi,” (Elçin, 1985: 102).

... kocası kasaptı,

- “... Maştağada ärdä idi...” (Elçin, 1985: 106).

... Maştağa’da kocadaydı...

- “... otağ alağaranlığ idi,” (Elçin, 1985: 107).

... oda alaca karanlıktı,

- “... indi dā sağ-salamat evlärindä idi.” (Elçin, 1985: 117).

... şimdi de sağ salim evlerindeydi.

- “... ęalanları evdä idi,” (Elçin, 1985: 124).

...kalanları evdeydi,

- “Cäbrayıl ilä Ağarähim isä hälä evdä idi.” (Elçin, 1985: 124).

Cebrayıl ile Ağarehim ise hala evdeydi.

- “... här täräf daş idi,” (Elçin, 1985: 126).

... her taraf taşı,

- “... ęıngıl idi...” (Elçin, 1985: 126).

... akıldı...

- “... çünki Häğiğäti deyän dä, äslindä, insan idi...” (Elçin, 1985: 132).

... çünkü Hakikati diyen de aslında insandı...

- “... gözləri yolda idi,” (Elçin, 1985: 144).

... gözleri yoldaydı,

- “... amma hər halda mähəbbät idi,” (Elçin, 1985: 151).

... ama her şeye rağmen sevgiydi,

- “... istäk idi.” (Elçin, 1985: 151).

... istekti:

- “həmişəki şalvar da aynımda idi,” (Elçin, 1985: 157).

... her zamanki pantolonum da üstümdeydi,

- “... nə əri nə, ғardaşı, nə də ki, oğlu müharibədə idi.” (Elçin, 1985: 157).

... ne kocası ne kardeşi ne de oğlu savaştaydı.

- “... çünki əzizləri müharibədə idi,” (Elçin, 1985: 157).

... çünkü en kıymetlileri savaştaydı,

- “... müharibədə idilər...” (Elçin, 1985: 161).

... savaştaydılar...

- “... Həsənağa əmi də, Ağahüseyn əmi də, Əzizağa əmi də, bizim məhəlləmizin bütün kişiləri müharibədə idi,” (Elçin, 1985: 161).

... Həsənağa Amca da Ağahüseyn Amca da Əzizağa Amca da bizim mahallemizin bütün erkekleri savaştaydı,

- “... mənim atam da müharibədə idi,” (Elçin, 1985: 161).

... benim babam da savaştaydı,

- “Bir dəfə yay idi,” (Elçin, 1985: 169).

Bir defasında yazdı,

- “... amma Sonanın dedikləri hamısı həğiğət idi,” (Elçin, 1985: 169).

... ama Sona'nın dediklerinin tümü gerçektir,

- “... ғadın xeylağı idi ki,” (Elçin, 1985: 170).

... kadındı ki,

- “... bu həgigət idi,” (Elçin, 1985: 175).

... bu gerçektə,

- “... nəfəsi idi.” (Elçin, 1985: 175).

... nefesidi.

- “Bunlar hamısı, əlbəttə, başlanğıc idi,” (Elçin, 1985: 192).

Bunların hepsi, elbette, başlanğıcı,

- “Zalım oğlu o Səftər Mə’sum, səhərdən axşamacan zakusocnularda idi...” (Elçin, 1985: 195).

Zalimin oğlu o Settar Mə’sum sabahtan axşama kadar meyhanələrdəydi...

- “... çünki cavan sürücülərin hamısı müharibədə idi,” (Elçin, 1985: 209).

... çünki gənc şoförlerin hepsi savaşırdı,

- “... amma mənim atam müharibədə idi,” (Elçin, 1985: 209).

... amma benim babam savaşırdı,

- “Fətulla Hətam indi Muxtarın evində gonağ idi,” (Elçin, 1985: 209).

Fətulla Hətam şimdi Muhtar’ın evində misafirdi,

- “... amma o güllər kağızdan idi.” (Elçin, 1985: 214).

... amma o güllər kağıttandı.

- “Papağçı Əbülfət əmi də, Fatma xala da gəbiristanlıqda idi...” (Elçin, 1985: 224).

Kalpəkçi Əbülfət Amca da Fatma Teyze də mezarlıqta idi...

- “... dalanımızda idi.” (Elçin, 1985: 223).

... yolumuzdaydı.

- “... bütün bunlar yuxu idi,” (Elçin, 1985: 228).

... bütün bunlar rüyaydı,

2.10.1.2. Devrik İsim Cümleleri

- “... Gülağanın atası da məhəlləydi, anası da, gərdaşları, bacıları da.” (Elçin, 1985: 170).

Gülağa'nın babası da mahalleydi, anası da kardeşleri, bacıları da.

2.10.2. Olumsuz İsim Cümleleri

2.10.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “... mən daha uşağ deyildim,” (Elçin, 1985: 142).

... ben artık çocuk değildim,

- “... o təzə gəbir günorta olduğu kimi, gəbiristanlıqda deyildi,” (Elçin, 1985: 147).

... o yeni mezar öğlen olduğu gibi mezarlıkta değildi,

2.11. Yükleme Kişi Zamiri Olan İsim Cümleleri

2.11.1. Olumlu İsim Cümleleri

2.11.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “... saçları ağarmış ve tökülmüş, üzlərinə gırış düşmüş bu yaşlı adamlar ONLAR idi...” (Elçin, 1985: 8)

... saçları ağarmış ve dökülmüş, yüzleri kırışmış bu yaşlı adamlar ONLARDI...

- “... çünkü yoldaşlarımın arasında yaşca ən kiçiyi mən idim;” (Elçin, 1985: 74).

... çünkü arkadaşlarımın arasında yaşca en küçük bendim;

- “— Bu yer də mənim idi.” (Elçin, 1985: 131).

— Bu yer de benimdi.

- “— Bu torpağ mənim idi,” (Elçin, 1985: 132).

— Bu toprak benimdi,

- “... mən özüm idim...” (Elçin, 1985: 135).

... bizzat bendim...

- “... ən çox pul gəzanan da elə o idi,” (Elçin, 1985: 136).

... en çok para kazana da sadece o idi,

- “... daha doğrusu, sevinən mən idim,” (Elçin, 1985: 229).

... daha doğrusu, sevinen bendim,

2.11.2. Olumsuz İsim Cümleleri

2.11.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “... bəlkə də o sualı verən mən deyildim,” (Elçin, 1985: 229).

... belki de soruyu soran ben değildim,

- “... çünkü, aslindä, sevinän män deyildim,” (Elçin, 1985: 229).

... çünkü, aslında, sevinen ben değildim,

2.12. Yükleme İşaret Zamiri Olan İsim Cümleleri

2.12.1. Olumlu İsim Cümleleri

2.12.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “Mäsälä burasında idi ki...” (Elçin, 1985: 13).

Mesele şuydu ki...

- “...än gäribäsi bu idi ki,” (Elçin, 1985: 51).

... en garibi buydu ki,

- “... indi dä orada idi.” (Elçin, 1985: 116).

... şimdi de oradaydı.

- “... ğeyri-adilik täkcä onda idi ki,” (Elçin, 1985: 138).

... olağanüstülük sadece şundaydı ki,

- “... hämin gözäl fokslerden biri dä bundan ibarät idi ki,” (Elçin, 1985: 159).

... aynı güzel hokkabazlıklardan biri de şuydu ki,

- “... mäsälä onda idi ki,” (Elçin, 1985: 211).

... mesele şundaydı ki,

- “... bu färğ bälkä dä onda idi ki,” (Elçin, 1985: 212).

... bu fark belki de şundaydı ki,

2.13. Yükleme Soru Zamiri Olan İsim Cümleleri

2.13.1. Olumlu İsim Cümleleri

2.13.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “... bu nä idi...” (Elçin, 1985: 11).

... bu neydi...

- “... Balakärimin atası, anası kim idi?” (Elçin, 1985: 30).

Balakerim’in babası, annesi kimdi?

- “... Şövkätin dä bu ğädär pulu haradan idi?” (Elçin, 1985: 72).

... Şövkət'in bu kadar parası neredendi?

2.13.1.2. Devrik İsim Cümleleri

- “Saat neçä idi göräsän?” (Elçin, 1985: 172).

Saat kaçtı acaba?

- “... näydi onun adı?” (Elçin, 1985: 194).

... neydi onun adı?

2.14. Yükleme Sıfat Soylu Olan İsim Cümleleri

2.14.1. Olumlu İsim Cümleleri

2.14.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “İki ildän artıgı idi ki...” (Elçin, 1985: 7).

İki yıldan fazlaydı ki...

- “Yazı mizimin üstü bomboş idi.” (Elçin, 1985: 11).

Yazı masamın üstü bomboştı.

- “... çünkü atam bizim mähällädä gärib idi...” (Elçin, 1985: 12).

... çünkü babam bizim mahallede garibandı...

- “... atam täkcä bizim mähällädä yox, bütün dünyada gärib idi...” (Elçin, 1985: 12).

... babam sadece bizim mahallede değil bütün dünyada garibandı...

- “... amma atamın bu cür cähätläri, gäribä idi...” (Elçin, 1985: 15).

... ama babamın bu tür yönleri, garipti...

- “... yanaqları gıpgırmızı idi...” (Elçin, 1985: 16).

... yanakları kıpkırmızıydı...

- “... o zaman üz-gözümə düşän o su çiskini, o särin su çiskini, gäribä idi...” (Elçin, 1985: 18).

...o zaman yüzümə gözümə düşen o su damlaları, o serin su damlaları tuhaftı.

- “... isti idi ...” (Elçin, 1985: 22).

... sıcak idi...

- “... amma gäribä idi,” (Elçin, 1985: 24).

... ama tuhaftı,

- “... ‘näsä’ sirr ilä dolu idi...” (Elçin, 1985: 30).

... “bir şeyler” sır ile doluydu...

- “... bu dünyanın üzü eyni idi,” (Elçin, 1984: 34).

... bu dünyanın yüzü aynıydı,

- “... torpağ eyni idi...” (Elçin, 1985: 34).

... toprak aynıydı...

- “... amma Yolçunun gılinc oynadan häbäş gulamları da bütün bu yerlerde mäşhur idi... (Elçin, 1985:35).

...ama Yolcu’nun kılıç sallayan Habeş köleleri de bütün bu yerlerde meşhurdu...

- “...bir halda ki, belä idi,” (Elçin, 1985: 39).

... durum böyleydi,

- “... bu barädä Ziba xala yaxşı idi,” (Elçin, 1985: 44).

... bu konuda Ziba Teyze iyiydi,

- “... o «ZİS-16» da täptäzä idi...” (Elçin, 1985: 46).

... o «ZİS-16» da yepyenydi...

- “... amma üräyim gözäl bir häyăcanla dolu idi...” (Elçin, 1985: 46).

... ama yüreğim güzel bir heyecanla doluydu...

- “... män balaca idim,” (Elçin, 1985: 49).

... ben küçücüküm,

- “Ädilä kiçiyi idi,” (Elçin, 1985: 51).

Edile küçüğüdü,

- “Foye adamla dolu idi...” (Elçin, 1985: 55).

Dinlenme yeri insanla doluydu...

- “... män, älbättä, xoşbäxt idim.” (Elçin, 1985: 59).

... ben, elbette, mutluydum.

- “... özü də tamam kürän idi.” (Elçin, 1985: 60).

... kendi de tamamen sarımsı, kırmızımsıydı.

- “... yağın belä idi...” (Elçin, 1985: 63).

... galiba böyleydi...

- “... bu narahatlığın namä’lumluğu işğlı idi,” (Elçin, 1985: 63).

... bu huzursuzluğun bilinmezliğı aydınlıktı,

- “... färahli idi.” (Elçin, 1985: 63).

... ferahtı.

- “... Ädilä yağın ki, yaşda mänim gızımdan üç-dörd yaş kiçik idi...” (Elçin, 1985: 66).

... Edile galiba, yaşça benim kızımdan üç dörd yaş küçüktü...

- “— bizim evdä dä belä idi,” (Elçin, 1985: 69).

— bizim evde de böyleydi,

- “... Muxtarın ğara xrom uzunboğaz çäkmäläri, tünd ğähvayı ğalife şalvarı bütün mähällädä məşhur idi.” (Elçin, 1985: 70).

... Muhtar’ın kara deri çizmeleri, koyu kahverengi külot pantolonu bütün mahallede məşhurdu.

- “... amma Şövkät gözäl idi...” (Elçin, 1985: 77).

... ama Şövkət güzeldi...

- “... çünki xəstä idi,” (Elçin, 1985: 77).

... çünki hastaydı,

- “... bütün mähällä Äbdulälinin ähvalatı ilä məşğul idi,” (Elçin, 1985: 80).

... bütün mahalle Ebduleli’nin hadisesi ile məşguldü,

- “... soyuğ idi...” (Elçin, 1985: 85).

... soğuktu...

- “Milisionerin ğanı ğara idi,” (Elçin, 1985: 92).

Polis keyifsizdi,

- “... amma anam cavan idi,” (Elçin, 1985: 98).

... ama annem gençti,

- “... gözäl idi...” (Elçin, 1985: 98).

... güzeldi...

- “Bax nähköng idi,” (Elçin, 1985: 99).

Bach büyüktü,

- “... tək idi,” (Elçin, 1985: 102).

... yalnızdı,

- “... amma bu barədə (və ümumiyyətlə!) kişinin xasiyyəti tünd idi,” (Elçin, 1985: 102).

... ama bu hususta (ve genellikle!) adamın karakteri sertti,

- “... Əliabbas kişi həm acıqlı idi,” (Elçin, 1985: 103).

... Eliabbas hem sinirliydi,

- “... gəribə idi,” (Elçin, 1985: 110).

... tuhaftı,

- “... bu yad kişilərin gəbağında arvadını gecə köynəyində ayağı yalın, başı açıq görməkdənsə, ölmək yüz dəfə artıq idi...” (Elçin, 1985: 110).

... bu yabancı kişilərin önündə karısını geceliğiyle ayağı çıplak, başı açık görməktənsə, ölmək yüz dəfə daha iyiydi...

- “Məmmədbağırın paltosunun, pencəyinin yaxası açıq idi...” (Elçin, 1985: 114).

Memmedbağır’ın paltosunun, ceketinin yakası açıktı...

- “Nə ilə məşğul idim?” (Elçin, 1985: 115).

Ne ilə məşguldüm?

- “... mehriban (idi),” (Elçin, 1985: 119).

... samimiydi,

- “... dili şirin idi,” (Elçin, 1985: 119).

... dili tatlıydı,

- “O kənddə insanın ayağının altındakı yer də nağıs idi,” (Elçin, 1985: 127).

O köyde insanın ayağının altındakı yer de kusurluydu,

- “...başının üstündäki göy dä nağis idi,” (Elçin, 1985: 127).

... başının üstündeki gök de kusurluydu,

- “Häğigäti deyänin dä gözläri Ağ Dävänin läpir yerlərindən baş ğaldıran o çiçäklär kimi, ağappağ idi...” (Elçin, 1985: 132).

Hakikati diyenin de gözleri Ak Deve’nin ayak izlerinden büyüyen o çiçekler gibi bembeyazdı...

- “... ğäribä idi,” (Elçin, 1985: 137).

... tuhaftı,

- “... bütün bunlar hamısı belä idi,” (Elçin, 1985: 138).

... bütün bunlar böyleydi,

- “Anam Säfurä xaladan cavan idi,” (Elçin, 1985: 141).

Annem Sefure Teyze’den gençti,

- “Ädilä sağ idi,” (Elçin, 1985: 142).

Edile sağdı,

- “Klarnet çalan Äläkbärin bir gözü şikäst idi,” (Elçin, 1985: 144).

Klarnet çalan Elekber’in bir gözü sakattı,

- “... nigaran idi,” (Elçin, 1985: 147).

... endişeliydi,

- “... gözläri yenä dä ävvälki kimi, zabitäli idi,” (Elçin, 1985: 150).

... gözleri yine de önceki gibi sertti.

- “... şair insandan böyük idi,” (Elçin, 1985: 155).

... şair insandan büyüktü,

- “... insandan üca idi...” (Elçin, 1985: 155).

... insandan yüceydi...

- “Särçälär ac idi,” (Elçin, 1985: 156).

Serçeler açtı,

- “... amma Balakärin başğa idi.” (Elçin, 1985: 157).

... ama Balakerim başkaydı.

- “... amma axı bizim mähällənin bütün arvadları, gızları başğa idi,” (Elçin, 1985: 157).

... ama işte bizim mahallenin bütün kadınları, kızları başkaydı,

- “... elä bil, İbadulla taunlu idi,” (Elçin, 1985: 163).

... sanki, İbadulla vebalıydı,

- “... münasibät başğa idi...” (Elçin, 1985: 166).

... sebep başkaydı...

- “... däli idi,” (Elçin, 1985: 166).

... deliydi,

- “... imkanında nə vardısı elämäyə hazır idi...” (Elçin, 1985: 168).

Ne imkânı varsa yapmaya hazırdı...

- “Sona burada tāk idi,” (Elçin, 1985: 172).

Sona burada yalnızdı,

- “... sağ idi...” (Elçin, 1985: 172).

... sağdı...

- “... çünkü Gülağa uzaqlarda idi...” (Elçin, 1985: 173).

... çünkü Gülağa uzaklardaydı...

- “... Gülağanın gözləri ğapalı idi,” (Elçin, 1985: 174).

... Gülağa’nın gözleri kapalıydı,

- “... adicä bir-birlərinin gözünün içinə baxmağ kifayät idi...” (Elçin, 1985: 174).

... basitçe birbirlərinin gözünün içine bakmak yeterliydi...

- “Vaxtlar müxtəlif idi.” (Elçin, 1985: 176).

Zamanlar farklıydı.

- “Sona tamam sakit idi,” (Elçin, 1985: 177).

Sona tamamen sakindi,

- “İkisi də çılpag idi,” (Elçin, 1985: 180).

İkisi de çıplaktı,

- “... Gülağanın portretinin yeri boş idi...” (Elçin, 1985: 180).

... Gülağa'nın portresinin yeri boştu...

- “... yä'ni bu binalar öz-özlüyündä mänä tanış idi,” (Elçin, 1985: 181).

... yani bu binalar kendi başlarına bana tanıdıktı,

- “Heç olmasa bir däfä onun şe'rlärini yığıb çap elätdirmäk lazım idi,” (Elçin, 1985: 195).

Hiç olmazsa bir defa onun şiirlerini toplayıp yayımlatmak lazımdı,

- “Göyün üzü tärtämiz idi,” (Elçin, 1985: 204).

Gökyüzü tertemizdi,

- “... bizim balaca arakäsmädäki häsir zänbil bomboş idi...” (Elçin, 1985:209).

... bizim küçük bölmedeki hasır sepet bomboştu...

- “... amma Bakının küçäläri bomboş idi...” (Elçin, 1985: 210).

... ama Bakü'nün sokakları bomboştu,

- “... sahil bomboş idi...” (Elçin, 1985: 210).

... sahil bomboştu...

- “Däniz dalğalı idi...” (Elçin, 1985: 211).

Deniz dalgalıydı...

- “... bütün bu fonların hamısında şakilläri çäkilmiş hämin adamların—täyyarä süränlärin, at çapanın, kitab oxuyanların, kabab bişiränlärin başlarının yeri boş idi,” (Elçin, 1985: 220).

... bütün bu fonların hepsinde resimleri yapılmış bu adamların -uçak sürenlerin, at koşturanın, kitap okuyanların, kebab pişirenlerin başlarının yeri boştu,

- “... dayımın da bir gözü şikäst idi,” (Elçin, 1985: 222).

... dayımın da bir gözü sakattı,

- “... män ämin idim ki,” (Elçin, 1985: 224).

... ben emindim ki,

- “... buna görə də başğa xəbərlərə, başğa hadisələrə biganə idi,” (Elçin, 1985: 225).

... onun için de başka haberlere, başka hadiselere ilgisizdi,

2.14.2. Olumsuz İsim Cümleleri

2.14.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “... anam da narahat idi,” (Elçin, 1985: 147).

... annem de rahat değildi,

2.15. Yükleme Var veya Yok Olan İsim Cümleleri

2.15.1. Yükleme Var Olan İsim Cümleleri

2.15.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “... bütün gəbiristanlığda sonu görünməyən bir təmizlik, sonu görünməyən bir güssə ve əbədilik var idi.” (Elçin, 1985: 8).

... bütün mezarlıkta sonu görünmeyen bir temizlik, sonu görünmeyen bir keder ve ebedilik vardı.

- “Onların duruşunda, onların gəra marmər gəbir daşına baxan gözlərindəki ciddilikdə və ehtiramda bu gəbiristanlığ güssəsini dağıdan, bu ümitsiz gəbiristanlığ sükutunu pozan, həmin çişkinli sentyabr günü yağışın altında ıslanmış gəbirlərə bir istilik, bir hərərət gətirən nə isə var idi...” (Elçin, 1985: 10).

Onların duruşunda, onların kara mermer kabir taşına bakan gözlerindeki ciddilikte ve saygıda bu mezarlık hüznünü dağıtan, bu ümitsiz mezarlık sükutunu bozan, bu çisentili eylül günü yağmurun altında ıslanmış kabirlere bir sıcaklık, bir hararet getiren bir şeyler vardı...

- “... o nar ağacının üstündə üç-dörd dənə gıpgırmızı nar var idi...” (Elçin, 1985: 10).

... o nar ağacının üstünde üç, dört tane kıpkırmızı nar vardı...

- “Atamda ela xasiyyətlər var idi ki...” (Elçin, 1985: 15).

Babamda öyle huylar vardı ki...

- “... onların bu gizli sirlərində bir bayram əhvalı var idi...” (Elçin, 1985: 16).

... onların bu gizli sırlarında bir bayram hali vardı...

- “... anamın atamın gəlişi ərəfəsində hamama gətməsində də o, ağappağ alt paltarlarında da, onsuz da həmişə tə-təmiz olan evimizin təzədən silib-süpürüb təmizləməsində də o bayram əhvalının güclə sezilən bir işığı, ziyası var idi.” (Elçin, 1985: 16-17).

...anamın babamın gelişi arefesinde hamama gitmesinde de o bembeyaz iç çamaşırlarında da onsuz da her zaman tertemiz olan evimizin yeniden silip süpürüp temizlenmesinde de o bayram halinin güçlkle sezilen bir ışığı, aydınlığı vardı.

- “Häyatimizin ortasında krant var idi...” (Elçin, 1984: 18).

Avlumuzun ortasında su vanası vardı...

- “... atamın baxışlarında yenä dä o bayram ähvalından gälän bir ışığ var idi...” (Elçin, 1985: 21).

... babamın bakışlarında yine de o bayram halinden gelen bir ışık vardı...

- “... o sakitliyin, o kimsəsizliyin özündä, täbiätindä isti bir năfäs var idi...” (Elçin, 1985: 22).

... o sessizliğin, o kimsesizliğin özünde, tabiatında sıcak bir nefes vardı...

- “... ğaynayan här hayatın dincälmäsi, rahatlanması var idi.” (Elçin, 1985: 22).

... kaynayan, coşan her hayatın dinlenmesi, rahatlaması vardı.

- “... üç otağı var idi,” (Elçin, 1985: 24).

... üç odası vardı,

- “... bizim evimizdä küçük bir bayram var idi...” (Elçin, 1985: 24).

... bizim evimizde küçük bir bayram vardı...

- “Muğan săhrasını yeknäsäğlikdän ğurtarmağ ehtirasının özündä dä bir yeknäsäğlik var idi.” (Elçin, 1985: 33).

Muğan sahrasını tekdüzelikten kurtarmak isteğinin özünde de bir monotonluk vardı.

- “... săhra boyu uzanan bu läpir xättindä küläk ğopan, ğasırğa başlayan müddätä ğädär bir äbädilik var idi...” (Elçin, 1985: 34).

... sahra boyunca uzanan bu ayak izi çizgisinde rüzgâr kopana, kasırğa başlayana kadar bir ebedilik vardı...

- “... hălâ Mähämmäd Räsulullah’a inanmayan adamlar var idi...” (Elçin, 1985: 39).

... hala Muhammet Resulullah’a inanmayan insanlar vardı...

- “Yolçuda uzun illäri alış-veriş täcrübäsindän gälän däğig, săhvsiz hesablama fitri var idi...” (Elçin, 1985: 39).

Yolcu'da uzun yılların ticaret tecrübesinden gelen dosdoğru, kusursuz hesaplama yeteneği vardı...

- “Gözəl günlər var idi...” (Elçin, 1985: 42).

Güzel günler vardı...

- “... evimizdə üç-dörd kitab var idi,” (Elçin, 1985: 43).

... evimizde üç dört kitab vardı,

- “...səhifələrinin yarısı var idi,” (Elçin, 1985: 43).

... sayfalarının yarısı vardı,

- “Söze nə ehtiyac var idi...” (Elçin, 1985: 43).

Söze ne gerek vardı...

- “Meyrangulu əminin İbrahim adlı bir oğlu var idi...” (Elçin, 1985: 44).

Meyrankulu Amca'nın İbrahim adlı bir oğlu vardı...

- “... onların qırmızı, yaşıl, göy, sarı, narıncı ışıltılarında mənim bütün ürəyime yayılan ılıq bir təbəssüm var idi,” (Elçin, 1985: 47).

... onların kırmızı, yeşil, mavi, sarı, turuncu ışıltılarında bütün yüreğime yayılan ılık bir tebessüm vardı;

- “... mənim bütün içimdə heç vaxt hiss etmədiyim bir sevinc, coşğunluq var idi...” (Elçin, 1985: 48).

... içimde hiçbir zaman hissetmediğim bir sevinç, coşku vardı...

- “... amma bu dəfə həmin yazı masasının üstündə iri və ağappaq sümüklər var idi.” (Elçin, 1985: 49).

... ama bu defa bu yazı masasının üstünde iri ve bembeyaz kemikler vardı.

- “Fatma xala ilə Əbülfət əminin Ədilədən başqa dörd qızı var idi,” (Elçin, 1985: 51).

Fatma Teyze ile Ebulfet Amca'nın Edile'den başka dört kızı vardı,

- “... burada bir gizlilik var idi,” (Elçin, 1985: 53).

... burada bir gizlilik vardı,

- “... Xanım xalanın kini, ədavəti var idi!...” (Elçin, 1985: 53).

... Hanım Teyze'nin kini, düşmanlığı vardı!..

- “Mänim ürayimdä säbäbini bilmädiyim bir nigarançılığlar var idi,” (Elçin, 1985: 54).

Yüreğimde sebebini bilmediğim endişeler vardı,

- “... bu säsdä elä bir nävaziş, mährämlük var idi ki,” (Elçin, 1985: 55).

... bu seste öyle bir incelik, yakınlık vardı ki,

- “... amma sulu gözlärindä bir minnätarlıg var idi:” (Elçin, 1985: 57).

... ama sulu gözlerinde bir minnettarlık vardı:

- “... o äldä hämin gözälliklä, mehribanlıgla bärabär, näsä bir häzinlik dä var idi.” (Elçin, 1985: 58).

... o elde bu güzellekle, samimilikle beraber, hüznü bir şeyler de vardı.

- “... bu gizli mähäbbät-den mänim dä näsä bir ämanätim var idi.” (Elçin, 1985: 59).

... bu gizli muhabbette benim de bir emanetim vardı.

- “... birinin yekä vä ğırmızı burnu var idi,” (Elçin, 1985:59).

... birinin büyük ve kırmızı burnu vardı,

- “... böyük vä dama-dama pencäyi var idi,” (Elçin, 1985: 60).

... büyük ve kareli bir ceketini vardı,

- “... gözäl günlär var idi...” (Elçin, 1985: 60).

... güzel günler vardı...

- “... o ğırmızıda bir şäffaflıg var idi...” (Elçin, 1985: 60).

... o kırmızıda bir şeffaflık vardı...

- “... ürayimdä bir sevinc, bir şadlıg var idi,” (Elçin, 1985: 62).

... yüreğimde bir sevinç, bir mutluluk vardı,

- “... mänim ürayimdä bir az ğämginlik var idi,” (Elçin, 1985: 63).

... yüreğimde biraz sıkıntı vardı,

- “... amma bu narahatlıgda bir äzizlik, bir doğmalıg var idi,” (Elçin, 1985: 63).

... ama bu huzursuzlukta bir kutsallık, bir samimiyet vardı,

- “... şair İbrahimin diafilm gösterisindän aparatı var idi...” (Elçin, 1985: 66).

... şair İbrahim’in kısa film gösteren teçhizatı vardı...

- “... o sirrdä hämişä bir härarät var idi.” (Elçin, 1985: 66).

... o sırda daima bir hararet vardı.

- “Deyilänä görä, özündän böyük ğardaşı var idi,” (Elçin, 1985: 72).

Dediklerine göre, kendisinden büyük bir kardeşi vardı,

- “Mähällänin cavan ğız-ğälinlärinin Şövkätä gizli bir häväsi var idi...” (Elçin, 1985: 73).

Mahallenin genç kız ve gelinlerinin Şövket’e karşı gizli bir hevesi vardı...

- “... hättä hardasa üräyimdä Şövkätlä bağlı säksäkä dä var idi,” (Elçin, 1985: 74).

... hatta neredeyse yüreğimde Şövket’le ilgili bir endişe de vardı,

- “Eyvanda çoxlu saxsı dibçäklär var idi...” (Elçin, 1985: 78).

Balkonda çok saksı vardı...

- “... o tütäyin çalgısında bütün havalardan bir az var idi...” (Elçin, 1985: 81).

... o kavalın müziğinde bütün havalardan biraz vardı...

- “... täkcä ğalın ğaşlarının altından baxan ğara gözlärindä bir ğazäb işıltısı var idi.” (Elçin, 1985: 82).

... yalnızca kalın kaşlarının altından bakan kara gözlerinde bir gazap ışıltısı vardı.

- “Küçämizdä elä sükut var idi ki,” (Elçin, 1985: 83).

Sokağımızda öyle bir sessizlik vardı ki,

- “Darvazanın yanında küçük bir köşk var idi...” (Elçin, 1985: 85).

Bahçe kapısının yanında küçük bir kulübe vardı...

- “... bu adamın äynindä ğara palto, başında ğaragül däridän xäz papağ var idi...” (Elçin, 1985: 89).

... bu adamın üzerinde siyah palto, başında astragan deriden kürk kalpak vardı...

- “— Lap ğädim vaxtlarda bir Süleyman peyğämbär var idi dä,” (Elçin, 1985: 100).

— Çok eski zamanlarda bir Süleyman Peygamber vardı,

- “—... Bu Süleyman peyğambärin bir arvadı var idi,” (Elçin, 1985: 100).

—... Bu Süleyman Peygamber’in bir karısı vardı,

- “—... Bir dâ bir dâvâ ğuş var idi,” (Elçin, 1985: 100).

—... Bir de bir deve kuşu vardı,

- “... yekâ uşağları, nâvâlâri var idi...” (Elçin, 1985: 102).

... tek çocukları, torunları vardı...

- “Mämmädbağırın on säkkiz yaşı var idi,” (Elçin, 1985: 106).

Memmedbağır on sekiz yaşında vardı,

- “Bayırdan gälän bu säsdä elä bir särtlik vä amiranälik var idi ki,” (Elçin, 1985: 107).

Dışarıdan gelen bu seste öyle bir sertlik ve emredicilik vardı ki,

- “Bu adamlardan birinin äynindä uzun şinäl var idi,” (Elçin, 1985: 107).

Bu adamlardan birinin üstünde uzun askeri palto vardı,

- “... taxtın altında, taxta döşämädä ağzı kiçik ğıfıllı balaca bir ğapı var idi.” (Elçin, 1985: 111).

... sedirin altında, tahta döşemede ağzı küçük kilitli küçücük bir kapı vardı.

- “... onun gözlärindä hämin däm elä bir nifrät var idi ki,” (Elçin, 1985: 111).

... onun gözlerinde aynı zamanda öyle bir nefret vardı ki,

- “Döşämänin altında balaca bir xälvätxana var idi...” (Elçin, 1985: 111).

Döşemenin altında küçücük bir gizli yer vardı...

- “... içäridä üzünä açığ ğähvâyı rängli däri çäkilmiş dördgünc, uzunsov bir mücrü var idi...” (Elçin, 1985: 111-112).

... içerde yüzüne açık kahverengi deri çekilmiş dört köşeli, uzunca bir kutu vardı...

- “Mücrünün içindä ovuca sığan bir «Ğur’an» var idi,” (Elçin, 1985: 112).

Kutunun içinde avuca sığan bir «Kur’an» vardı,

- “... mänim bütün daxilimdä o yekâ vä ğara ğıfıla bir kin-kidurät, bir nifrät var idi,” (Elçin, 1985: 116).

... benim içimde de o büyük ve kara kilide bir kin, bir nefret vardı,

- “... birce ğarnı var idi,” (Elçin, 1985: 119).

... yalnızca karnı vardı,

- “... mänim müxtälif perolara, ğälämlärä yaman azarım var idi,” (Elçin, 1985: 122).

... benim çeşitli dolmakalem uçlarına, kalemlere çok ilgim vardı,

- “... evdä oturub nazik vâ uzun taxta ğälämin ucuna taxdığım peronu müräkkäbä batıra-batıra ağ milemil дәftärlärdä yazmağa da çox häväsım var idi...” (Elçin, 1985: 122).

... evde oturup ince ve uzun tahta kalemin ucuna taktığım dolmakalem ucunu mürekkebe batıra batıra beyaz, çizgili defterlerde yazmaya da çok hevesim vardı...

- “... o hadisädä müharibä başlanandan sonra hamımızın yadırgamağa başladığımız bir bayram ähval-ruhiyyäsi var idi,” (Elçin, 1985: 122).

... o olayda savaş başladıktan sonra hepimizin yadırgamaya başladığı bir bayram hissiyatı vardı;

- “... bu bayramda bir balaca häzinlik, hättä ğüssä var idi,” (Elçin, 1985: 122).

... bu bayramda biraz hüzün hatta keder vardı,

- “... amma här halda dünyada belä gözäl avtomat ğälämlär var idi...” (Elçin, 1985: 122).

... ama herhalde dünyada böyle güzel otomatik kalemler vardı...

- “... bütün bunlarla bärabär, mändäki o coşğunluğda, nikbinlikdä yenä дә säbäbini bilmädiyim häzin bir ğussä var idi...” (Elçin, 1985: 123).

... bütün bunlarla beraber bendeki o coşkunlukta, iyimserlikte yine de sebebini bilmediğim hüzünlü bir düşünce vardı...

- “... amma eyni zamanda, o härarätdä дә bir nisgil var idi.” (Elçin, 1985: 123).

... ama aynı zamanda, o sıcaklıkta da bir ukde vardı.

- “Dädä Süleymanın uzun-uzun illärdän bəri kiçilmiş, alacalaşmış gözlärindä ağappağ saçlarına, ağappağ sağğalına uyuşmayan bir ışığı var idi...” (Elçin, 1985: 129).

Dede Süleyman’ın uzun yıllardan beri küçülmüş, alacalanmış gözlerinde bembeyaz saçlarına, bembeyaz sakalına uymayan bir ışık vardı...

● “... o tünd ğāhvāyi, yumuşaq torpağın nāmində bir istilik, bir hārarāt var idi,” (Elçin, 1985: 130).

... o koyu kahverengi, yumuşak toprağın neminde bir sıcaklık, bir hararet vardı,

● “... bu istilikdə, bu hārarātdā bir ana ālinin māhrām iyi var idi.” (Elçin, 1985: 130).

... bu sıcaklıkta, bu hararete bir ana elinin gizli kokusu vardı.

● “— ... Bu cāhātdān İbrahim peygambārā bānzāyişi var idi.” (Elçin, 1985: 134).

—... Bu yönden İbrahim Peygamber’e benzerliğı vardı.

● “... o sözlārin deyilişində, musigisində bir sakitlik, rahatlığ var idi,” (Elçin, 1985: 136).

... o sözlerin söylenişinde, musikisinde bir sakinlik, rahatlık vardı,

● “Küçāminin lap aşağı başında, tinin ucunda yan-yana üç dükān var idi.” (Elçin, 1985: 136).

Sokağımızın en aşağı tarafında, köşebaşında yan yana üç dükkān vardı.

● “... çünkü mānim belimdā ğırmızı fitā var idi,” (Elçin, 1985: 138).

... çünkü benim belimde kırmızı peştamal vardı,

● “... amma onun da dodağlarındakı o tābāssümdā bir güssā var idi,” (Elçin, 1985: 138).

... ama onun da dudaklarındakı o tebessümde bir keder vardı;

● “... amma bu doğmalığın özündā dā bir uzağlığ, bir keçmişlik var idi...” (Elçin, 1985: 138).

... ama bu hoşluğun kendisinde de bir uzaklık, bir eskilik vardı...

● “... yenā dā āynində ğara meşin pencāk, ayağlarında xrom uzunboğazlar var idi...” (Elçin, 1985: 139).

... yine sırtında kara meşin ceket, ayaklarında deri çizmeler vardı...

● “... mānim tācrübām var idi,” (Elçin, 1985: 142).

... benim tecrübem vardı,

● “... elā bil ki, mānim özümün nāsā şāxsi bir payım var idi,” (Elçin, 1985: 142-143).

... sanki kendimin de bir tür şahsi payım vardı,

• “... amma o səhrada da, o gömgöy göydə də, o yanıqlı klarnet səşində də Ədilənin ğara gözlərinin, ğalın və uzun, o xurmayı rəngli ğoşa hörüklərinin ğüssəsi var idi.” (Elçin, 1985: 144).

... ama o çölde de, o masmavi gökte de, o yanık klarnet sesinde de Edile'nin kara gözlerinin, kalın ve uzun o kahverengi çift örgülerinin kederi vardı.

• “... o məhəllələrdə bir yetimlik var idi,” (Elçin, 1985: 144).

... o mahallelerde bir yetimlik vardı,

• “... amma o dərd ilə bərabər, məhəlləmizin adamlarının ürəyində söz ilə dilə gətirmədikləri pis bir marağ da var idi...” (Elçin, 1985: 145).

... ama o dert ilə bərabər mahallemizin insanların yurəğinde dile getirmedikleri kötü bir merak da vardı...

• “... bu tütəyin özündə bir yetimlik var idi...” (Elçin, 1985: 147).

... bu kavalın kendinde bir yetimlik vardı...

• “... əlbəttə, o məhəbbətdə də bir həzinlik var idi,” (Elçin, 1985: 151).

... elbette o sevgide de bir hüznü vardı,

• “... ğüssə, kədər var idi,” (Elçin, 1985: 151).

... hüznü, keder vardı,

• “Bir dəfə, bir-iki il bundan əvvəl, televiziya ilə çıxışım var idi,” (Elçin, 1985: 153).

Bir defasında, bundan bir iki yıl evvel, televizyonda konuşmam vardı,

• “... çünki o soyuğ ğış ğünü, xartutun həmin sonuncu ğünü göyün üzündə ğəribə bir mavilik var idi...” (Elçin, 1985: 163).

... çünkü o soğuk kış ğünü, karadutun bu sonuncu ğünü gökyüzündə bir mavilik vardı...

• “Sonanın, mənim anamın adaşı Sonanın, saatsaz ğülağanın arvadı Sonanın ğəmli bir gözəlliyi var idi...” (Elçin, 1985: 165).

Sona'nın, benim annemin adaşı Sona'nın, saatçı ğülağa'nın karısı Sona'nın hüznü bir ğüzelliği vardı...

• “... Əminə xalanın həmişə sulu ve donuğ olan gözlərində həmin dəm bir fəxarət, bir ğurur var idi,” (Elçin, 1985: 166).

... Emine Teyze'nin daima sulu ve donuk olan gözlerinde bu anda bir övünç, bir gurur vardı,

• “... ümumiyyətlə Sonanın bütün daxilində, bütün içində bir gərxu var idi,” (Elçin, 1985: 167).

...genellikle Sona'nın bütün benliğinde, bütün içinde bir korku vardı,

• “Ancaq fotoqraf Əlinin Gülağaya hörməti var idi,” (Elçin, 1985: 168).

Ancak Fotoqraf Eli'nin Gülağa'ya saygısı vardı,

• “Bunun nə mə'nası var idi,” (Elçin, 1985: 174).

Bunun ne anlamı vardı,

• “... amma bütün bunlarla bərabər, Gülağanın bu fotoşəkilində nəşə elə bir şey var idi ki,” (Elçin, 1985: 175).

... ama bütün bunlarla bərabər Gülağa'nın bu fotoqrafında neyse sanki bir şey vardı ki,

• “... çünki bu otaqları var idi,” (Elçin, 1985: 175).

... çünkü bu odaları vardı,

• “... bu çarpayıları var idi,” (Elçin, 1985: 175).

... bu karyolaları vardı,

• “... çünki Göşəgala gəpisi ilə üzbaş o balaca, o darısqal e'malatxanaları var idi...” (Elçin, 1985: 175).

... çünkü Göşəgale Kapısı ilə qarşı qarşıya o kiçik, o daracık tamirhaneləri vardı...

• “Gülağanın alnında narin tər damcıları var idi.” (Elçin, 1985: 176).

Gülağa'nın alnında incə tər damlıları vardı.

• “... otağın havasında o gəxudan sonra bir təmizlik var idi...” (Elçin, 1985: 177).

... odanın havasında o kokudan sonra bir təmizlik vardı...

• “Sonanın bütün bədənində bir rahatlıq var idi...” (Elçin, 1985: 180).

Sona'nın bütün bedenində bir rahatlıq vardı...

• “... o rahatlıqda bir əbədilik, həmişəlik var idi.” (Elçin, 1985: 180).

... o rahatlıqda bir əbədilik, daimilik vardı.

- “... bu hissdä bir uşağılıq var idi,” (Elçin, 1985: 182).

... bu histe bir çocukluk vardı,

- “... hämin sahädä indi çoxmärtäbäli böyük bir yaşayış binası var idi.” (Elçin, 1985: 182).

... aynı sahada şimdi çok katlı büyük bir bina vardı.

- “... hämin binanın gabağında hündür, gollu-budağılı bir söyüd ağacı var idi.” (Elçin, 1985: 182).

... aynı binanın önünde uzun, dallı budaklı bir söğüt ağacı vardı.

- “... o pāncārälärin, o şüşä gapıların ışığında, genişliyində, yaraşığında bizim mähälläyә hättä bir minnät var idi.” (Elçin, 1985: 183).

... o pencerelerin, o cam kapıların ışığında, genişliğinde, güzelliğinde bizim mahalleye dahi bir minnet vardı.

- “... o üçmärtäbäli binanın mänim üçün doğmalığının özündä indi bir yadlıq var idi.” (Elçin, 1985: 183).

... o üç katlı binanın benim için samimiyetinin yerinde şimdi bir yabancılik vardı.

- “... yoğun peysäri var idi...” (Elçin, 1985: 186).

... kalın bir ensesi vardı...

- “Bizim dalanımızda kürän bir pişik var idi,” (Elçin, 1985: 189).

Bizim yolumuzda sarı bir kedi vardı,

- “... ürayımdä o yazıq kürän pişiyä qarşı gizli bir kin var idi,” (Elçin, 1985: 189).

... yüregimde o zavallı sarı kediye karşı gizli bir kin vardı,

- “Fätulla Hatämä gulluğ göstärmäk istäyän o gädär yazıq adamlar var idi ki,” (Elçin, 1985: 196).

Fetulla Hatem’e kulluk etmek isteyen o kadar zavallı insanlar vardı ki,

- “... telefonun dästäyindän eşidilän o fisiltı ilä, o xışiltı ilä bu sifät arasında bir oxşarlıq, yaxınlıq var idi.” (Elçin, 1985: 197).

... telefonun ahizesinden işitilen o fisiltı ile o hışırtı ile bu yüz arasında bir benzerlik, ilişki vardı.

● “... amma əslində o güssənin, o kədər in özündə də bir RAHATLIĞ var idi,” (Elçin, 1985: 199).

... ama əslində o hüznün, o keder in içində de bir RAHATLIK vardı,

● “Mənim yaşıl bir maykam var idi,” (Elçin, 1985: 199).

Benim yeşil bir atletim vardı,

● “... əlində balaca bir bağlama var idi...” (Elçin, 1985: 201).

... elinde küçük bir paket vardı...

● “... o dağlarda o tərəflərdəki gözəl dünyanın cürbəcür meyvələri var idi,” (Elçin, 1985: 204).

... o dağlarda o yerlerdeki güzel dünyanın çeşit çeşit meyveleri vardı,

● “... o dağlarda buz kimi bulağlar var idi...” (Elçin, 1985: 204).

... o dağlarda buz gibi pınarlar vardı...

● “Ürəyiyumuşaq adamın əlində kiçik bir bağlama var idi...” (Elçin, 1985: 206).

Yumuşak kalpli adamın elinde küçük bir paket vardı...

● “Ürəyiyumuşaq adamın təmiz ala gözləri var idi...” (Elçin, 1985: 207).

Yumuşak kalpli adamın masum əla gözleri vardı...

● “... atamın öz dünyası var idi,” (Elçin, 1985: 207-208).

... babamın kendi dünyası vardı,

● “... onun o gülümsəməyində güclə sezilən bir rısxənd də var idi...” (Elçin, 1985: 208).

... onun o gülümsemesinde güçlücke sezilen bir alay da vardı...

● “... ədəbiyyatdan yeni dər s kitabımızda şəkli var idi,” (Elçin, 1985: 209).

... yeni edebiyat ders kitabımızda fotoğrafı vardı,

● “... maşınların üçünün də sürücüsü var idi...” (Elçin, 1985: 209).

... arabaların üçünün de şoförü vardı...

● “... beləcə küləkli-yağışlı bir gündə yazıçının bulvarda gəzməyində, əlbəttə, bir romantika var idi...” (Elçin, 1985: 211).

... böylece rüzgârlı, yağmurlu bir günde yazarın bulvarda gezmesinde, elbette, bir romantizm vardı...

• “... o sâsin o cür çıxmağında da nâsâ bir payız âhvalı-ruhiyyâsi, bir payız sarılığı var idi,” (Elçin, 1985: 212).

... o sesin o türlü çıkmasında bir sonbahar hissiyatı, bir sonbahar sarılığı vardı,

• “... amma eyni zamanda, ғırx il bundan ävvälki o Muxtar ilä indi bu küläkli-yağışlı günde bulvarda oturub iki başğa ğoca kişi ile o sarı sâsli domino daşlarını ırpa-ırpa domino oynayan bu Muxtar arasında çox görümlü, hiss olunası bir fârg dâ var idi,” (Elçin, 1985: 212).

... ama aynı zamanda, bundan kırk yıl önceki o Muhtar ile şimdi bu rüzgârlı, yağmurlu günde bulvarda oturub iki başka yaşlı adam ile o sarı sesli domino taşlarını vura vura domino oynayan bu Muhtar arasında çok göze çarpan, hissedilen bir fark da vardı;

• “(vâ o domino daşlarının da sâsindâ bir payız mâ’yusluğu var idi)” (Elçin, 1985: 212).

(ve o domino taşlarının da sesinde bir sonbahar karamsarlığı vardı)

• “Hâmin küläkli-yağışlı günün gecâsi göydä ğäribâ bir tämizlik var idi,” (Elçin, 1985: 213).

Aynı rüzgârlı, yağmurlu günün gecesi gökyüzünde garip bir temizlik vardı,

• “... äлиндä dâ içi su ilä dolu böyük bir vedrä var idi.” (Elçin, 1985: 213).

... elinde de içi su ile dolu büyük bir kova vardı.

• “Muxtarın äynindäki o tuman-ğöynäyin ağılığında bir kâfân rängi var idi.” (Elçin, 1985: 213).

Muhtarın üstündeki o don gömleğin beyazlığında bir kefen rengi vardı.

• “... addımlarında heç vaxt olmayan bir särrastlığ var idi,” (Elçin, 1985: 217).

... adımlarında hiçbir zaman olmayan bir düzgünlük vardı,

• “O ağ äsgi parçasının içindâ Nikolayın sağğallı şäkilläri olan bir ovuc ğızıl sikkâ var idi.” (Elçin, 1985: 217).

O beyaz çaput parçasının içinde Nikolay’ın sakallı resimleri olan bir avuç altın sikke vardı.

• “... o säddâ bir buz soyuğluğu, buz hamarlığı, ğalın buz bärkliyi var idi,” (Elçin, 1985: 219).

... o sette bir buz soğukluğu, buz düzgünlüğü, kalın buz sertliği vardı;

- “... o säsde dâ bir buz nâfässizliyi, häyatsızlığı var idi.” (Elçin, 1985: 219).

... o seste de bir buz nefessizliği, cansızlığı vardı:

- “... bundan biri dâ bizim evimizde var idi...” (Elçin, 1985: 220).

... bundan bir tane de bizim evimizde vardı...

- “Fotograf Älinin taxta kardon üzärendä yağlı boya ilä çäkilmiş az ğala divar boyda dörd fonu var idi.” (Elçin, 1985: 220).

Fotografçı Eli’nin tahta paravan üzerinde yağlı boya ile resim yapılmış neredeyse duvar boyunda dört fonu vardı:

- “Xanım xalanın nazik dodağlarındaki o tábässümdä näsä elä bir şey var idi,” (Elçin, 1985: 221).

Hanım Teyze’nin nazik dudaklarındaki o tebessümde neyse öyle bir şey vardı,

- “... Balakärimin danışdığı hämin ähvalatlarda da äynindäki pencäyin rengi kimi, bir ğämginlik var idi.” (Elçin, 1985: 225).

... Balakerim’in anlattığı benzer hadiselerde de sırtındaki ceketin rengi gibi bir hüzün vardı.

- “... o tütäyin havalarında da, elä bil ki, daha artığ bir sehr var idi.” (Elçin, 1985: 225).

... o kavalın havalarında da sanki, daha fazla bir sihir vardı.

- “... bu hissdä bir tämizlik, bir şäffaflığ var idi,” (Elçin, 1985: 227).

... bu duyguda bir temizlik, bir şeffaflık vardı,

- “o karvanda altı dävâ var idi,” (Elçin, 1985: 229).

o kervanda altı deve vardı,

- “... här dävânin dâ öz sarbanı var idi,” (Elçin, 1985: 229).

... her devenin de kendi deve çobanı vardı,

- “o dävälärin belindä iri xurcunlar var idi...” (Elçin, 1985: 229).

o develerin belinde büyük heybeler vardı...

2.15.2. Yüklemi Yok Olan İsim Cümleleri

2.15.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “Onda o ğara märmär ğäbir daşı yox idi...” (Elçin, 1985: 9).

O zaman o kara mermer kabir taşı yoktu...

- “Balakärim dä yox idi,” (Elçin, 1985: 21).

Balakerim de yoktu,

- “... amma hämin kimsäsizlikdä vä sakitlikdä heç bir soyuğ yox idi...” (Elçin, 1985: 22).

... ama bu kimsesizlikte ve sessizlikte hiçbir soğukluk yoktu...

- “... ona görä yox idi...” (Elçin, 1985: 22).

... ona göre yoktu...

- “... äslindä belä havalar heç yerli-dibli yox idi,” (Elçin, 1985: 30).

... aslında böyle yöresel havalar hiç yoktu,

- “färği yox idi,” (Elçin, 1985: 34).

farkı yoktu,

- “...Yolçunun Ağ Dävänin iri ğara gözlärinin dibinä hopmuş o kädärdän xəbəri yox idi.” (Elçin, 1985: 36).

...Yolcu'nun Ak Deve'nin iri kara gözlerinin dibine işlemiş o kederden haberi yoktu.

- “... Ağ Dävä yox idi.” (Elçin, 1985: 40).

... Ak Deve yoktu.

- “... səhraya basılmış iri möhürlär kimi läpirlärindän savayı ğumluğda heç bir iz yox idi.” (Elçin, 1985: 40).

... sahraya basılmış iri mühür gibi ayak izlerinden başka kumların üzerinde hiçbir iz yoktu.

- “Balakärim “«tüllab» sözünün mä’nasını başa salandan sonra ise mänim üräyimdä heç bir xofdan äsär-älamät yox idi;” (Elçin, 1985: 43).

Balakerim “tüllab” sözünün manasını anlattıktan sonra ise benim yüreğimde korkudan hiçbir eser yoktu;

- “... yarısı yox idi...” (Elçin, 1985: 43).

... yarısı yoxtu...

- “(həyətləri yox idi)” (Elçin, 1985: 44).

(avluları yoxtu)

- “Gocanın isə maşını yox idi,” (Elçin, 1985: 46).

Goca'nın isə arabası yoxtu,

- “Ədiləni göstərməyimə ehtiyac yox idi,” (Elçin, 1985:49).

Edilə'yi göstərməmə ehtiyac yoxtu,

- “... heç kimlə əlaqələri yox idi,” (Elçin, 1985: 53).

... heç kimseylə əlaqələri yoxtu,

- “O yaşlı qadınla o uzun-uzun illər bundan əvvəl cəmi bir dəfə sirkdə və bir dəfə də gəbiristanlıqda gördüyüm Tamara arasında heç bir oxşarlıq yox idi,” (Elçin, 1985: 56).

O yaşlı qadınla bundan uzun yıllar önce bir defa sirkte ve bir defa da mezarlıkta gördüğüm Tamara arasında hiçbir benzerlik yoxtu,

- “... amma mənim üçün fərqi yox idi,” (Elçin, 1985: 60).

... amma benim için farkı yoxtu,

- “... amma bunun daha mə'nası yox idi,” (Elçin, 1985: 64).

... amma artık bunun bir anlamı yoxtu,

- “... mənim bir abbasım yox idi...” (Elçin, 1985: 66).

... benim bir kuruşum yoxtu...

- “... evdə kişi xeylağı yox idi,” (Elçin, 1985: 68).

... evde erkek yoxtu,

- “... (bizim məhəllədə heç kimin evində telefon yox idi)...” (Elçin, 1985: 70).

... (bizim mahallede heç kimsenin evinde telefon yoxtu)...

- “... Şövkətin ağ və dolu bədəni, hamar dərisi, yoğun budları hamamdakı başqa arvadların bədənindən fərqli olaraq bir dənə də gırış yox idi,” (Elçin, 1985: 71).

... Şövkət'in beyaz ve dolgun bedeni, düzgün derisi, kalın bacaklarında hamamdaki diğer kadınların bedeninden farklı olarak bir tane kırıxıklık yoktu,

- “... (evdə ǵardaşı, ya atası yox idi ki,)” (Elçin, 1985: 76).

... (evde kardeşi ya da babası yoktu ki,)

- “... amma elä bir yer yox idi.” (Elçin, 1985: 77).

... ama öyle bir yer yoktu.

- “Küçädä bir năfär dă olsun arvad yox idi...” (Elçin, 1985: 82).

Sokakta bir tane bile kadın yoktu...

- “... Xanım xalanın ciddi sıfätindä, kip örtülmüş nazik dodağlarında heç bir häyəcandan äsär-älamät yox idi,” (Elçin, 1985: 82).

... Hanım Teyze'nin ciddi suratında, sımsıkı örtülmüş nazik dudaklarında hiçbir heyecandan eser yoktu,

- “... milisionerin oturduǵu köşkdän vâ o dămir darvazadan başǵa bu binanın heç bir girişi yox idi...” (Elçin, 1985: 87).

... polisin oturduǵu kulübeden ve o demir bahçe kapısından başka bu binanın hiçbir girişi yoktu...

- “Bu binaya daha ǵälib-gedän yox idi,” (Elçin, 1985: 87).

Bu binaya artık gelip giden yoktu,

- “... bu binanın içindä heç kim yox idi...” (Elçin, 1985: 87).

... bu binanın içinde hiç kimse yoktu...

- “Araz çayından bu täräfdä atamın mändän vâ anamdan başǵa heç kimi yox idi,” (Elçin, 1985: 98).

Aras Nehri'nden bu tarafta babamın benden ve annemden başka hiç kimsesi yoktu,

- “... elä bil bütün mähällänin ǵayda-ǵanununun bu cavan är-arvada dăxli yox idi.” (Elçin, 1985: 100).

... sanki bütün mahallenin kanununun bu genç karı koca ile ilgisi yoktu.

- “... başǵa heç nă yox idi.” (Elçin, 1985: 112).

... başka hiçbir şey yoktu.

● “Mämmädbağırın cavan və solğun sifätindä ağrıdan, äzabdan älamät yox idi,” (Elçin, 1985: 114).

Memmedbağır’ın genç ve solgun yüzünde ağrıdan, azaptan iz yoktu,

● “... heç kimlə işi yox idi...” (Elçin, 1985: 119).

... hiç kimseyle işi yoktu...

● “O känddä torpağ yox idi,” (Elçin, 1985: 126).

O köyde toprak yoktu,

● “... amma bunun färgi yox idi!..” (Elçin, 1985: 135).

... ama bunun farkı yoktu!..

● “... bizim mähällämizdä və ümumiyyätlä mänim həyatımda daha elä bir färahli hadisä, elä bir färahli hiss, həyacan yox idi ki,” (Elçin, 1985: 137).

... bizim mahallemizde ve genellikle benim hayatımda daha öyle bir sevinçli hadise, öyle bir sevinçli his, heyecan yoktu ki,

● “... Şövkätin müharibäyä gedäsi bir adamı yox idi,” (Elçin, 1985: 138).

... Şövkət’in savaşa gidecek bir yakını yoktu,

● “... Ädilänin o cür äzablı ölümündä Xanım xalanın tägsiri yox idi,” (Elçin, 1985: 143).

... Edile’nin o tür azaplı ölümünde Hanım Teyze’nin kusuru yoktu,

● “... o mähällälärin dä kişiläri, cavanları yox idi,” (Elçin, 1985: 144).

... o mahallelerin de erkekleri, gençleri yoktu,

● “... gäbiristanlığa nä vaxt gälmäyindän xəbərim yox idi...” (Elçin, 1985: 146).

... mezarlığa ne zaman geldiğinden haberim yoktu...

● “... amma garaşı açıb maşını çıxarmağa həväsım yox idi,” (Elçin, 1985: 153).

... ama garajı açıp arabayı çıkarmaya hevesim yoktu,

● “... çünkü mänim o uzağ keçmişimdäki Cäfärgulu dostumla bu yaşlı taksı sürücüsünün arasında heç bir oxşarlıq yox idi...” (Elçin, 1985: 154).

... çünkü benim o uzak geçmişimdäki Cafergulu dostumla bu yaşlı taksı sürücüsünün arasında hiçbir benzerlik yoktu...

- “... bu görüşdän heç bir umacağı yox idi,” (Elçin, 1985: 155).
... bu görüşmeden hiçbir çıkarı yoktu,
- “... çünki Şövkätin yaxın bir adamı yox idi,” (Elçin, 1985: 157).
... çünkü Şövkət’in bir yakını yoktu,
- “... Balakärimin də heç kimi yox idi,” (Elçin, 1985: 157).
... Balakerim’in de hiç kimsesi yoktu,
- “... elä bil dünyada heç bir müharibä yox idi,” (Elçin, 1985: 158).
... sanki dünyada hiçbir savaş yoktu,
- “... heç bir ölüm-itim yox idi,” (Elçin, 1985: 158-159).
... hiçbir ölüm yitim yoktu,
- “... indi İbadullanın pərtə ala gözlərində o hərislikdən heç bir əsər-ələmət yox idi;” (Elçin, 1985: 163-164).
... şimdi İbadulla’nın belermiş əla gözlerinde o hırstan hiçbir əsər yoktu;
- “... çünki beləcə ürekdən gülməyə bir səbəb yox idi...” (Elçin, 1985: 169).
... çünkü böyle yürekten gülməyə bir səbəp yoktu...
- “... Gülağa üçün dünyada Sonadan başqa heç kim və heç nə yox idi.” (Elçin, 1985: 170).
... Gülağa için dünyada Sona’dan başqa hiç kimse ve hiçbir şey yoktu.
- “... Sonanın buna heç bir şəkki-şübhəsi yox idi,” (Elçin, 1985: 171).
... Sona’nın bundan hiçbir şüphəsi yoktu,
- “... çünki bu dünyada heç bir günahı yox idi,” (Elçin, 1985: 172).
... çünkü bu dünyada hiçbir günahı yoktu,
- “... həmin ələmdə Sona ilə Gülağadan başqa heç kim yox idi,” (Elçin, 1985: 173).
... bu dünyada Sona ilə Gülağa’dan başqa hiç kimse yoktu,
- “... əvvəllər yox idi...” (Elçin, 1985: 175).
... öncələri yoktu...
- “... o dem Sonanın heç bir dərdi yox idi,” (Elçin, 1985: 177).

... o vakit Sona'nın hiçbir derdi yoktu,

- "... Sarı hamam da yox idi," (Elçin, 1985: 182).

... Sarı Hamam da yoktu,

- "... bizim dalanımız da yox idi," (Elçin, 1985: 182).

... bizim yolumuz da yoktu,

- "... aralıgdakı o binalar, o evlər də yox idi..." (Elçin, 1985: 182).

... aralıktaki o binalar, o evler de yoktu...

- "... amma Muxtargilin o şüşäbändində daha Kübra xalanın dibçäkləri yox idi..." (Elçin, 1985: 183).

... ama Muhtarların o verandasında artık Kübra Teyze'nin saksıları yoktu...

- "... mänim üçün burasına da şäkk-şübhä yox idi ki," (Elçin, 1985: 183).

... benim için bunda da bir şüphe yoktu,

- "... o säksäkäni, o häyəcani uzun müddät gözlərində saxlamağa heyi yox idi." (Elçin, 1985: 184).

... o endişeyi, o heyecanı uzun müddet saklamaya gücü yoktu.

- "Göyarcinlərə verməyə bir şey yox idi," (Elçin, 1985: 185).

Güvercinlere vermeye bir şey yoktu,

- "... amma mänim bu därdä çarä elämäyə heç bir imkanım yox idi," (Elçin, 1985: 185).

... ama benim bu derde çare bulmaya hiçbir imkânım yoktu,

- "... o kürän pişiklä mähällämizdə heç kimin arası yox idi." (Elçin, 1985: 189).

... o sarı kediyle mahallemizde hiç kimsenin arası yoktu.

- "... çünkü ona verməyə bir şeyim yox idi," (Elçin, 1985: 189).

... çünkü ona verecek bir şeyim yoktu,

- "... hämin düzänlikdə o görünməmiş gurağlığdan sonra, günün altında gupguru gıruyub saralmış gıngaldan başga heç nə yox idi." (Elçin, 1985: 203).

... aynı düzlükte o görülmemiş kuraklıktan sonra, güneşin altında kurumuş, sararmış deve dikeninden başka hiçbir şey yoktu.

- “... indi daha heç ǵan da yox idi.” (Elçin, 1985: 203).

... şimdi artık hiç kan da yoktu.

- “... günün ışığından başǵa göydä heç nä yoh idi...” (Elçin, 1985: 204).

... güneş ışığından başka gökyüzünde hiçbir şey yoktu...

- “... ağacın üstündä dā bir dānā zeytun yox idi.” (Elçin, 1985: 205).

... ağacın üstünde de bir tane zeytin yoktu.

- “Bütün dünyada heç kim yox idi,” (Elçin, 1985: 205).

Bütün dünyada hiç kimse yoktu,

- “... bulvarda da älbättä, heç kim yox idi,” (Elçin, 1985: 210).

... bulvarda da elbette, hiç kimse yoktu,

- “... indi Muxtarın äynindä hämin ǵara meşin pencäk, başında hämin meşin kepka, ayaǵlarında hämin xrom uzunboǵaz yox idi...” (Elçin, 1985: 212).

... şimdi Muhtar’ın üstünde aynı siyah meşin ceket, başında aynı meşin şapka, ayaklarında aynı deri uzun çizme yoktu...

- “O üç nāfär yaşlı kişinin isä divarının dibindä bir-birlärinä ǵısıldıǵları kinoteatrın hämin kimsäsizliyi, tēnhalıǵı ilä işi yox idi,” (Elçin, 1985: 212).

O üç yaşlı adamın ise duvarının dibinde birbirlerine sokuldukları sinema salonunun bu kimsesizliǵı, tenhalıǵı ile ilgileri yoktu,

- “... amma Balakärimin hämişä yol çäkän gözlärindä heç bir heyrät yox idi;” (Elçin, 1985: 214).

... ama Balakerim’in her zaman yol gözleyen gözlerinde hiçbir şaşkınlık yoktu;

- “... amma mänim gedib onlara ǵoşulmaǵa häväsım yox idi,” (Elçin, 1985: 218).

... ama benim gidip onlara katılmaya hevesim yoktu,

- “... yazı mizinin üstündä heç nä yox idi.” (Elçin, 1985: 223).

... yazı masasının üstünde hiçbir şey yoktu.

2.16. Soru Cümlesi Olan İsim Cümleleri

2.16.1. Yükleme Soru Kelimesi Olan İsim Cümleleri

2.16.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “Bu nə fikirlər idi?” (Elçin, 1984: 34).

Bunlar nasıl fikirlər idi?

- “Bu nə görümlər idi?” (Elçin, 1985: 34).

Bunlar nasıl görüşlər idi?

2.16.2. Yükleme Var Olan Soru Cümleleri

2.16.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “... topa-topa ağ buludlarla bu Ağ Dəvənin arasında nə fərg var idi?” (Elçin, 1985: 38).

... öbek öbek ak bulutlarla bu Ak Deve'nin arasında ne fark vardı?

3. YÜKLEMİ ÖĞRENİLEN GEÇMİŞ ZAMAN OLAN İSİM CÜMLELERİ

Ek-fiilin geçmiş zamanı bildiren eklerinden olan *-miş* eki, isimlere gelerek onları yükleme yapar. Kartallıoğlu ve Yıldırım, Azərbaycan Türkçesinde öğrenilen geçmiş zamandaki şahıs eklerini şöyle göstermektedir:

Teklik

1. şahıs: i-miş-əm
2. şahıs: i-miş-sən
3. şahıs: i-miş

Çokluk

1. şahıs: i-miş-ik
2. şahıs: i-miş-siniz
3. şahıs: i-miş-lər (2007: 198).

3.1. Yükleme Belirtili İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri

3.1.1. Olumlu İsim Cümleleri

3.1.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “... bədbəxt Mirza Səttar hökumətimizin aleyhinə imiş.” (Elçin, 1985: 14).

... bedbaht Mirza Settar hökumətimizin qarşısında imiş.

- “... bütün bəyin bu cür fikirlərin əsiri imiş,” (Elçin, 1985: 34).

... bütün beyin bu tür fikirlərin esiriymiş,

- “... gəra gərgənin gərgəra gözləri dünyanın ən gözəl gözləri imiş...” (Elçin, 1985: 34).

... kara kərgənin kapkara gözleri dünyanın ən gözəl gözleri imiş...

- “Vaxtilə Sarı hamam Əliabbas kişinin şəxsi əmlakı imiş,” (Elçin, 1985: 102).

Vaxtilə Sarı Hamam Əliabbas kişinin şəxsi mülküymüş,

- “... Ziba xalanın oğlu Ğavril faşistlərin məşhur düşməni imiş;” (Elçin, 1985: 117).

... Ziba Teyze'nin oğlu Gavril faşitlərin məşhur düşmanıymış;

- “... bədbəxt Mirzə Səttar hökumətimizin əleyhinə imiş.” (Elçin, 1985: 194).

... talihsiz Mirza Settar hökumətimizin qarşısında ymış.

3.2. Yüklemi Sıfat Tamlaması Olan İsim Cümlələri

3.2.1. Olumlu İsim Cümlələri

3.2.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümlələri

- “... çünki İbrahimin bu şe'rlərinin hamısı ğabağlar yaşamış başqa-başqa şairlərin imiş,” (Elçin, 1985: 45).

... çünki İbrahim'in bu şiirlərinin hepsi önceden yaşamış başqa şairlərinmiş,

3.2.2. Olumsuz İsim Cümlələri

3.2.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümlələri

- “...bəlkə də onlar əslində yaxın dost deyilmişlər...” (Elçin, 1985: 13).
- ... belki de onlar əslində yaxın dost değıllərmiş...
- “... o yoğun peysərli bədheybət kişi göründüyü kimi ğorxulu deyilmiş,” (Elçin, 1985: 187).

... o kalın enseli çirkin adam görüldüyü gibi kərkunç değılmış,

3.3. Yüklemi Özel İsim Olan İsim Cümlələri

3.3.1. Olumlu İsim Cümlələri

3.3.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümlələri

- “... ğuya indi ikinci mərtəbəsində Muxtərgil yaşayan, üçüncü mərtəbəsində papağcı Əbülfətgil yaşayan və bizim məhəllənin ən hündür və ən yaraşıqlı binası olan o üçmərtəbə də vaxtı ilə Balakərimgilin imiş,” (Elçin, 1985: 30).

... ğuya şimdi ikinci katında Muhtərgilin yaşadığı, üçüncü katında kalpakçı Ebülfetlərin yaşadığı və bizim məhəllənin ən yüksek və ən hoş binası olan o üç katlı bina da zamanında Balakərimlərinmiş,

- “... çünki Əliabbas kişinin atasının adı Hacı Ğasım imiş.” (Elçin, 1985: 102).

... çünki Əliabbas'ın babasının adı Hacı Kasım'mış.

3.4. Yükleml Cins İsim Olan İsim Cümleleri

3.4.1. Olumlu İsim Cümleleri

3.4.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “... müâllim imiş...” (Elçin, 1985: 14).

... öğretmenmiş...

- “... özü dâ Âliabbas kişi ile, bir dâ ki, Xanım xalanın atası ilâ dost imiş.” (Elçin, 1985: 14).

... kendisi de Eliabbas ile bir de Hanım Teyze’nin babası ile dostmuş.

3.5. Yükleml Sıfat Soylu Olan İsim Cümleleri

3.5.1. Olumlu İsim Cümleleri

3.5.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “... bu häğiğât imiş,” (Elçin, 1985: 118).

... bu gerçekmiş;

3.5.2. Olumsuz İsim Cümleleri

3.5.2.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “... güya Gülağanın gara xâbâri düz deyilmiş,” (Elçin, 1985: 101).

... güya Gülağa’nın kara haberi doğru değilmiş,

3.6. Yükleml Var veya Yok Olan İsim Cümleleri

3.6.1. Yükleml Var Olan İsim Cümleleri

3.6.1.1. Kurallı (Düz) İsim Cümleleri

- “... güya Ramanada fontan buran neft guyuları var imiş,” (Elçin, 1985: 30).

... güya Ramana’da fişkırın petrol kuyuları varmış,

- “... bizim mähällämizin dâ özgecâ sirlâri var imiş...” (Elçin, 1985: 75).

... bizim mahallemizin de başka sırları varmış...”

3.6.1.2. Devrik İsim Cümleleri

- “... bu da varmış yolumda...” (Elçin, 1985: 39).

... bu da varmış yolumda...

4. VURGU VE TONLAMAYLA SORU CÜMLESİ YAPILAN İSİM CÜMLELERİ

Azerbaycan Türkçesinde tonlamayla yapılan soru cümlelerinde soru anlamı verecek kelime veya soru edatı bulunmaz. Bu tip soru cümlelerinde yüklem son hecesi uzatılır ve cümle soru ifadesi kazanır.

- “—... gızıl var mändä?” (Elçin, 1985: 25).

—... altın mı var bende?

- “Bälkä gırx idi? (Elçin, 1985: 30).

Acaba kırk mıydı?

- “Bälkä älli idi?” (Elçin, 1985: 30).

Acaba elli miydi?

- “Gözün yoxdu sänün?” (Elçin, 1985: 42).

Gözün yok mudur senin?

- “... täässüratların çoxluğundan idi?” (Elçin, 1985: 58).

... duyguların çokluğundan mıydı?

- “— İxtiraçısınız?” (Elçin, 1985: 60).

— Mucit misiniz?

- “Sizcä zängli saatsız həyat mümkündü?” (Elçin, 1985: 61).

Sizce çalar saatsız hayat mümkün müdür?

- “— Ayıb döyül sizä?” (Elçin, 1985: 69).

— Ayıp değil mi size?

- “... xeyir iş var?!..” (Elçin, 1985: 72).

... hayırlı bir iş mi var?!..

- “— Sän Xanımın oğlusan?” (Elçin, 1985: 78).

— Sen Hanım’ın oğlu musun?

- “—... kişi-zad döyülük ki?” (Elçin, 1985: 79).

—... adam değil miyiz ki?

- “... ayıb döyül?!” (Elçin, 1985: 80).

... ayıp değil mi?

- “Sän dâ kişisän?” (Elçin, 1985: 83).

Sen de erkek misin?

- “— Doğrudan işin var sänin?” (Elçin, 1985: 88).

— Gerçekten işin var mı senin?

- “— Propuskun var?” (Elçin, 1985: 88).

— Geçiş belgen var mı?

- “— Kağızın var?” (Elçin, 1985: 88)

— Belgen var mı?

- “— Lap vacib işdi?” (Elçin, 1985: 88).

— Çok gerekli bir iş midir?

- “—... babamın sänin babana borcu var?” (Elçin, 1985: 88).

—... babamın senin babana borcu mu var?

- “— Ay arvad, sänin evin yoxdu?” (Elçin, 1985: 92).

— Ey kadın, senin evin yok mudur?

- “—... Adam döyülsän sän?” (Elçin, 1985: 94).

—... Adam değil misin sen?

- “—... İnsan döyülsän?” (Elçin, 1985: 94).

—... İnsan değil misin?

- “—... yoxsa o hämin arvaddı?” (Elçin, 1985: 98).

—... yoxsa o aynı kadın mıdır?

- “«—... sän dâ mänimçün Mämmädbağır-zadsan bâyäm?!»” (Elçin, 1985: 101).

«—... sen de benim için Memmedbağır mısın ancak?!»

- “—... Bir şey-zad lazım döyül ona?..” (Elçin, 1985: 103).

—... Bir şey lazım değil mi ona?..

- “—... Sän İranlı deyilsän?” (Elçin, 1985: 103).

—... Sen İranlı değil misin?

- “... b lk  el  doğrudan da bel  idi?” (Elçin, 1985: 146).

... acaba gerçekten de böyle miydi?

- “B lk  doğrudan da yuhudu?” (Elçin, 1985: 170).

Acaba gerçekten de rüya mıdır?

- “ ki idi?” (Elçin, 1985: 172).

 ki miydi?

- “   idi?” (Elçin, 1985: 172).

   m yd ?

- “D rd idi?” (Elçin, 1985: 172).

Dört m yd ?

- “... b lk   umumiyy tl  dünyada  claf adam yoxdur ona göre?” (Elçin, 1985: 192).

... acaba genellikle dünyada alçak insan yok mudur ona göre?

- “B lk  m nd  Fetulla Hat m  ęarşı uşağlığ çağlarından ę l n bir ę r z ilik, ę r zli bir kin-kudur t var?” (Elçin, 1985: 194).

Acaba bende Fetulla Hat m’e karşı çocukluk çağlarından gelen bir g rez,  n yargılı bir düşmanlık mı var?

- “— F tulla Hat m b y m allahın bacısı oğludu?” (Elçin, 1985: 191).

— Fetulla Hat m Allah’ın bacısının oğlu mudur?

- “— M nim sözüm kifay t deyil,  l kb r?” (Elçin, 1985: 195).

— Benim sözüm yeterli değil mi, Elekber?

- “... b lk  gizli bir  mid idi?” (Elçin, 1985: 227).

... acaba gizli bir  mit miydi?

- “... yaxud uzağlardan baxan zirv si ęarlı o meş li dağlar idi?” (Elçin, 1985: 229).

... yahut uzaklardan bakan zirvesi karlı o ağaçlı dağlar mıydı?

5. TÜRKİYE TÜRKÇESİNE FARKLI AKTARILABİLECEK İSİM CÜMLELERİ

5.1. Yüklemleri Azerbaycan Türkçesinde Sıfat-Fiil Cümlesi Olup Türkiye Türkçesine Sıfat Tamlaması Olarak Aktarılabilecek Cümleler

Azerbaycan Türkçesinde sıfat-fiil eki alarak yüklem olan sözcüklerle kurulmuş isim cümleleri, Türkiye Türkçesine aktarılırken ifade düzgün olmayabilir. Bu durumda aktarma, sıfat tamlaması ile yapılabilmektedir.

- “... özü də kitab yazandı...” (Elçin, 1985: 13).

... kendisi de kitap yazan biridir...

5.2. Yüklemleri Azerbaycan Türkçesinde Var Olup Türkiye Türkçesine Sıfat Tamlaması Olarak Aktarılabilecek Cümleler

Azerbaycan Türkçesinde yüklemleri “var” kelimesi olan bazı isim cümleleri Türkiye Türkçesine sıfat tamlaması olarak aktarılabilmektedir.

- “Balakärim’in neçä yaşı var idi?” (Elçin, 1985: 30).

Balakerim kaç yaşındaydı?

- “Mänim atamın otuz yeddi yaşı var idi...” (Elçin, 1985: 164).

Babam otuz yedi yaşındaydı...

- “Biz mähällädän köçändä on-on bir yaşım var idi...” (Elçin, 1985: 181).

Biz mahalleden taşındığımızda on on bir yaşındaydım...

- “... kürän pişiyin guya min yaşı var...” (Elçin, 1985: 189).

... sarı kedi güya bin yaşındadır...

5.3. Yüklemleri Azerbaycan Türkçesinde Sıfat Tamlaması Olup Türkiye Türkçesine Belirtisiz İsim Tamlaması Olarak Aktarılabilecek Cümleler

Azerbaycan Türkçesinde yüklemleri sıfat tamlaması olan bazı isim cümleleri Türkiye Türkçesine sıfat tamlaması olarak değil belirtili isim tamlaması olarak aktarılabilmektedir.

- “... härbi dämiryolçu idi...” (Elçin, 1985: 161).

... askeri demiryolu işçisiydi...

5.4. Yüklemleri Azerbaycan Türkçesinde Belirtili İsim Tamlaması Olup Türkiye Türkçesine Belirtisiz İsim Tamlaması Olarak Aktarılabilecek Cümleler

Azerbaycan Türkçesinde yüklemleri belirtili isim tamlaması olan bazı isim cümleleri Türkiye Türkçesine belirtisiz isim tamlaması olarak aktarılabilmektedir.

- “... gecänin garanlığı idi,” (Elçin, 1985: 169).

... gece karanlığıydı,

- “... gecənin yarısı idi,” (Elçin, 1985: 214).

... gece yarısıydı,

5.5. Yüklemleri Azərbaycan Türkçesinde Belirtisiz İsim Tamlaması Olup Türkiye Türkçesine Belirtili İsim Tamlaması Olarak Aktarılabilecek Cümleler

Azerbaycan Türkçesinde yüklemleri belirtisiz isim tamlaması olan bazı isim cümleleri Türkiye Türkçesine belirtili isim tamlaması olarak aktarılabilmektedir.

- “— Yazığ Balakərim şeytan fəhləcidi də...” (Elçin, 1985: 31).

— Zavallı Balakerim şeytanın kölesidir be...

- “Bütün gecə gəranlıq içində idi.” (Elçin, 1985: 170).

Bütün gece karanlığın içindeydi.

5.6. Yüklemleri Azərbaycan Türkçesinde Belirtisiz İsim Tamlaması Olup Türkiye Türkçesine Sıfat Olarak Aktarılabilecek Cümleler

Azerbaycan Türkçesinde yüklemleri belirtisiz isim tamlaması olan bazı isim cümleleri Türkiye Türkçesine sıfat olarak aktarılabilmektedir.

- “Bütün küçə gəranlıq içində idi...” (Elçin, 1985: 176).

Bütün sokak kapkaranlıktı...

- “... indi o böyük, o gollu-budağlı söyüd ağacı da, vaxtilə mənəm atam kimi, bu küçədə-bu yeni küçədə gəriblik içindədi.” (Elçin, 1985: 182).

... şimdi o büyük, o dallı budaklı söğüt ağacı da vaktiyle benim babam gibi, bu sokakta, bu yeni sokakta gariptir.

5.7. Yüklemleri Azərbaycan Türkçesinde Sıfat Soylu Olup Türkiye Türkçesine Cins İsim Olarak Aktarılabilecek Cümleler

Azerbaycan Türkçesinde yüklemleri sıfat soylu olan bazı cümleler Türkiye Türkçesine cins isim olarak aktarılabilmektedir.

- “... bu, şamın istisindən fotoğrafın kağızına düşmüş nemiş deyildi,” (Elçin, 1985: 176).

... bu, mumun sıcaklığından fotoğraf kağıdına düşmüş nem değildi,

5.8. Yüklemi Azərbaycan Türkçesinde İsim Cümlesi Olup Türkiye Türkçesine Fiil Cümlesi Olarak Aktarılabilecek Cümleler

Azerbaycan Türkçesindeki bazı isim cümlelerinin Türkiye Türkçesine isim cümlesi olarak aktarılması ifade yanlışlığına sebep olmaktadır. Bu cümleleri fiil cümlesi olarak aktarmak gerekmektedir.

- “— İşin yoxdu.” (Elçin, 1985: 32).

— Karışma.

- “— Sənə dāxli yoxdu!” (Elçin, 1985: 86).

— Seni ilgilendirməz!

- “— Sənin işin değıl!” (Elçin, 1985: 89).

— Seni ilgilendirməz!

- “«— Allah bilān yaxşıdı!...»” (Elçin, 1985: 121).

«— Allah en iyisini bilir!...»

- “Xanım xala bayağı kimi, yuxu içində idi...” (Elçin, 1985: 223).

Hanım Teyze önceki gibi uyuyordu...

5.9. Azərbaycan Türkçesinde Sıfat Tamlaması Olup Türkiye Türkçesine Şimdiki Zamanla veya Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikayesiyle Aktarılabilecek Cümleler

Azerbaycan Türkçesinde yüklemi sıfat tamlaması olan bazı isim cümleleri Türkiye Türkçesine şimdiki zamanla ya da öğrenilen geçmiş zamanla aktarılabilmektedir.

- “... düz üç ay idi ki,” (Elçin, 1985: 167).

... tam üç aydır, veya

... tam üç ay olmuştu ki,

- “... təxminən on gün idi ki,” (Elçin, 1985: 167).

... tahminen on gündür, veya

... tahminen on gün olmuştu ki,

- “Düz üç yüz altmış bir gün idi ki,” (Elçin, 1985: 171).

Tam üç yüz altmış bir gündür, veya

Tam üç yüz altmış bir gün olmuştu ki,

- “... düz iki yüz älli üç gün idi ki,” (Elçin, 1985: 171).

... tam iki yüz elli üç gündür, veya

... tam iki yüz elli üç gün olmuştu ki,

5.10. Yüklemler Azerbaycan Türkçesinde Cins İsim Olup Türkiye Türkçesine Edat Grubu Olarak Aktarılabilecek Cümleler

Azerbaycan Türkçesinde yüklemler cins isim olan bazı isim cümleleri Türkiye Türkçesine edat grubu olarak aktarılabilmektedir.

- “— Äläkbär, Ädiläylä män bacılığığ,” (Elçin, 1985: 56).

— Elekber, Edile’yle ben kardeş gibiyiz,



SONUÇ

“Azerbaycan Türkçesinde İsim Cümleleri” başlıklı çalışmada, Elçin Efendiyev’in “Ağ Dävə” romanındaki isim cümleleri tespit edilip bu cümlelerin incelemesi yapıldı.

Çalışmanın birinci bölümünde, Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesindeki isim cümleleri, ek-fiil ve ek-fiilde olumsuzluk konuları hakkındaki gramer çalışmalarına yer verildi.

Çalışmanın ikinci bölümünde, “Ağ Dävə” kitabından taranarak bulunan isim cümlelerinin önce transkripsiyonu yapıldı. Sonra bu cümleler Türkiye Türkçesiyle aktarıldı. Ardından da gramer tasnifleri yapıldı.

Son olarak tasnif edilen cümlelerin metin içindeki dağılımı ve kullanım sıklığı tespit edilerek tablolar halinde gösterildi.

Yapılan inceleme ve değerlendirmelerin neticesinde şu sonuçlara ulaşıldı.

1. Yükleme şimdiki zaman olan isim cümlelerinden 544, yükleme görülen geçmiş zaman olan isim cümlelerinden 630, yükleme öğrenilen geçmiş zaman olan isim cümlelerinden 18, Türkiye Türkçesine farklı aktarılabilecek isim cümlelerinden 24, vurgu ve tonlamayla soru cümlesi yapılan isim cümlelerinden 36, toplam 1252 isim cümlesi tespit edilmiştir. Zamanlarına göre isim cümlelerinde yükleme görülen geçmiş zaman olan isim cümleleri en fazla, yükleme öğrenilen geçmiş zaman olan isim cümleleri en az kullanılmıştır.

2. Yükleme şimdiki zaman olan isim cümleleri içinde 110 cümle, %20,22 oranı ile yükleme sıfat tamlaması olan isim cümlelerinin en fazla, 1 cümle, %0,18 oranı ile yükleme unvan grubu ve yükleme ayrılma grubu olan isim cümlelerinin en az kullanıldığı tespit edilmiştir.

3. Yükleme görülen geçmiş zaman olan isim cümleleri içinde 223 cümle, %35,39 oranı ile yükleme *var* veya *yok* olan isim cümleleri en fazla, 1 cümle, %0,15 oranı ile yükleme yönelme grubu ve yükleme fiilimsi olan isim cümlelerinin en az kullanıldığı görülmüştür.

4. Yükleme öğrenilen geçmiş zaman olan isim cümleleri içinde 6 cümle, %33,33 oranı ile yükleme belirtili isim tamlaması olan isim cümleleri en fazla, 2 cümle, %11,11 oranı ile yükleme özel isim olan, yükleme cins isim olan, yükleme sıfat soylu olan isim cümleleri en az kullanılmıştır. Buna karşılık 10 başlıkta hiç isim cümlesi tespit edilmemiştir. Bu başlıklar şunlardır: yükleme belirtisiz isim tamlaması olan isim cümleleri, yükleme edat grubu olan isim cümleleri, yükleme unvan grubu olan isim cümleleri, yükleme yönelme grubu olan isim

cümleleri, yüklemi ayrılma grubu olan isim cümleleri, yüklemi fiilimsi olan isim cümleleri, yüklemi kişi zamiri olan isim cümleleri, yüklemi işaret zamiri olan isim cümleleri, yüklemi soru zamiri olan isim cümleleri.

5. Soru cümlesi olan isim cümleleri içinden 36 cümle, %57,14 oranı ile vurgu ve tonlamayla soru cümlesi yapılan isim cümleleri en fazla, 2 cümle, %3,17 oranı ile yüklemi soru edatı -mI, -mU olan isim cümleleri en az tespit edilmiştir.

6. Çalışmada isim cümlelerinin şimdiki zaman, görülen geçmiş zaman ve öğrenilen geçmiş zamanına ait örnekler bulunmuştur. Yüklemi şimdiki zaman olan isim cümlelerine Türkiye Türkçesindeki gibi zamir kökenli şahıs ekleri gelmiştir. Örneklerden Azerbaycan Türkçesinde 3. şahıslara gelen -dIr, -dUr bildirme ekinin kullanımının fazla olduğu belirlenmiş, ekin Türkiye Türkçesindeki kadar sık düşmediği görülmüştür. Ancak bildirme ekindeki -r sesinin çoğunlukla düştüğü tespit edilmiştir.

7. Yüklemi görülen geçmiş zaman olan isim cümlelerinin Türkiye Türkçesindeki gibi *i-* ek-fiiline -dI/-dU geçmiş zaman ekinin eklenerek oluşturulduğu görülmüştür.

8. Yüklemi öğrenilen geçmiş zaman olan isim cümlelerinin Türkiye Türkçesindeki gibi *i-* ek-fiiline -mIş geçmiş zaman ekinin eklenerek oluşturulduğu görülmüştür.

9. İsim cümlelerinin olumsuz anlamı Türkiye Türkçesinde *değil* kelimesi ile Azerbaycan Türkçesinde *deyil* kelimesi ile yapılmaktadır.

10. Çalışmada bazı isim cümlelerinin Türkiye Türkçesine farklı aktarılabileceği tespit edilmiştir.

11. Azerbaycan Türkçesinde özellikle konuşma dilinde soru cümleleri, soru eki veya soru kelimesinden daha fazla vurgu ve tonlama ile yapıldığı görülmüştür. Ayrıca soru eki -mI, -mU'nün Azerbaycan Türkçesinde Türkiye Türkçesinden farklı olarak bitişik yazıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 2.3. Yükleme şimdiki zaman olan isim cümlelerinin metin içindeki dağılımı.

Yükleme Şimdiki Zaman Olan İsim Cümleleri	Olumlu/ Kurallı	Olumlu/ Devrik	Olumsuz/ Kurallı	Olumsuz/ Devrik	Sayısı	Kullanım Sıklığı
Yükleme Belirtili İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri	60	-	16	2	78	14,33
Yükleme Belirtisiz İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri	12	2	1	-	15	2,75
Yükleme Sıfat Tamlaması Olan İsim Cümleleri	80	5	24	1	110	20,22
Yükleme Edat Grubu Olan İsim Cümleleri	3	1	2	-	6	1,10
Yükleme Unvan Grubu Olan İsim Cümleleri	1	-	-	-	1	0,18
Yükleme Yönelme Grubu Olan İsim Cümleleri	2	-	-	-	2	0,73
Yükleme Ayrılma Grubu Olan İsim Cümleleri	-	-	1	-	1	0,18
Yükleme Fiilimsi Olan İsim Cümleleri	1	-	1	-	2	0,73
Yükleme Özel İsim Olan İsim Cümleleri	17	-	4	1	22	4,04
Yükleme Cins İsim Olan İsim Cümleleri	33	2	14	1	50	9,19
Yükleme Kişi Zamiri Olan İsim Cümleleri	11	2	2	-	15	2,75
Yükleme İşaret Zamiri Olan İsim Cümleleri	1	-	3	-	4	0,73
Yükleme Soru Zamiri Olan İsim Cümleleri	8	5	-	-	13	2,38
Yükleme Sıfat Soylu Olan İsim Cümleleri	66	8	23	3	100	18,34
Yükleme Var veya Yok Olan İsim Cümleleri	62	6	27	2	97	17,79
Soru Cümlesi Olan İsim Cümleleri	17	7	4	-	28	5,13
Toplam	374	38	122	10	544	

Tablo 2.4. Yükleme görülen geçmiş zaman olan isim cümlelerinin metin içindeki dağılımı.

Yükleme Görülen Geçmiş Zaman Olan İsim Cümleleri	Olumlu/ Kurallı	Olumlu/ Devrik	Olumsuz/ Kurallı	Olumsuz/ Devrik	Sayısı	Kullanım Sıklığı
Yükleme Belirtili İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri	79	1	-	-	80	12,69
Yükleme Belirtisiz İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri	21	-	-	-	21	3,33
Yükleme Sıfat Tamlaması Olan İsim Cümleleri	120	-	-	-	120	19,04
Yükleme Edat Grubu Olan İsim Cümleleri	2	-	-	-	2	0,31
Yükleme Unvan Grubu Olan İsim Cümleleri	2	-	2	-	4	0,63
Yükleme Yönelme Grubu Olan İsim Cümleleri	1	-	-	-	1	0,15
Yükleme Ayrılma Grubu Olan İsim Cümleleri	2	-	-	-	2	0,31
Yükleme Fiilimsi Olan İsim Cümleleri	1	-	-	-	1	0,15
Yükleme Özel İsim Olan İsim Cümleleri	15	-	1	-	16	2,53
Yükleme Cins İsim Olan İsim Cümleleri	47	2	2	-	51	8,09
Yükleme Kişi Zamiri Olan İsim Cümleleri	7	-	2	-	9	1,42
Yükleme İşaret Zamiri Olan İsim Cümleleri	7	-	-	-	7	1,11
Yükleme Soru Zamiri Olan İsim Cümleleri	3	2	-	-	5	0,79
Yükleme Sıfat Soylu Olan İsim Cümleleri	84	1	-	-	85	13,49
Yükleme Var veya Yok Olan İsim Cümleleri	145	-	78	-	223	35,39
Soru Cümlesi Olan İsim Cümleleri	3	-	-	-	3	1,47
Toplam	539	6	85	0	630	

Tablo 2.5. Yükleme öğrenilen geçmiş zaman olan isim cümlelerinin metin içindeki dağılımı.

Yükleme Öğrenilen Geçmiş Zaman Olan İsim Cümleleri	Olumlu/ Kurallı	Olumlu/ Devrik	Olumsuz/ Kurallı	Olumsuz/ Devrik	Sayısı	Kullanım Sıklığı
Yükleme Belirtili İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri	6	-	-	-	6	33,33
Yükleme Belirtisiz İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri	-	-	-	-	-	
Yükleme Sıfat Tamlaması Olan İsim Cümleleri	1	-	2	-	3	16,66
Yükleme Edat Grubu Olan İsim Cümleleri	-	-	-	-	-	
Yükleme Unvan Grubu Olan İsim Cümleleri	-	-	-	-	-	
Yükleme Yönelme Grubu Olan İsim Cümleleri	-	-	-	-	-	
Yükleme Ayrılma Grubu Olan İsim Cümleleri	-	-	-	-	-	
Yükleme Fiilimsi Olan İsim Cümleleri	-	-	-	-	-	
Yükleme Özel İsim Olan İsim Cümleleri	2	-	-	-	2	11,11
Yükleme Cins İsim Olan İsim Cümleleri	2	-	-	-	2	11,11
Yükleme Kişi Zamiri Olan İsim Cümleleri	-	-	-	-	-	
Yükleme İşaret Zamiri Olan İsim Cümleleri	-	-	-	-	-	
Yükleme Soru Zamiri Olan İsim Cümleleri	-	-	-	-	-	
Yükleme Sıfat Soylu Olan İsim Cümleleri	1	1	-	-	2	11,11
Yükleme Var veya Yok Olan İsim Cümleleri	2	1	-	-	3	16,66
Soru Cümlesi Olan İsim Cümleleri	-	-	-	-	-	
Toplam	14	2	2	0	18	

Tablo 2.6. Türkiye Türkçesine farklı aktarılabilecek isim cümlelerinin metin içindeki dağılımı.

Türkiye Türkçesine Farklı Aktarılabilecek İsim Cümleleri	Sayısı	Kullanım Sıklığı
Yükleme Azerbaycan Türkçesinde Sıfat-Fiil Cümlesi Olup Türkiye Türkçesine Sıfat Tamlaması Olarak Aktarılabilecek Cümleler	1	4,16
Yükleme Azerbaycan Türkçesinde Var Olup Türkiye Türkçesine Sıfat Tamlaması Olarak Aktarılabilecek Cümleler	4	16,66
Yükleme Azerbaycan Türkçesinde Sıfat Tamlaması Olup Türkiye Türkçesine Belirtisiz İsim Tamlaması Olarak Aktarılabilecek Cümleler	1	4,16
Yükleme Azerbaycan Türkçesinde Belirtili İsim Tamlaması Olup Türkiye Türkçesine Belirtisiz İsim Tamlaması Olarak Aktarılabilecek Cümleler	2	8,33
Yükleme Azerbaycan Türkçesinde Belirtisiz İsim Tamlaması Olup Türkiye Türkçesine Belirtili İsim Tamlaması Olarak Aktarılabilecek Cümleler	2	8,33
Yükleme Azerbaycan Türkçesinde Belirtisiz İsim Tamlaması Olup Türkiye Türkçesine Sıfat Olarak Aktarılabilecek Cümleler	2	8,33
Yükleme Azerbaycan Türkçesinde Sıfat Soylu Olup Türkiye Türkçesine Cins İsim Olarak Aktarılabilecek Cümleler	2	8,33
Yükleme Azerbaycan Türkçesinde İsim Cümlesi Olup Türkiye Türkçesine Fiil Cümlesi Olarak Aktarılabilecek Cümleler	5	20,83
Azerbaycan Türkçesinde Sıfat Tamlaması Olup Türkiye Türkçesine Şimdiki Zamanla veya Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikayesiyle Aktarılabilecek Cümleler	4	16,66
Yükleme Azerbaycan Türkçesinde Cins İsim Olup Türkiye Türkçesine Edat Grubu Olarak Aktarılabilecek Cümleler	1	4,16
Toplam	24	

Tablo 2.7. Soru cümlesi olan isim cümlelerinin metin içindeki dağılımı.

Soru Cümlesi Olan İsim Cümlelerinin Metin İçindeki Dağılımı	Sayısı	Kullanım Sıklığı
Yüklemi Soru Kelimesi Olan İsim Cümleleri	11	17,46
Yüklemi Soru Edatı -mİ, -mU Olan İsim Cümleleri	2	3,17
Yüklemi Var Olan Soru Cümleleri	10	15,87
Yüklemi Yok Olan Soru Cümleleri	4	6,34
Vurgu ve Tonlamayla Soru Cümlesi Yapılan İsim Cümleleri	36	57,14
Toplam	63	

KAYNAKÇA

- Abdullayeva, G.** (2013), *Müasir Azərbaycan Dili II Hissə (Morfologiya, sintaksis)* [Elektronik Sürüm]. Elm və Təhsil: Bakı.
- Aktan, B.** (2009). *Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi*. Gazi Kitabevi.
- Altaylı, S.** (2018a). *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü 1. Cilt*. Türk Dil Kurumu.
- Altaylı, S.** (2018b). *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü 2. Cilt*. Türk Dil Kurumu.
- Altaylı, S.** (2018c). *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü 3. Cilt Karşılaştırmalı Dizin*. Türk Dil Kurumu.
- Atabay, N., Özel, S., & Çam, A.** (1981). *Türkiye Türkçesinin Sözdizimi*. Türk Dil Kurumu.
- Bilgegil, K.** (1963). *Türkçe Dilbilgisi*. Güzel İstanbul Matbaası.
- Budağova, Z.** (1981). *Müasir Azərbaycan Dili 3. Cild Sintaksis*, Azərbaycan SSP Elmlər Akademiyası Nəsimi Adına Dilçilik İnstitutu. Bakı.
- Buran, A., Alkaya, E., & Yalçın, S.K.** (2020). *Çağdaş Türk Yazı Dilleri 1 Güneybatı / Oğuz Grubu*. Akçağ.
- Caferoğlu, A.** (2000). *Türk Dili Tarihi*. Alfa
- Demirkaya, A. E.** (2014). *Tatar Türkçesinde İsim Cümleleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Demirdağ, E.** (2014). Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesinde Cümle Öğelerinin Karşılaştırılması Üzerine. *Əli Bəy Hüseynzadənin 150 və akademik Məmmədağa Şirəliyevin 105 illik yubileyleri şərəfinə keçirilən Sələflər və Xələflər I Beynəlxalq Simpoziumunun Materialları 22-24 OKTYABR*, s. 610-625.
- Demirdağ, E. A.** (2016). Çağdaş Azərbaycan Türkçesinde Yardımcı Cümle Ögesi Teyin ve Türkiye Türkçesinde Karşılığı Üzerine Bir Araştırma, *International Journal of Innovative Research in Education* 3(1),19-24.
- Ediskun, H.** (1999). *Türk Dilbilgisi*. Remzi Kitabevi.
- Efendiye, E.** (1985). *Ağ Dəvə*. Yazıcı Neşriyyatı.
- Ercilasun, A. B** (2004). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Akçağ.
- Ergin, M.** (2002). *Türk Dil Bilgisi*. Bayrak Basım.

- Ergin, M.** (1971). *Azeri Türkçesi* [Elektronik Sürüm]. Edebiyat Fakültesi Basımevi. [Erişim: 9.10.2021].
- Gencan, T. N.** (1975). *Dilbilgisi*. Türk Dil Kurumu.
- Guliyev, İ.** (2013). Kaşgarlı Mahmud'un Divanu Lugat it Türk Eserinde Kullanılmış Soru Cümleleri (Azerbaycan Türkçesi ile Mukayese), *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 15-27.
- Hüseynzadə, M.** (2007). *Müasir Azərbaycan Dili Morfologiya* [Elektronik Sürüm]. Şərq-Qərb.
- Karaağaç, G.** (2012). *Türkçenin Dil Bilgisi*. Akçağ.
- Karademir, F.** (2015). Türkçede İsim Cümlesi ve Alabildiği Öğeler Üzerine, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(4), 204-219.
- Karahan, L.** (2012). *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ.
- Karahan, L.** (1999). *Türkçede Söz Dizimi-Cümle Tahlilleri*-. Akçağ.
- Karahan, L.** (2015). Türk Gramerciliğinde İsim Cümlesi-Fiil Cümlesi Tartışmaları. *Prof. Dr. Mehmet Özmen Adına Sözdizimi Çalıştay Bildirileri*, Karahan Kitabevi.
- Kartallıoğlu, Y. & Yıldırım, H.** (2007). *Azerbaycan Türkçesi*. Ahmet Bican Erçilasun (Ed.), *Türk Lehçeleri Grameri*, 1. Baskı, Akçağ, Ankara, s.171-230.
- Kazımov, Q. Ş.** (2010). *Müasir Azərbaycan Dili Morfologiya* [Elektronik Sürüm]. Elm və Təhsil.
- Korkmaz, Z.** (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Türk Dil Kurumu.
- Özmen, M.** (2013). *Türkçenin Sözdizimi* [Elektronik Sürüm]. Karahan Kitabevi. Türk Dil Kurumu (2019). *Gramer Terimleri Sözlüğü* [Erişim:02.01.2020, <https://sozluk.gov.tr/>].
- Vardar, B.** (2007). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. Multilingual.
- Yalçın, S.K.** (2018). *Azerbaycan Türkçesi Grameri*. Kesit Yayınları.